Bibl [illegible]

Ex Biblioth. de Rosa

C. 242

R. BIBL. NAZ.
Vitt. Emanuele III.

RACCOLTA
VILLAROSA
A
214
NAPOLI

Racc. Villarosa A. 214

MONITA
ET
PRAECEPTA
MEDICA.

AUCTORE

RICHARDO MEAD,

COLLEG. MEDIC. LOND. ET EDINB. SOCIO,

REGIAE SOCIETATIS SODALI,

ET MEDICO REGIO.

HIPPOCR. EPIDEM. I.

'Ασκέειν περὶ τὰ νουσήματα δύο, ὠφελέειν,
ἢ μὴ βλάπτειν.

NEAPOLI MDCCLV.

TYPIS JOSEPHI RAYMUNDI.

SUPERIORUM FACULTATE.

EXPENSIS FRANCISCI DE LIETO.

Digitized by Google

Die 23. *Junii* 1755.

REIMPRIMATUR

FRAGGIANNI.

Carulli.

Digitized by Google

PRAEFATIO.

REm neque inutilem, neque ab officio, & vitae meae inſtituto alienam, me facturum exiſtimavi; ſi praecipua adverſus pleroſque morbos auxilia, quae aut longa experientia didici, aut legitima ratiocinatione excogitavi, in publicum ederem. Artis autem praecepta & viam medendi potius, quam morborum definitiones aut deſcriptiones tradere; & medicamenta uſu comprobata, non conjecturas ingenio fictas, proponere ſtatuo. Et quoniam conſilium non eſt de univerſa medicina commentarios ſcribere, uſitatum in libris medicorum ordinem non ſervabo; horis enim ſubſecivis ex *Adverſariis* meis ea, quae uſui fore opinabar, tranſcripſi; in mentem ſimul, quantum potui, revocans quaecunque in ſingulis morbis profuiſſe aut nocuiſſe memineram. *Sic enim orta eſt medicina, ſubinde aliorum ſalute, aliorum interitu,*

pernicioſa diſcernens a ſalutaribus (1). Quapropter neque de ipſa ſcientiae medicae conſtitutione, ut ita dicam, verba facturus ſum; nec quantum illa vel *rationalis*, vel *empirica* ſit, diſceptaturus. Operae potius erit, quae in utramque partem diſputant medici, qui aut artem rationalem, aut uſum tantum ſibi vindicant, apud Celſum legere, qui ſententiam ſuam ſuper tota hac re dilucide & ſapienter expoſuit (2). Nullam autem ex his, quae opera ſaepe tumultuaria feci, gloriolam aucupor. Animadvertit enim jam olim medicinae pater Hippocrates, *majorem conqueſtionem, quam honorem, ſortitam eſſe artem noſtram* (3). Ita nimirum fert hominum natura, in aliorum reprehenſionibus nimia plerumque & prodiga, in laudationibus vero parca & avara. At haec forſan de medicina querela levis videatur; gravior autem illa, quam alibi affert: *Videre medicum terribilia, contrectare acerba, & ex alienis calamitatibus proprias ſibi capere moleſtias*. Quid autem hu-

(1) *Celſus in Praefat.* (2) *Ibidem.*
(3) Ἔγωγε δοκέω πλείονα μεμψιμοιρίαν, καὶ τιμὴν κεκληρῶσθαι τὴν τέχνην. *In Epiſt. ad Democritum.*

humanius, vel homine etiam Chriſtiano dignius, proferri poteſt, quam aliorum malis commoveri, perinde ac ſi ſua eſſent (1).

Poſtulabat quidem inſtituti hujus ratio, ut aliorum medicorum errores interdum monſtrarem; id autem ea ſemper aequitate feci, qua ipſe meos emendari velim. Conjecturis ſaepe ars noſtra nititur; neque id ſperandum, ut perpetuo quis collineet. Quocirca nec me puduit, quae quandoque ipſe ſive ignorantia, ſive negligentia, perperam fecerim, monere & agnoſcere. *Convenit* enim, ut ait Celſus, *ſimplex veri erroris confeſſio, praecipueque in eo miniſterio, quod utilitatis cauſa poſteris traditur* (2). Illud autem facile percipiet lector, me non ſenſa tantum, ſed & ipſiſſima verba Celſi, ut res tulit, imitando exprimere voluiſſe; quod utinam ſane facere mihi ſaepius licuiſſet. Quo enim auctore potius uterer, quam eo, qui ex Graecis tam medicis, quam chirurgis praecipua, quae ad artem noſtram pertinent,

in

(1) Ὁ μὲν γὰρ ἰητρὸς ὁρέει τὰ δεινὰ, θιγγάνει τε ἀηδέων, ϗ ἐπ' ἀλλοτρίῃσι ξυμφορῇσιν ἰδίας καρποῦται λύπας. *Lib. De flatibus.* (2) *Lib. VIII. cap.* 4.

in linguam Latinam elegantiſſime tranſtulit? Denique monendum eſt, medicamentorum compoſitiones, quibus utor, niſi aliter ſignificatum fuerit, illas me intelligere, quae in noviſſima *Pharmacopoeia Londinenſi* exhibentur. Utcunque ſit, gratum & acceptum habeant a me cives noſtri hoc qualecunque legatum, bono ſuo deſtinatum; & valeant.

CA-

CAPITUM
ARGUMENTA.

CAP. PAG.

INTRODUCTIO. *De corpore humano.* 1

I. *De febribus.* 10

Sect. I. De febribus generatim. 10

Sect. II. De febris ſolutionibus. 11

Sect. III. De febribus continuis. 13

Sect. IV. De febri cum exanthematibus conjuncta. 15

Febris miliaris. 15

Sect. V. Febris petechialis. 19

Sect. VI. Eryſipelas. 21

Sect. VII. De febribus ſingularibus. 24

Pleuritis. 24

Sect. VIII. De febribus intermittentibus. 26

Sect. IX. De febribus vulgaribus, ſive publice graſſantibus. 30

Sect. X. De febribus lentis, ſive hecticis. 33

II. *De morbis capitis.* 40

Sect. I. Apoplexia. 40

Sect. II. Paralyſis. 43

Chorea Sancti Viti. 46

Sect. III. Epilepſia & Vertigo. 46

Tetanus. 48

III. *De inſania.* 48

IV. *De Angina.* 66

V. *De morbis pectoris.* 70

De Aſthmate. 70

VI. *De morbis cordis.* 74

VII. *De morbis ventriculi & inteſtinorum.* 77

Sect.

SECT. I. Alvi fluxus. 78
Dyſenteria. 79
SECT. II. De Ileo. 81
SECT. III. De Lumbricis. 83
VIII. *De hydrope*. 88
IX. *De jecinoris morbis*. 112
SECT. I. Icterus. 113
SECT. II. Diabetes. 118
X. *De morbis renum & veſicae*. 120
XI. *De morbis oculorum*. 129
SECT. I. De gutta ſerena. 130
SECT. II. De ſuffuſione, ſive cataracta. 135
SECT. III. De albugine oculi. 137
Odorum vires. 138
XII. *De podagra*. 140
XIII. *De doloribus articulorum*. 147
XIV. *De morbis cutis*. 150
De lepra. 150
De ſcabie. 150
XV. *De ſtrumis*. 153
XVI. *De ſcorbuto*. 156
XVII. *De malo hypochondriaco*. 164
XVIII. *De animi affectibus*. 168
XIX. *De morbis mulierum*. 174
SECT. I. Menſtruorum ſuppreſſio. 174
SECT. II. Immodicus menſium fluxus. 176
SECT. III. Fluores albi mulierum. 176
SECT. IV. De morbo hyſterico. 176
SECT. V. De partu difficili. 179
XX. *De morbis venereis*. 180
XXI. *De morbis, qui aliis ſuperveniunt, aut in aliis mutantur*. 183
CONCLUSIO. *De vitae regimine*. 186

M O-

MONITA
ET
PRAECEPTA MEDICA.

INTRODUCTIO.
DE
CORPORE UMANO.

PRIUSQUAM morbos, quibus corpus noſtrum eſt obnoxium, explicare aggrediar; operae pretium erit de illo, quale ſit in ſtatu integro & ſano, quaedam breviter praefari.

Si quis igitur veram corporis humani imaginem ſibi fingere velit, is machinam quamdam hydraulicam ſummo artificio conſtructam, in qua ſint innumeri canales humoribus diverſi generis ferendis apti, & accomodati, animo concipere debet. Horum praecipuus eſt ſanguis, ex quo liquores derivantur variis vitae noſtrae uſibus & officiis inſervientes; in pri-

mis autem ille, quem *ſpiritus animales* vocant, qui in cerebro generati, & vi inſigniter elaſtica praediti, motus omnis, ac ſenſus ſunt inſtrumenta; quorum neutrum efficere poſſent, niſi materiae accommode inhaererent. Idcirco fibras duplicis generis, cum carneas, tum nervoſas, actuoſi hujus principii receptacula, formavit Divinus rerum Conditor; quarum utraeque partim membranis corporis intertextae ſunt, partim in funiculos colligatae membris adhaerent, ad horum motiones oſſium adjumento peragendas.

Admiranda autem iſta compages primum motorem adhuc deſiderat, cum ſeſe movere nequeat. Mens igitur ut dux & moderatrix praeficitur, quae motus omnis & ſenſus in corpore eſt effectrix. Illa enim, ſive in capite, tamquam in arce ſua, habitat; ſive *ejus locus nullus eſt, ſed per totum corpus ſparſa diſcurrit*, quod a Xenocrate, Platonis diſcipulo, diſputatum eſt (1); dominatur in nobis, & res adminiſtrat. Motus autem noſtri, pariter ac ſenſus, tam interni ſunt, quam externi: illi non tantum partes

(1) Vid. *Lactant. de opificio Dei, cap. 16.*

partes vitales, quales ſunt cor, pulmones, & ventriculus cum inteſtinis, ſubjeɛtas ſibi tenent; ſed & membranas qualcumque nervoſas.

Caeterum inſigne quoddam diſcrimen vulgo ponunt auɛtores medici inter motus, quibus aguntur vitalia; & eos, qui caeteras partes agitant: illos, poſtquam a prima nativitate ſemel coeperint, perſtare, & etiam nobis non volentibus neceſſario permanere; hos vero ad mentis arbitrium, prout res incidunt, fieri autumantes.

Nullis autem in caſibus magis elucet animi virtus, quam in iis praeſertim febribus, quae *peſtilentes* dicuntur. In his enim obſervare licet, mentem feſtinanter fabricae laboranti ſuccurrere, contra hoſtem pugnare, & ſpirituum animalium ope, nobis id non ſentientibus, novos in corpore motus excitare, quibus venenum, quod humoribus inſedit, per omnes meatus foras expellatur. Hinc morbum naturae certamen, propriam ſalutem propugnantis, medici ſapientiores definierunt.

Et iſto quidem modo univerſae machinae periclitanti proſpicitur. Sed & parti alicui ſingulari aliquando conſuler-

oportet, neque tum deeſt officio ſuo animus. Etenim ſi in locum quemvis fortuito inciderit vitium, ne is onere nimio gravetur & doleat, a natura proviſum eſt, ut ſanguini & humoribus per canales vicinos detur tranſitus. Id autem fit mirabili iſta corporis diſpoſitione, qua liquorum tubuli ſibi impliciti, atque intertexti quaquaverſum ſparguntur; ita ut non tantum ex venis in venas, ſed ex arteriis etiam exilibus in alias, tranſeat ſanguis. Idcirco illic praecipue comparet hoc artifigium, ubi obſtructionum maximus eſt metus; ut in capite, abdomine, & longis illis ductuum, qui ad genitalia pertingunt, anfractibus videmus.

Atque eo quidem magis neceſſaria eſt talis fabricae noſtrae conſtructio: quod, etiamſi non interveniat morbus, ipſae interdum corporis actiones & conſuetudines per has vias liberius, quam illas, humores circumferri poſtulant. Hinc iidem ſanguinis canales in aliis atque aliis hominibus, ut uſus exegerit, largiores aut anguſtiores fiunt, prout plus minuſve a perpetuis fluidorum motionibus dilatentur. Ita vinolentis arteriae in capite, libidinoſis in genitalibus plus turgent, quam

in

in ſobriis, & rebus venereis minus deditis.

Poſſem his & illud adjicere, quod vix fieri poteſt, quin ipſa partium animalium textura, licet vitae noſtrae conveniëntiſſima ſit, in caſibus tamen nonnullis aliqua ferat incommoda; haud aliter ſane, ac in univerſa mundi compage neceſſario in locis quibuſdam fulmina, ventorum turbines, terrarum inundationes, peſtes, & conſimiles calamitates nonnumquam eveniunt. Ut his autem malis occurrit atque obſtitit, prout rerum fert natura, Supremus orbis Conditor; ita & illis, quae parvus noſter patitur mundus, idonea adjumenta oppoſuit.

In eo autem diu laborarunt geometrae, ut machinam effingerent, quae in motu ſuo indeſinenter perſiſteret, quam *mobile perpetuum* appellant; ſed votis ſemper excidentes operam luſerunt. In iſtiuſmodi enim operibus unoquoque temporis puncto aliquid de vi motus effectrice perit, cedente nimirum, ſenſimque neceſſario ab ipſis partium fricationibus imminuta, virtute movente; unde perpetuo renovari opus eſt. Ob hanc igitur cauſam ſolius eſt Omnipotentis rerum Conditoris tale machinamentum perfice-

re, qui corpus noſtrum fabricam ejuſmodi eſſe voluit; potentias quaſque ita diſponens, ut eſſet harum quaſi orbis, quo ſemper ac ſimul munus ſuum exeguentes ſeſe mutuo reficerent.

Ex his manifeſtum eſt non per partes, ſed totam ſimul formari compagem animalem, cum fieri nequeat, ut motionum circulus peragatur, quarum aliae ab aliis pendent, niſi adſint omnia illarum inſtrumenta. Nam, ut exempli cauſa dicam, qua ratione cor poterit ſe contrahere, ut ſanguinem propellat, ſine ſpirituum animalium adjumento, qui nec ipſi ſine cerebro confici poſſunt? Par ratio eſt aliarum partium principalium. Rectiſſime ergo dixit olim Hippocrates: *Nullum quidem corporis eſt principium, ſed omnes partes aeque principium & finis ſunt* (1).

Hactenus dictis unicum illud adjiciam, ejus eſſe naturae machinam omnem animalem, ut partium eam conſtituentium quaedam ſit quaſi infinitas; ita ut ultra quam nos ſenſibus, etiam microſcopiorum, ut vocant, ope adjutis, aſſequi poſſimus, in fila tenuiſſima abeant. Si ſecus eſſet, ne-

(1) Ἀρχὴ μὲν οὐδεμία ἐστὶν τοῦ σώματος, ἀλλὰ πάντα ὁμοίως ἀρχὴ καὶ τελευτή. *Lib. De locis in homine.*

neque in corpus univerſum diſtribueretur alimentum, neque vitae officia peragi poſſent.

In ſumma igitur, motiones humorum ad normam peractae, ſimul cum apto partium ſolidarum ſtatu, ſanitatem conſtituunt; harum autem aberrationes ſunt morbi, quae cum innumerae ſint, & altera ſaepe alteram progignat, miraculum fere videtur, ſi corpus animale ad longaevitatem unquam perduci poſſit. Atque hinc profecto, quam late pateat medicinae uſus, quantumque illa aliis omnibus artibus praecellat perſpicuum eſt.

Machinam autem hanc, quae unica motum perpetuum habet, pro varia viventium ratione ad longius aut brevius tempus duraturam finxit Geometra ter Optimus Maximus. Nam perpetuo in vita durare, quale nos gerimus, corpus omnino nequit; cujus rei cauſam haud difficile eſt explicare. Fibrae enim membranoſae canalium, qui ſanguinem vehunt, quas virtute elaſtica ad liquorem incluſum protrudendum praeditas eſſe diximus, rigidae fiunt & duriores; unde uſibus ſuis ineptae evadunt, & humorum ſecretiones in ſingulas partes ſenſim diminuuntur. Porro,

quod ad vitam ſumme neceſſarium eſt, inutilem vaporem per anguſtiſſimos cutis meatus in ſenio haud ſatis perſpirare, cadaverum eorum, qui aetate ſunt confecti, inciſiones demonſtrant; quae interiores arteriarum partes oſſea materia hic illic obductas, adeo ut reſiliendi vim fere amiſerint, interdum oſtendunt. Quin & ora ductuum naturalium, ad cartilaginis duritiem confirmata, in hujuſmodi caſibus ſaepe reperiuntur.

Duo proferam, quae ad hanc rem pertinent, illuſtria exempla, quorum alterum ſuppeditant noſtri *Annales*. Pauper quidam agricola, nomine *Thomas Parr*, in agro ſaluberrimo Salopienſi natus eſt, ubi ad annum uſque centeſimum & trigeſimum opere ruſtico ſe ſtrenue exercuit; deinde oculis captus, Londinum tandem adductus eſt, ubi aliquamdiu commoratus, poſtquam centum & quinquaginta duos annos cum novem menſibus vixerat, anno 1635. deceſſit. Mortui corpus cultri ſui anatomici honore dignatus eſt immortalis ille ſanguinis circuitus detector, Gulielmus Harvejus; qui caetera quidem omnia ſana, cerebum vero *firmiſſimum & ad ta-*

ctum

ctum ſolidiſſimum obſervavit (1). Ita liquorum canales in illa parte longa dies induraverat.

Alterum, quod dixi, exemplum in *Actis* noſtris *Philoſophicis* memoratur. Narratio eſt de ſene quodam decrepito Rhaeto, metalli foſſore, qui cum centum & novem annos cum tribus menſibus compleverat, anno 1723. obiit, a doctiſſimo medico Johanne Jacobo Scheuchzero Tigurino, huc traſmiſſa. In ſecto ejus cadavere *lienis exterior membrana maculis nivei candoris, primo intuitu variolarum puſtulas referentibus, obſeſſa reperiebatur; quae cartilagineae prorſus erant duritiei, & ultra ſuperficiem reliquae membranae aliquantulum elevatae: ſterni prominentiae cum ipſis coſtis continuae, & plane oſſeae erant: tendo ille, quo cordi inſeruntur arteriae, vel oſſeus plane; vel ſaltem cartilagineus: valvulae ſemilunares, praeprimis arteriae aortae, plane cartilagineae: dura autem cerebri meninx triplo fere ſolito craſſior, & coriacea deprehendebatur* (2).

Sed

(1) Vid. *Anatomiam Thomae Parri, ad finem Libri Joannis Betti, de ortu & natura ſanguinis, adjunctam.*

(2) *Tranſact. Philoſophiq. Num.* 376.

Sed ad machinae hujus vitia, quae motus illius turbant & pervertunt, jam σὺν Θεῷ progrediendum eſt.

CAPUT I.

DE

FEBRIBUS.

Sectio I.

De Febribus Generatim.

Febris omnis, licet variae ſint ejus ſpecies, conjunctum habet ſanguinis, & humorum calorem praeter naturam. Is vires corporis, actioneſque vitales laedit. Idcirco morbum, quaſi infenſum hoſtem, inito quodam certamine, oppugnat natura; quae, ſi victrix evadat, per quaſcumque poteſt vias id, quod nocet, expellit. Hoc morbi ſolutionem vocant medici. Quid autem per vocem *naturae* hic intelligi debeat, uti etiam nonnulla, quae ad febrium diſtinctionem pertinent, alias expo-

expoſui (1); ſimulque indicavi, quo ſenſu medici, & in primis Sydenhamus, dixerint, *Morbum nihil eſſe aliud, quam naturae conamen, materiae morbificae exterminationem in aegri ſalutem omni ope molientis* (2). Quaedam igitur de febris ſolutionibus in anteceſſum dicam:

Sectio II.

De Febris ſolutionibus.

Cum nulla febris ſine inſigni aliqua exinanitione, aut ſponte natura, aut arte facta, ſanetur, proſpicere debet medicus, quanam via materiae morbidae expulſionem natura molire videatur, & hanc omnibus modis adjuvare. Illa vero ſaepiſſime per plures ſimul corporis meatus peragitur, & altera alteri plus minus obſtat; ita fluxus alvi ſudores reprimit, & contra. Hinc attendere oportet, qualis humoris emiſſio plurimum profutura ſit, & hanc ita promovere, ut alia quaecumque quam minimum interumpatur; non enim omnibus eadem convenit, tum propter

(1) Vid. *Lib. de var. C. II.*
(2) *Obſerv. medicae circa morb. acut. hiſt.* in princ

pter diverſum laborantis temperamentum, tum ob varium morbi genus: quanquam & per omnes exitus expurgatio interdum ſit neceſſaria; ut in febribus, quae malignae dicuntur, uſu comperimus.

Omnium autem maxime optabilem morbi ſolutionem efficiunt ſudores: ſecundum illos alvi & urinae fluxus: peſſima eſt emorrhagia, ſive ex naribus, ſive ex alia quavis parte proveniat; oſtendit enim ita vitiatum eſſe ſanguinem, ut nulla idonea humoris ſeparatio ex illo fieri poſſit.

In febribus denique nonnullis ſuppurationes in glandulis factae, modo ſub exitum morbi eveniant, & perfectae ſint, corpus in integrum reſtituunt. In his igitur id agendum eſt, ut per cataplaſmata aut emplaſtra, nonnumquam & cucurbitulas tumori accomodatas, materia morbi primum matureſcat; deinde vero, niſi ſponte proruperit, ſcalpello aut medicamento cauſtico emittatur.

Recte interim plerumque praecipitur, ut ne ullis tunc temporis exinanitionibus exhauriantur vires. At nihilominus ita res interdum fert, ut modica ſaltem ſanguinis miſſione opus ſit; nimirum ſi forte materia ultra modum turgeat, & nimius

urgeat

urgeat calor: hoc enim prudenter facto, abſceſſus ad maturitatem perducitur, ideo quod natura a turbulento rerum ſtatu ſemper abhorret.

Sectio III.

De Febribus Continuis.

NUlli morbo magis convenit utile illud praeceptum, *Principiis obſta*, quam febribus. Inter initia enim juvare plerumque facile eſt; at cum malum jam invaluit, difficilius aegrotanti ſuccurritur. Praeceps enim occaſio eſt (1); & fruſtra ſaepe ea medicina eſt, occupato jam vi morbi corpore, fractiſque viribus, quae in principio a periculo expedire hominem potuiſſet. Neque tamen fato ſuo permittendus eſt, qui auxilium ſero petit quandoquidem morbos, antiquiſſimis temporibus ad iram divinam relatos (2), ars noſtra, quae Dei ipſius donum eſt, etiam cum res jam deſperatae videntur, non raro depellat. Circumſpicere igitur oportet medicum, neque officio ſuo umquam deeſſe.

Et

(1) Ὁ καιρὸς ὀξύς. *Hipocr. Aphor.* 1.
[2] Vid. *Celſum in Praefatione.*

Digitized by Google

Et primo quidem, quoniam praeſtantiſſimum in febribus omnibus incipientibus remedium eſt ſanguinis detractio, ſi culpa quavis illa praetermiſſa fuerit per aliquot dies, num adhuc ea fieri debeat, diſpiciendum erit.

Si intolerabilis igitur in quacumque parte corporis dolor urget, ſi ſpiritus aegre trahitur, vel ſi delirium acceſſit, ſanguis pro ratione virium mittendus erit; ſcalpello, ſi illae ſatis conſtent; aut per cucurbitulas, ſi fuerint imbecilliores; aut denique per hirudines, ſi infirmiſſimae videantur. Atque haec, ſi conſiſtente jam morbo fieri poſſunt, multo magis in principio locum habent. Et hirudines quidem, ut illud in tranſcurſu moneam, premente delirio, ſaepe inſigniter juvant. Nonnunquam etiam in furibundis pulmonis aliquas portiones, ex agno recens mactato calentes, capiti impoſitas furores compeſcuiſſe comperi, exſudante nimirum e capite inutili humore.

Quo manifeſtius autem percipiantur ea, quae de hoc morbo proponenda habeo, praecipua ejus genera ſummatim exponam; quae ad egri gubernationem, victum, ſimiliaque pertinent, ex auctoribus,

bus, Celſo in primis, & Lommio ejus aemulo, qui haec dedita opera tractarunt, haurienda relinquens.

Sectio IV.

De Febri cum exanthematibus conjuncta.

PRopriam animadverſionem deſiderant febres, quae exanthemata ſecum ferunt. Ad variolas autem & morbillos, quin & ad peſtem, quae ſpectant; ea jam olim a nobis in libris ſingularibus ſunt expoſita. Aliarum praecipua eſt.

Febris miliaris.

Hac nulla faciem magis variam oſtendit, Puſtulae nimirum aſperae per totum corpus, citius aut tardius, prorumpunt; nunc rubrae, nunc albidae, interdum illae his commiſtae; nunc minores, nunc elatiores, male olentes: ſuſpiria, & praecordiorum anxietates, frequentiſſime premunt: accedunt non raro delirium, nervorumque diſtenſiones. In longum trahit morbus; quod ſi forte, non ſatis perfecta ſolutione, citius deſinat, malo corporis

poris habitu ſaepe pleɛtitur aeger. Exanthemata rubra minus periculum afferunt, quam albida; illaque, quo vividiora perſtant, eo ſunt tutiora. Ex hiſce liquet, ab humorum vitio magis quam aeris, adjuncta ſpirituum animalium labe, febrem hanc oriri; quam non uno & eodem modo, ſed cura alia atque alia, depellere oportet.

Cujuſcumque autem generis fuerint puſtulae, ſanguis in principio, modo vires ſinant, mittendus eſt; ſin corpus ſudoribus difluat, aut detractione abſtinendum, aut ea in diem unum aut alterum, vel in tempus opportunius, differenda eſt. Longe vero melius ferunt ſanguinis imminutionem exanthemata rubra, quam albida; cumque in utriſque veſicatoria ex uſu ſint, magis ſunt in his neceſſaria, & tum cervici, tum capiti, membriſque omnibus, temporis intervallis, imponi debent. Illud autem animadvertere oportet, quo minori copia miſſus fuerit ſanguis, eo tutius ut plurimum finiri morbum; deficientibus enim extremis diebus viribus, puſtulae retrocedunt, & aeger moritur.

Materiae expulſionem adjuvare oportet

tet medicamentis, quae vim habent humores e ſanguine propellendi. Horum convenientiſſimum erit *pulvis bezoardicus*, vel *pulvis contrayervae compoſitus*, aut *confectio cardiaca*; adjuncto, ſi inflammatio urgeat, *nitro*: quod quidem in omnibus fere febribus malignis, cardiacis dictis remediis, ſaltem in principio, admiſcere utile erit. Interdum etiam convenit, inclinato jam morbo, balneo tepido lavari, quo puſtularum reliquiae foras exeant.

Sin autem veſiculae tantum exiguae, pellucidae, quae vix cerni poſſunt, & innumerae, conſiſtente morbo, aut ſub ejus finem, in cuticula ſe oſtenderint; non nimis diu internis ejus generis remediis inſiſtere oportet, niſi forte etiam valentiora aegri vires longa valetudine exhauſtae requirant. Vim enim febrem ſolvendi non habent humidae iſtiuſmodi ſummae cutis aſperitudines, at difficilem & longam plerumque aegritudinem indicant: idcirco, nondum intermiſſo veſicatoriorum uſu, per alias vias, maxime autem per inteſtina, expurgandus erit morbi fomes; quae *rhabarbaro*, vel *manna*, adjecto *ſale Glauberi*, commode laxabuntur. B Il-

Illud in hoc morbo interdum uſu venit, ut non uno ſolutionis genere, ſed alio atque alio finiatur; eſt & ubi pluribus ſimul, quod & in aliis, ut dixi, quae malignae dicuntur, febribus ſaepiſſime contingit. Ita nonnunquam, ejecta eodem tempore per alias vias morbi materia, aphthae palatum atque os totum occupant, & ad uvam fauceſque deſcendunt. Hae cum ſingultu plerumque incipiunt: & ſi albidae cum humore copioſo prorumpant, multumque ſalivae exſpuatur, non magnum periculum ſed ſalutem potius oſtendunt, morbumque ſolvunt; ſin contra nigrae exoriantur, & aegre materia exeat, id plerumque peſtiferum eſt, ſtrangulatis nimirum faucibus vi pituitae obſeſſis. In his omnibus gargarizationes fieri debent *decocto hordei*, addito *ſyrupo mororum*, aut alio conſimili; vel etiam *decocto pectorali* dicto. Neque enim reprimentia quocumque modo adhibenda ſunt.

Mirabitur fortaſſe quis Sydenhamum, tum ad ipſam hanc febrem, tum ad ulcuſcula iſta, *corticis Peruviani* uſum praecipere; quem ſibi ſemper bene ceſſiſ-

ſiſſe dicit. 1 Id autem non temere fecit ſagax ille medicus: haud raro enim intermittit iſta febris, non apparentibus aphthis; ſaepius vero, his decedentibus, deſinit. In utroque caſu inſigne hoc antidotum quam maxime prodeſt. Summus autem ille vir morborum vulgarium recurſus Hippocratis exemplo obſervare ſolitus, quos pro vario coeli more iiſdem anni temporibus variare plerumque comperit, primus apud nos febrem hanc deſcripſit; quam anno 1684., poſtquam frigore graviſſimo longoque ſaevierat hiems, menſe Februario anni inſequentis ortam fuiſſe animadvertit. Hinc credere par eſt gelu nimio conſtrictas ſummi corporis fibras, indeque humores, imminuta perſpiratione, acriores factos illam genuiſſe.

Sectio V.

Febris Petechialis.

Petechiae, unde haec nomen hebet febris, ſunt maculae latae, rubrae, pulicum morſibus ſimiles, non ultra cutim

(1) Vid. *Schedulam ejus monitoriam.*

tim ſummam eminentes. Maximum autem vitae periculum oſtendunt, cum, ut interdum fit, lividae nel nigrae evadunt; hae enim revera ſunt gangraenulae, ideoque quo plures numero comparent, eo gravior ſubeſt metus.

Errant plerumque in hoc caſu medici, ſtatim in principio medicamentis, quae ſanguinem & humores calefaciunt, ſudores movendo. Tutius longe eſt, ut modo propoſui, *pulvere bezoardico*, vel potius *contrayervae compoſito*, adjecto *nitro*, ſerpentem gangraenam prohibere; aut *confectione cardiaca*, *aqua alexiteria ſimplici* ſoluta, adjecto *aceto vini*, naturam adjuvare: *ſpiritum* etiam *vitrioli dulcem* potulentis inſtillare; *vino Rhenano* vires reficere: denique *ordei decoctum*, adjecto *ſucco limoniorum*, potui dare, convenientiſſimum erit. Omnes autem iſtiuſmodi liquores affatim bibendi ſunt. Ad ſudores etiam movendos *calcem antimonii*, adjuncto *pulvere bezoardico*, per intervalla exhibere interdum ex uſu erit; *calcem* vero non nimis lotam eſſe volo. Illud tamen opus eſt monere; quod non raro fit, praeſertim ſub morbi finem, ut oppreſſae aegri vires

res medicamenta calidiora, cordis utilia deſiderent, qualia ſunt *radix ſerpentariae Virgineae*, *contrayervae*, *valerianae ſylveſtris*, *crocus*, & ſimilia. Horum autem infuſiones ex aqua ipſis pulveribus erunt longe commodiores, praeſertim ſi *aceti deſtillati* portio aliqua admiſceatur.

Sectio VI.

Eryſipelas.

NOn levem attentionem requirit illa febris, quae ſecum eryſipelas conjunctum habet. In hac enim non tantum dolor, ſitis, & inquietudo vexant; ſed & puſtulae in variis corporis partibus in gangraenam interdum abeunt.

Sanguis igitur copia ſatis larga quam primum mittendus erit, deinde potionibus catharticis alvus iterum atque iterum movenda. Hae autem, quales febribus conveniunt, lenes eſſe debent; infuſiones nimirum *ſenae*, adjuncta *manna*. Neque ſane alius quivis morbus acutus facilius iteratam purgationem fert, praeſertim ubi cum tumore inflammatio caput obſidet; ſerpit enim in horas

pter diverſum laborantis temperamentum, tum ob varium morbi genus: quanquam & per omnes exitus expurgatio interdum ſit neceſſaria; ut in febribus, quae malignae dicuntur, uſu comperimus.

Omnium autem maxime optabilem morbi ſolutionem efficiunt ſudores: ſecundum illos alvi & urinae fluxus: peſſima eſt emorrhagia, ſive ex naribus, ſive ex alia quavis parte proveniat; oſtendit enim ita vitiatum eſſe ſanguinem, ut nulla idonea humoris ſeparatio ex illo fieri poſſit.

In febribus denique nonnullis ſuppurationes in glandulis factae, modo ſub exitum morbi eveniant, & perfectae ſint, corpus in integrum reſtituunt. In his igitur id agendum eſt, ut per cataplaſmata aut emplaſtra, nonnumquam & cucurbitulas tumori accomodatas, materia morbi primum matureſcat; deinde vero, niſi ſponte proruperit, ſcalpello aut medicamento cauſtico emittatur.

Recte interim plerumque praecipitur, ut ne ullis tunc temporis exinanitionibus exhauriantur vires. At nihilominus ita res interdum fert, ut modica ſaltem ſanguinis miſſione opus ſit; nimirum ſi forte materia ultra modum turgeat, & nimius

urgeat

urgeat calor: hoc enim prudenter facto, abſceſſus ad maturitatem perducitur, ideo quod natura a turbulento rerum ſtatu ſemper abhorret.

Sectio III.

De Febribus Continuis.

NUlli morbo magis convenit utile illud praeceptum, *Principiis obſta*, quam febribus. Inter initia enim juvare plerumque facile eſt; at cum malum jam invaluit, difficilius aegrotanti ſuccurritur. Praeceps enim occaſio eſt (1); & fruſtra ſaepe ea medicina eſt, occupato jam vi morbi corpore, fractiſque viribus, quae in principio a periculo expedire hominem potuiſſet. Neque tamen fato ſuo permittendus eſt, qui auxilium ſero petit quandoquidem morbos, antiquiſſimis temporibus ad iram divinam relatos (2), ars noſtra, quae Dei ipſius donum eſt, etiam cum res jam deſperatae videntur, non raro depellat. Circumſpicere igitur oportet medicum, neque officio ſuo umquam deeſſe.

Et

(1) Ὁ *καιρὸς ὀξύς*. *Hipocr. Aphor.* 1.
[2] Vid. *Celſum in Praefatione*.

Et primo quidem, quoniam praeſtantiſſimum in febribus omnibus incipientibus remedium eſt ſanguinis detractio, ſi culpa quavis illa praetermiſſa fuerit per aliquot dies, num adhuc ea fieri debeat, diſpiciendum erit.

Si intolerabilis igitur in quacumque parte corporis dolor urget, ſi ſpiritus aegre trahitur, vel ſi delirium acceſſit, ſanguis pro ratione virium mittendus erit; ſcalpello, ſi illae ſatis conſtent; aut per cucurbitulas, ſi fuerint imbecilliores; aut denique per hirudines, ſi infirmiſſimae videantur. Atque haec, ſi conſiſtente jam morbo fieri poſſunt, multo magis in principio locum habent. Et hirudines quidem, ut illud in tranſcurſu moneam, premente delirio, ſaepe inſigniter juvant. Nonnunquam etiam in furibundis pulmonis aliquas portiones, ex agno recens mactato calentes, capiti impoſitas furores compeſcuiſſe comperi, exſudante nimirum e capite inutili humore.

Quo manifeſtius autem percipiantur ea, quae de hoc morbo proponenda habeo, praecipua ejus genera ſummatim exponam; quae ad egri gubernationem, victum, ſimiliaque pertinent, ex auctoribus,

bus, Celſo in primis, & Lommio ejus aemulo, qui haec dedita opera tractarunt, haurienda relinquens.

Sectio IV.

De Febri cum exanthematibus conjuncta.

PRopriam animadverſionem deſiderant febres, quae exanthemata ſecum ferunt. Ad variolas autem & morbillos, quin & ad peſtem, quae ſpectant; ea jam olim a nobis in libris ſingularibus ſunt expoſita. Aliarum praecipua eſt.

Febris miliaris.

Hac nulla faciem magis variam oſtendit, Puſtulae nimirum aſperae per totum corpus, citius aut tardius, prorumpunt; nunc rubrae, nunc albidae, interdum illae his commiſtae; nunc minores, nunc elatiores, male olentes: ſuſpiria, & praecordiorum anxietates, frequentiſſime premunt: accedunt non raro delirium, nervorumque diſtenſiones. In longum trahit morbus; quod ſi forte, non ſatis perfecta ſolutione, citius deſinat, malo corporis

poris habitu ſaepe plectitur aeger. Exanthemata rubra minus periculum afferunt, quam albida; illaque, quo vividiora perſtant, eo ſunt tutiora. Ex hiſce liquet, ab humorum vitio magis quam aeris, adjuncta ſpirituum animalium labe, febrem hanc oriri; quam non uno & eodem modo, ſed cura alia atque alia, depellere oportet.

Cujuſcumque autem generis fuerint puſtulae, ſanguis in principio, modo vires ſinant, mittendus eſt; ſin corpus ſudoribus diffluat, aut detractione abſtinendum, aut ea in diem unum aut alterum, vel in tempus opportunius, differenda eſt. Longe vero melius ferunt ſanguinis imminutionem exanthemata rubra, quam albida; cumque in utriſque veſicatoria ex uſu ſint, magis ſunt in his neceſſaria, & tum cervici, tum capiti, membriſque omnibus, temporis intervallis, imponi debent. Illud autem animadvertere oportet, quo minori copia miſſus fuerit ſanguis, eo tutius ut plurimum finiri morbum; deficientibus enim extremis diebus viribus, puſtulae retrocedunt, & aeger moritur.

Materiae expulſionem adjuvare oportet

tet medicamentis, quae vim habent humores e ſanguine propellendi. Horum convenientiſſimum erit *pulvis bezoardicus*, vel *pulvis contrayervae compoſitus*, aut *confectio cardiaca*; adjuncto, ſi inflammatio urgeat, *nitro*: quod quidem in omnibus fere febribus malignis, cardiacis dictis remediis, ſaltem in principio, admiſcere utile erit. Interdum etiam convenit, inclinato jam morbo, balneo tepido lavari, quo puſtularum reliquiae foras exeant.

Sin autem veſiculae tantum exiguae, pellucidae, quae vix cerni poſſunt, & innumerae, conſiſtente morbo, aut ſub ejus finem, in cuticula ſe oſtenderint; non nimis diu internis ejus generis remediis inſiſtere oportet, niſi forte etiam valentiora aegri vires longa valetudine exhauſtae requirant. Vim enim febrem ſolvendi non habent humidae iſtiuſmodi ſummae cutis aſperitudines, at difficilem & longam plerumque aegritudinem indicant: idcirco, nondum intermiſſo veſicatoriorum uſu, per alias vias, maxime autem per inteſtina, expurgandus erit morbi fomes; quae *rhabarbaro*, vel *manna*, adjecto *ſale Glauberi*, commode laxabuntur.

Illud in hoc morbo interdum uſu venit, ut non uno ſolutionis genere, ſed alio atque alio finiatur; eſt & ubi pluribus ſimul, quod & in aliis, ut dixi, quae malignae dicuntur, febribus ſaepiſſime contingit. Ita nonnunquam, ejecta eodem tempore per alias vias morbi materia, aphthae palatum atque os totum occupant, & ad uvam fauceſque deſcendunt. Hae cum ſingultu plerumque incipiunt: & ſi albidae cum humore copioſo prorumpant, multumque ſalivae exſpuatur, non magnum periculum ſed ſalutem potius oſtendunt, morbumque ſolvunt; ſin contra nigrae exoriantur, & aegre materia exeat, id plerumque peſtiferum eſt, ſtrangulatis nimirum faucibus vi pituitae obſeſſis. In his omnibus gargarizationes fieri debent *decocto hordei*, addito *ſyrupo mororum*, aut alio conſimili; vel etiam *decocto pectorali* dicto. Neque enim reprimentia quocumque modo adhibenda ſunt.

Mirabitur fortaſſe quis Sydenhamum, tum ad ipſam hanc febrem, tum ad ulcuſcula iſta, *corticis Peruviani* uſum praecipere; quem ſibi ſemper bene ceſ-

ſiſ-

ſiſſe dicit. 1 Id autem non temere fecit ſagax ille medicus: haud raro enim intermittit iſta febris, non apparentibus aphthis; ſaepius vero, his decedentibus, deſinit. In utroque caſu inſigne hoc antidotum quam maxime prodeſt. Summus autem ille vir morborum vulgarium recurſus Hippocratis exemplo obſervare ſolitus, quos pro vario coeli more iisdem anni temporibus variare plerumque comperit, primus apud nos febrem hanc deſcripſit; quam anno 1684., poſtquam frigore graviſſimo longoque ſaevierat hiems, menſe Februario anni inſequentis ortam fuiſſe animadvertit. Hinc credere par eſt gelu nimio conſtrictas ſummi corporis fibras, indeque humores, imminuta perſpiratione, acriores factos illam genuiſſe.

Sectio V.

Febris Petechialis.

PEtechiae, unde haec nomen hebet febris, ſunt maculae latae, rubrae, pulicum morſibus ſimiles, non ultra cu-

 tim

(1) Vid. *Schedulam ejus monitoriam.*

tim ſummam eminentes. Maximum autem vitae periculum oſtendunt, cum, ut interdum fit, lividae nel nigrae evadunt; hae enim revera ſunt gangraenulae, ideoque quo plures numero comparent, eo gravior ſubeſt metus.

Errant plerumque in hoc caſu medici, ſtatim in principio medicamentis, quae ſanguinem & humores calefaciunt, ſudores movendo. Tutius longe eſt, ut modo propoſui, *pulvere bezoardico*, vel potius *contrayervae compoſito*, adjecto *nitro*, ſerpentem gangraenam prohibere; aut *confectione cardiaca*, *aqua alexiteria ſimplici* ſoluta, adjecto *aceto vini*, naturam adjuvare: *ſpiritum* etiam *vitrioli dulcem* potulentis inſtillare; *vino Rhenano* vires reficere: denique *ordei decoctum*, adjecto *ſucco limoniorum*, potui dare, convenientiſſimum erit. Omnes autem iſtiuſmodi liquores affatim bibendi ſunt. Ad ſudores etiam movendos *calcem antimonii*, adjuncto *pulvere bezoardico*, per intervalla exhibere interdum ex uſu erit; *calcem* vero non nimis lotam eſſe volo. Illud tamen opus eſt monere; quod non raro fit, praeſertim ſub morbi finem, ut oppreſſae aegri vires

res medicamenta calidiora, cordis utilia deſiderent, qualia ſunt *radix ſerpentariae Virgineae*, *contrayervae*, *valerianae ſylveſtris*, *crocus*, & ſimilia. Horum autem infuſiones ex aqua ipſis pulveribus erunt longe commodiores, praeſertim ſi *aceti deſtillati* portio aliqua admiſceatur.

Sectio VI.

Eryſipelas.

Non levem attentionem requirit illa febris, quae ſecum eryſipelas conjunctum habet. In hac enim non tantum dolor, ſitis, & inquietudo vexant; ſed & puſtulae in variis corporis partibus in gangraenam interdum abeunt.

Sanguis igitur copia ſatis larga quam primum mittendus erit, deinde potionibus catharticis alvus iterum atque iterum movenda. Hae autem, quales febribus conveniunt, lenes eſſe debent; infuſiones nimirum *ſenae*, adjuncta *manna*. Neque ſane alius quivis morbus acutus facilius iteratam purgationem fert, praeſertim ubi cum tumore inflammatio caput obſidet; ſerpit enim in horas

humor, & partes vicinas trahit.

Attamen periculoſum eſt fomentis calidis ad materiam peccantem diſcutiendam uti; multoque magis, unguentis, vel linimentis frigidis eam reprimere. Sin autem quacumque in parte cutis gangraena vitiata ſit, decocto *herbarum amararum*, adjecto *ſpiritu vini camphorato*, pars fovenda erit; deinde cataplaſma ex *farina avenacea*, in *cereviſia*, quae *fortis* dicitur, cocta, dum calet, imponi; &, quoties opus ſit, renovari debet.

Et ut id quidem ſemel admoneam; non in morbis tantum acutis, ſed chronicis etiam multis, in quibus puſtulae cum ſuppuratione oriuntur, tutius & ſalubrius eſt, niſi malum in cute tantummodo haereat, leniter propellere, aut ſaltem aliquamdiu ſinere ut erumpant (quantum ſcilicet moleſtiam hanc ferre poſſit aeger) quam repellere, aut per alias foras expurgare. Habent enim humores vitioſi ſuam quique indolem, cumque per modum criſis plerumque prorumpant, quantumvis minui poſſint; vix tamen cum bonis aegri rebus per alios meatus, quam quos natura monſtrat,

ſtrat, e corpore prorſus exeunt.

Interna remedia non alia, quam quae in *exanthematibus* modo propoſita fuere, hic uſui erunt.

Finem de febribus malignis diſſerendi faciam, poſtquam de duobus tribuſve remediis praeter ea, quae ſupra memoravi, aliquid dixero. Obſervatu autem dignum eſt, illa omnia maxima ſudores movendi virtute pollere.

Camphoram in primis laudant multi. Et quidem, ut de aliis auctoribus nihil dicam, extat apud Riverium, medicum experientiſſimum, narratio una & altera de inſigni ab illa praeſtito juvamine (1). Notandum eſt autem non ſolam, ſed medicamentis refrigerantibus conjunctam (id quod in *febribus petechialibus* faciendum monui, ubi calida remedia exibentur) profuiſſe; maximo enim calore illa praedita eſt. Ideoque commodiſſimum erit forma hujuſmodi adſumi: Drachma ejus una, cum paulo *ſpiritus vinoſi* trita, *ſacchari puriſſimi*, unciae dimidiae perfecte admiſceatur; tum *aceti caleſacti* libra una ſenſim affundatur. Hoc modo remedium illud, quod alioquin ad nau-

[1] Vid. *obſerv. Medic. Centur. II. Obſervat.* 18.

nauſeam concitandam aptum eſt, ventriculo gratius fit, & morbo etiam accomodatius.

Eadem ratione etiam *ſpiritus Mindereri* in febribus putridis quibuſcumque uſus eſt eximii (1).

Moſchi denique vires, urgentibus praeſertim convulſionibus non ſemel expertus ſum. Dedi autem, iteratis vicibus devorandum, bolum ex *hujus*, *confectionis cardiacae*, & *cinnabaris antimonii*, ſingulorum ſcrupulo ſemis, confectum.

SECTIO VII.

De Febribus ſingularibus.

QUAE cum partium aliquarum inflammatione conjunguntur febres, partibus illis congruentem curationem deſiderant. Exemplo erit.

Pleuritis.

In hac enim detracto primum, quantum opus eſt, ſanguine; ad tuſſim levandam, *olei ex ſeminibus lini recens expreſ-*

(1) *Pharmacop. Edinburg.*

preſſi potiones; ad refrigerandum, *nitrum*; ad ſanguinem in canaliculis ſuis haerentem ſolvendum, *ſanguis hirci ſylveſtris*, *ſaliaque volatilia*; denique ad foras extrahendum peccantem humorem, emplaſtrum veſicatorium lateri affecto impoſitum, inſigniter proſunt. Et externi quidem hujus remedii commodum, quod a ſagaciſſimo Mayernio primum edoctus fui 1, multis jam annis compertum habeo. Sub finem autem morbi, remittente jam inflammatione, alvum laxare oportet.

Illud autem non eſt praetermittendum; fieri nimirum, interdum, ut in hoc morbo, & magis etiam in peripneumonia, inflammata primum, inde & pleurae adhaerente, extima pulmonis membrana, eveniat abſceſſus purulentus, quem *empyema* vocant. Hoc in caſu, ſi foras ſe oſtenderit humor, imponendum eſt medicamentum cauſticum, quo emittatur. Ulcus autem per totam vitam apertum ſervare oportet. Vidi enim cum, eo ſanato, & materiae purulentae effluxu prohibito, brevi moreretur aeger. SE-

1 *De morbis internis Syntagma primum*, *Cap. V. De pleuritide*.

Sectio VIII.

De Febribus Intermittentibus.

Febrem intermittentem non ſatis tuto *cortice Peruviano* diſcuti poſſe, niſi primum eliciatur vomitus, & alvi etiam dejectiones cieantur, haud ignotum eſt; at huic remedio lene aliquod catharticum adjungi novum fortaſſe videbitur. Minui enim, quinimo fruſtra eſſe, hujus pharmaci vires vulgo putant medici noſtri; niſi interea, dum id aſſumitur, venter ſit adſtrictus. Longa autem me docuit experientia neceſſe plane eſſe, exiguam portionem *rhabarbari* remedio huic admiſcere; ea ſcilicet ratione, ut alvus bis ſaltem quotidie dejiciat. Neque unquam virtutem illius hoc modo fractam, ſed feliciter potius auctam fuiſſe, animadverti. Licet enim ea, quae valentius irritant, ſanguinem & humores perturbando irrita reddant omnia: moderata tamen purgatione id conſequimur, ut ingeſta quaecumque, ſive medicamenta ſive cibos, facilius concoquat ventriculus; & ex his, quod tenue

nue & corpori eſt utile, in venas emittat.

Conſilium cepi *corticem* hunc febribus accommodatiſſimum ſic exhibendi, poſtquam annis abhinc fere viginti febres intermittentes, quae tunc per populum ſolito ſaevius graſſabantur, in malum corporis habitum, imo & hydropem, frequenter deſinere percepi; cui malo occurri poſſe credebam iſtiuſmodi curatione. Nec me ſpes mea fefellit. Quod ut ſtatim comperi, quotieſcunque humoribus craſſioribus gravatum corpus offenderem, eandem tenui medendi viam. At cautio tamen erat, ne ultra modum purgare pergerem. Idcirco, cum jam drachma una aut altera *rhabarbari* aſſumpta fuerit, ab exinanitione deſiſtere ſoleo, & celebris hujus antidoti uſui per ſe inſiſtere. Et praeter memorata jam commoda illud etiam obſervavi, quod depulſo hac medendi ratione morbo, iterati in eundem lapſus minor ſemper eſt metus.

Super inſigni autem hoc medicamento illud porro monendum habeo, quod non aliis, quam intermittentibus febribus congruit. In continuis enim adeo non prodeſt, ut multum obſit; atque in hecticis illis, quae

cum

cum exulceratione partium aliquarum internarum ſunt conjunctae, perniciosum eſt; licet circuitus ſuos hae frequenter habeant, & intermittentis, aut quotidianae, aut tertianae ſpeciem praebeant. Unde fortaſſis conjicere licet, in bilem ſolummodo hoc remedium vires ſuas exercere; hunc enim humorem in intermittentibus maxime peccare mihi minime dubium videtur.

Evenit autem non raro, ut etiam in febre revera intermittente effectum non ſortiatur magnum hoc Dei donum; quod ob malum corporis temperamentum plerumque accidit. Diſpicere igitur oportet, qua in parte ſit vitium; quod in viſceribus, & glandulis abdominis, ut plurimum haerere deprehenditur. Purgationibus, itaque, interdum & vomitionibus, opus eſt; quibus interponenda ſunt ea medicamenta, quae obſtructiones reſerant, & ventriculi concoctionem juvant; inter quae amara, quae ſimul aromatica ſunt, & e ferro parata, principem locum tenent. Et hanc ſane ob cauſam febres quartanae aliis quibuſcunque interrmittentibus curatu ſunt difficiliores: in his enim inertes ſunt, & ultra modum viſcidi, ſanguis & humores omnes; ita ut duplici morbo occurrendum ſit, tum

malo

malo corporis temperamento, tum etiam febri. Idcirco, adjunctis *cortici Peruviano radice ſerpentariae Virginianae* & *chalybe*, res plerumque bene agitur. Quamquam nec illud hic obſervare alienum erit, me pluries, *cortice* ipſo votis non reſpondente, pulvere ex *floribus chamaemeli*, *myrrha ſaleque abſinthii*, adjecto paulo *aluminis*, compoſito febres intermittentes depuliſſe.

Plus autem periculi habet illud febris intermittentis genus, quam ἡμιτριταῖον, hoc eſt, *ſemitertianam*, Graeci appellarunt. Haec tertio quidem die revertitur, atque ex octo & quadraginta horis ſex & triginta fere per acceſſionem occupat; interdum vero plus vel minus, neque ex toto in remiſſione deſiſtit, ſed tantum fit levior. Hinc recte Galenus ex quotidiana continua & tertiana intermittente illam confuſam eſſe dixit (1).

Propriam igitur animadverſionem deſiderat hic morbus; qui quidem ex inflammatione partium internarum, quae adjunctam habet obſtructionem ab humoribus biliosis, & lympha nimium tenaci, exoriri videtur. Mittendus ergo erit ſemel aut iterum, pro ratione virium, ſanguis. Al-

1 *De different. febr. Lib. II. cap.* 7.

Alvus etiam per vices laxari debet, medicamentis vero leniſſimis, qualia ſunt *ſal diureticus*, *manna*, *ſale cabtartico Glauberi* addito, & conſimilia. Neque *corticis Peruviani* uſum feſtinare oportet; metus enim eſt, ne viſcerum meatibus magis adhuc ab illo oppilatis, augeatur inflammatio, aut febris hectica ſucceat. Longe tutius erit potiones primum ex *ſucco limoniorum* commixto *ſale abſinthii*, adjecta etiam *aqua cinnamomi ſimplici*, frequenter hauriendas aegroto praebere.

Sectio IX.

De Febribus vulgaribus, ſive publice graſſantibus.

Febres vulgares ex vitio aeris nobis circumflui oriuntur. Id autem a coeli temperamentis, calore, frigore, ſiccitate, & humiditate maxime fit, ubi nimirum horum quodvis aut exſuperat, aut intempeſtive alterum ab altero excipitur.

In Graecia & Aſia tota, ubi ſibi aequalia ut plurimum ſunt anni tempora, & venti a diverſis plagis ſtatis fere menſibus ſpirant, viris ſapientibus promptum erat tempeſtatum varietates, commodaque

que & incommoda, quae ſecum ferebant, obſervare. Atque haec obſervatio artem morbos praeſagiendi uſu diuturno fecit; in qua medicinae parens, Hippocrates, primus excelluit.

In noſtris autem regionibus tanta eſt coeli inconſtantia, & tot cauſae ventos, incertis vicibus ſecum pugnantes, concitant, ut nulla de his certa ratio iniri poſſit. Idcirco Syndenhamus noſter, qui Hippocraticae doctrinae aemulus febres anniverſarias, harumque pro variis tempeſtatum generibus diverſas ſpecies deſcribere aggreſſus eſt, didicit tandem. „Se „ nihil promoviſſe in cauſis morborum „ epidemicorum expiſcandis manifeſtas ae„ ris qualitates notando: quippe qui ani„ madverterit annos, quoad manifeſtam „ aeris temperiem ſibi plane conſentien„ tes, diſpari admodum morborum ag„ mine infeſtari; & vice verſa: item va„ rias eſſe annorum conſtitutiones, quae „ neque calori, neque frigori, non ſicco „ humidove, ortum ſuum debent; ſed „ ab occulta potius & inexplicabili qua„ dam alteratione in ipſis terrae viſce„ ribus pendent (1).

Res

(1) *De morbis epidem, Cap. II.*

Res haec, meo ſaltem judicio, ita ſe habet: multum valere in morbis vulgaribus gignendis manifeſtas aeris qualitates extra dubium eſt; quibus & aliae accedunt cauſae, quae vim illarum multis modis, nunc augendo, nunc minuendo, immutant. Hae ex terra in primis oriuntur, ubi nimirum, ut ſapienter dixit Lucretius.

Putrorem humida nacta eſt,

Intempeſtivis pluviiſque & ſolibus icta (1).

Ut terreſtris autem ille putror plurimum naſcitur ex corruptis varii generis herbis, interdum etiam ex animalium cadaveribus, atque mineralibus, ita aquae, ſtagna praeſertim & paludes, quae ſuas herbas, ſuaque animalia alunt, eodem modo peſtiferos ſaepe exhalant ſpiritus, circumfuſi aeris inquinamenta. In hunc cenſum denique veniunt, rarius tamen in noſtris plagis, maris fluminumque inundationes, terrae motus, montium eruptiones, & quaecumque aliae inſignes rerum naturalium mutationes, aether, quem ſpiramus, corpuſculis vitae noſtrae minus idoneis replere poſſunt. Haec enim corpora noſtra afficiunt, & morbis opportuna reddunt.

Se-

(1) *Lib. VI.* v. 1099.

SECTIO X.

De Febribus lentis, ſive Hecticis.

TOt habent cauſas, eaſque multum diverſas, febres lentae, quae *hecticae* vulgo dicuntur; ut non idem morbus, ſed alius atque alius eſſe videantur. Omnium autem pernicioſiſſimae ſunt, quae ex partis alicujus in corpore praecipuae, pulmonis in primis, exulceratione originem trahunt, materia nempe purulenta ſanguini commiſta, quae motum ejus inordinate turbat.

Id autem animadvertendum eſt; illos maxime his pulmonis exulcerationibus obnoxios eſſe, quos pueros aut juvenes ſtrumae vexaverant. Quocirca memini olim experientiſſimum medicum Radclivium, dicere ſolitum, phthiſes in noſtris & frigidioribus regionibus eſſe plerumque ſtrumoſas. Saepiſſime itaque videmus in tabidis, poſt mortem inciſis, pulmonem tuberculis ſeu glandulis induratis obſitum, quae ſuppurantia pus exſpuerant.

Varios hujus morbi gradus, eorumque invicem ſucceſſiones, accurate deſcripſerunt

runt medici; nonnullas tamen ex primis illius cauſis ſuas habere periodos haud ſatis animadverterunt. Hiſce autem circuitibus, quantum id fieri poſſit, occurrere quam maxime proderit. Ita non paucos certis temporibus, aut ſanguinis ſputo, aut pituitae tenuis in pectus fluxione, interdum & bilis flavae rejectione tentari videmus. His omnibus nobile illud antidotum, *cortex Peruvianus*, adjunctis illis, quae pulmoni conveniunt, opitulabitur; ante tempus nimirum datus, quo malum recurrere ſolet: quod & in aliis pariter haemorrhagiis obtinet. Hoc vero medicamentum, cum jam exulceratus eſt pulmo, plurimum nocet; uti mox dicetur.

In pulmonis autem ulceribus *lactis* uſum in primis commendant medici, ut duplici commodo in medicinam pariter ac nutrimentum cedat. Cautione tamen hic opus eſt, quoniam nonnulli natura lac averſantur. Quinetiam in capitis doloribus, ac febribus acutis, factaque hinc nimia ſiti; item ſi praecordia tumeant, ſeu bilioſae ſint alvi dejectiones, aut multum ſanguinis cum iis fluxerit; pro veneno lac ſemper reputari debet (1). *Aſininum* autem apud nos

(1) *Hippocr. Aphor. Sect.* v.64.

nos maxime eligitur, quod aliis licet minus nutriat, magis tamen calorem temperat, & deterget. Sed ubi illud non in promptu eſt, *ſerum lactis vaccini*, vel etiam *caprini*, praeſertim ſi herbis ſuave olentibus paſtae fuerint caprae, in ejus locum commode ſubſtitui poteſt; ipſum vero *lac vaccinum*, quantumvis *decocto hordei*, ut moris eſt, diluatur, ſaepiſſime non convenit. Neque alienum erit *ſerum* illud, infuſis herbis quibuſdam, quae ſtomacho gratae ſint, & flatus diſcutiant, morbo accommodatius parare. At infeliciter interdum evenit, ut, cum lactis uſum maxime deſiderat corpus, tanta ſit inteſtinorum laevitas, ut illud ferre non poſſit. Cum in tali igitur loco res ſit, illud hoc modo componendum eſt: *Flores roſarum rubrarum ſiccatarum*, *balauſtia*, *cortex malorum granatorum*, *cinnamomum*, ſingulorum drachma una, coquuntur in *lactis vaccini* libra una. Cum ebullire incipit, *frigida aqua* affunditur parva portione, ut reſtinguatur & ſubſidat; ſinitur iterum ebullire, & eodem modo reſtinguitur; idque toties faciendum eſt, donec libra una abſumpta, lactis ſimul & aquae quod reſtat, librae unius menſuram adaequet.

Tum colandus eſt liquor , quem totum , commiſto *ſaccharo*, partitis , uti commodum erit, hauſtibus, aegrotus ebibet quotidie. Hac via nutritur ſimul corpus, & venter comprimitur; nec quicquam obſtat aliorum ciborum , vel medicamentorum, uſui hujuſmodi diaeta.

Momenti autem longe maximi eſt, ut incipienti diro huic morbo occurratur; cumque ab inflammatione oriatur, miſſio ſanguinis in primis neceſſaria eſt, non ſemel tantum , ſed vicibus iteratis. Is, ſi craſſus & niger, aut glutinoſus profluxerit, vitioſus dicitur, & utiliter effundi putatur; contra vero, ſi ruber ſit & pelluceat, integer habetur, neque ultra detrahitur. At facilis eſt hac in re in errorem lapſus. Non raro enim, cum ſanguis maxime effervelcit , miſſus e vena ſummo cum rubore craſſus & glutinoſus eſt; in quo ſtatu eo uſque emitti debet , dum minus ruber minuſque glutinoſus evaſerit, quod ſine periculo fiat. Conſilium autem temerarium fortaſſe videbitur, marceſcente jam corpore , & fractis viribus , hoc auxilii genus tentare . At præſtat certe anceps remedium experiri, quam nullum; & cum emolumento minuuntur vires, ubi ſuc-

ſuccurritur in vitio, quod robur corporis aſſidue plus labefactabit. Idcirco ſi, exulcerato pulmone vehemens febris urgeat, detractio, quantam ſuſtinere poteſt aeger, juvabit; diviſa nimirum in ea temporis ſpatia, quae ad corpus alendum neceſſaria ſunt, iſta medicina. Novi ſane, rebus nondum plane deſperatis, bene ceſſiſſe hanc medendi rationem; ſin ſecus acciderit, eum medicus occidiſſe minime cenſeri debet, qui, corruptis jam viſceribus, nequaquam ſervari potuit.

Finem his imponam, poſtquam monuerim in caſibus nonnullis utiliſſimum eſſe balſamicis, qualia ſunt *thus*, *ſtyrax*, *ſuccinum*, *benzoinum*, humores acres & ſalſos delenire ac temperare; quae in prunas injecta vaporare debent, ut fumus eorum per tubum aptum in aſperam arteriam & pulmonem recipiatur (1). Scio vix in uſu eſſe hanc medicinam, & tanquam inutilem a pleriſque negligi. Quiſquis autem ſecum reputaverit, quam longo itinere, per canales ſcilicet ſanguinis, res hujusmodi ad pulmonem ferantur, & quam exigua illarum pars ad locum deſtina-

(1) *Vid. Chriſtophori Benetti Theatrum tabidorum ſub fin. Londini* 1656.

ſtinatum perveniat; is ſane facile videbit, ſi qua in illis ſit virtus, hac potiſſimum via impertiri poſſe.

Ob eandem quoque rationem novi fumum ex *balſamo Tolutano*, more *tabaci*, per tubum commodum in pulmones inſpiratum uſus fuiſſe eximii, praecipue in ſanguinis ſputo.

Exiguis autem his ſuppurationibus ſubjungendus videtur largior, qui hoc in viſcere quandoque fit, abſceſſus, quae *vomica* nuncupatur. Is morbus, etſi gravis ſit, & in tabem ſaepe deſinat, haud tantum periculi affert, quam minores illae exulcerationes. Vidi enim, cum materiae purulentae uſque adeo graveolentis & foetidae, ut adſtantes cubiculum ferre non poſſent, libra una aut altera admiſto ſanguine, tuſſi rejiceretur; & tamen lacteae diaetae & balſamicorum uſu, interpoſitis pro re nata anodynis, in integram ſanitatem aeger reſtitutus eſt.

Haec de *phthiſi* dicta ſunto.

Duae autem ſunt aliae *tabis* ſpecies, quae diverſis modis hominem conſumunt. In una corpus non alitur, & naturaliter ſemper aliquibus decedentibus, nulliſque in locum eorum ſubeuntibus, ſumma ma-

cies

cies oritur, quam *atrophiam* nominant. Haec liquoris, qui in nervis eſt, vitio ſaepiſſime debetur; & *cachexiam*, quae eſt altera ſpecies, conjunctam habet, aut gradatim infert. In utraque propter malum corporis habitum alimenta corrumpuntur, & partes refectionem non accipiunt; ideoque vitae genus recte ordinatum, & medicamenta ex *chalybe*, quae ſtomachum confirment, laxata ſubinde alvo, apprime ſunt neceſſaria.

In omni denique tabe exercitationibus, & fricationibus, pro virium ratione conſtanter uti oportet; coeli mutatio plerumque convenit; quin & interdum longa navigatio. Ex noſtra regione, male affecto pulmone, aptiſſime Ulyſſiponem aut amoeniſſimam Neapolim itur. Equo autem vehi, dum imbecillitas id non prohibet, vel ſaltem curru, lectica, aut alio modo corpus movere, nunquam non expedit.

CAPUT II.

DE MORBIS CAPITIS.

SECTIO I.

Apoplexia.

CОngeneres ſunt plerique capitis morbi, & a repletione ut plurimum ortum trahunt, quorum praecipuus eſt apoplexia. Haec a ſanguine nimis viſcido, per arterias capitis tardius fluente, & fere ſtagnante, interdum oritur; qui perpetuo vi cordis propulſus exiles ſuos canales diſrumpit, & in cerebrum effuſus, nervorumque motibus corporis inſervientium tubulos comprimens, humoris ſui in eos illapſum prohibet. Saepius autem illam progignit, ſine inſigni canalium diruptione, liquor aquoſus & rubicundus ex ſanguine profuſus; aut etiam glandularum circumjacentium exſudans ſuccus, qui tum cerebri membranas obruit,

ruit, tum ventriculos ejus opplet, & ſpirituum animalium iter intercludit. Illam *ſanguineam*, hanc *pituitoſam*, appellare licebit. Priorem autem *fortem* vocavit Hippocrates, atque inſanabilem eſſe dixit; alteram *levem*, curatu tamen difficilem eſſe monuit (1). Utriuſque generis caſuum quam plurimae narrationes ex libro doctiſſimi Wepferi, medici Scafhuſani, peti poſſunt (2). Rationes vero omnium, quae in hoc & conſimilibus morbis contingunt, dilucide expoſuit magnus ille rationalis medicinae auctor, Laurentius Bellini [3].

De cauſis externis, quales ſunt ictus, lapſus ab alto, & hinc fractum calvariæ os, nihil hic dicam; quoniam illæ, niſi quatenus chirurgi manum requirunt, iiſdem remediis curantur.

Sanguinea autem detractiones ſanguinis, tam e brachio, quam ex venis jugularibus, larga copia, ſaepiuſque repetitas; pituitoſa purgationes per alvum magis deſiderat. Permagnum quoque auxilium eſt in venarum occipitalium inciſio-

(1) *Aphor. Sect. II. Aphor.* 42.

(2) Vid. *ipſius obſervationes anatomicas ex cadaveribus eorum, quos ſuſtulit apoplexia. Amſtel.* 1731.

(3) *In libro de morbis capitis.*

ſione, quam propoſuit vir cum arte anatomica tum doctrina medica inſignis, Jo. Bapt. Morgagnius (1); quam & ipſe quidem in maxime periclitantibus magnopere juvaſſe non ſemel expertus ſum. Etenim cum venae iſtae intra cranium cum laterali utroque ſinu communicent; illis inciſis, pars ſanguinis, quem in hos convecturae erant, avertitur, & reliqua copia nonnihil minuitur, motuſque per eoſdem facilius peragitur. Idcirco cucurbitulae ſub ipſo occipitio, & ad latera colli admotae, cute ſcalpello profundis ſatis vulnuſculis conciſa, quo ſanguis ubertim effluat, nunquam non ex uſu ſunt.

Neque alia ratione juvat, ſi quid juvare poterit, a nonnullis laudata, arteriarum in temporibus inciſio; per hanc enim copia ſanguinis in cranium derivandi minuitur. Et Galenus quidem tuto ſatis, & ſine magno incommodo, arteriam etiam in ipſo brachio inciſam ſe vidiſſe teſtatur (2). At tantilla ſane eſt portio, quae hac via demitur, ut magnum aliquod commodum inde ſperari nequeat. Satius itaque fuerit, ut in *cephalaea* praecipit

(1) *Adverſar. anatom. 6. animad.* 73. & 74.
(2) *Method. Medend. Lib.V. cap.* 7.

cipit Aretaeus, *geminas pone aures arterias ſecare* (1); ex his enim major, quam ex eis in temporibus, profluet ſanguinis in caput ruentis copia.

Veſicatoria etiam capiti, & membris omnibus, imponi debent. Cathartica vero, tam quæ per os aſsumi, quam per alvum infundi ſolent [his enim ſemper opus eſt] acria, magnaque vi ſtimulandi ac pungendi inteſtina praedita, eſse oportet; ſenſus enim fibrarum in nervis fere deperditur.

Lethargus & *Carus* ſunt levioris apoplexiae ſpecies.

SECTIO II.

Paralyſis.

DEſinit ut plurimum, niſi mors intercedat, apoplexia in nervorum reſolutionem, quae morbi eſt ſolutio. Haec autem plerumque alterum tantum corporis latus occupat. Quod vero obſervavit idem ille Morgagnius, *in oppoſita ſemper cerebri parte ſe ſectis apoplecticorum cadaveribus, perſpexiſſe morbi cauſam*; id ipſe

(1) *De morb. diuturn. curat. Lib.* 1. *cap.* 2.

ipſe memini me olim in noſocomio non ſemel comperiſſe.

Nullus jam ſanguinis miſſionibus locus eſt, nec catharticis vehementioribus; calidis & modice moventibus, quale eſt *tinctura ſacra*, alvum interdum laxare ſatis erit. Cumque morbus jam longus ſit, pro veſicatoriis, in locis idoneis, praeſertim ſub occipitio, & ſupra ſcapulas, vel ferramentis candentibus, vel medicamentis cauſticis, ulcera, quæ *fonticulos* vocant, excitare oportet. Hippocrates inuſtiones minimum octo fieri praecepit, aſſignatis ſingulis loculis (1).

Remediis aromaticis, quae fibras roborent, adjuncto *chalybe*, res praecipue agenda eſt. Quinetiam prodeſt torpentis aut reſoluti membri ſummam cutem exaſperare. Id optime praeſtat *unguentum viride*, cui adjectus fuerit *ſpiritus vitrioli fortis* ea proportione, ut ſeptima vel octava ſpiritus pars ſit, quod, ubi corpus rubere coeperit, removendum eſt, ejuſque loco *unguentum ſambucinum* illinendum. Multum juvat in aetate non nimis profectis frigida lavatio, calidae vero immerſiones omnibus paralyticis nocent.

(1) *De morbis*, *Lib.* II. *ſect.* 12.

cent. Et ipſe quidem novi nonnullos, qui, cum vana medicorum ſpe deluſi ad thermas noſtras Bathonienſes profecti eſſent, ex aqua calida egreſſi, mox iterum apoplexia correpti ſunt, ac perierunt.

Oblata igitur hac occaſione, ſuper hiſce aquis quaedam mihi comperta in medium proferam. Virtus illarum praecipua in minerali quodam calore, quo ventriculum & inteſtina fovent, mihi conſiſtere videtur; idcirco his maxime opitulantur qui vino, aut id genus liquoribus, cum appetitum ad cibos, tum facultatem illos concoquendi perdiderunt, unde quam plurima provenire mala novimus. Alieniſſimae autem ſunt omnibus, quibus partes internae, cerebrum, pulmo, jecur, aut renes, ultra modum incaleſcunt. Et ob eandem cauſam, tametſi hae vi ſua jucunda ſtomacho laboranti opem praebeant: ſaepius tamen, ſi diu in illarum uſu perſiſtatur, huic ipſi viſceri damnum afferunt; calore illo, qui primum profuit, immodica perſeverantia, ob nimiam fibrarum reſolutionem, in detrimentum cedente. Id quod non raro vidi iis praeſertim contingere, qui morbis

bis conflictabantur a vitio fluidi, quod nervos irrigat, originem trahentibus.

Morbus hic nunquam acutus, ſaepe longus, in ſenibus fere inſanabilis eſt. Miſeram autem vitam plerumque trahit, qui illo afficitur: vis enim animi cum memoria deperditur; & luctuoſum ſpectaculum, non jam homo, ſed animal ſemimortuum, contremit & vacillat.

Chorea Sancti Viti.

Morbum hunc, facie pariter ac nomine ridiculum, paralyticam affectionem eſſe, & frequenti lavatione frigida, medicamentiſque ex *chalybe* paratis, diſpelli jam olim monui (1).

SECTIO III.

Epilepſia & Vertigo.

DE utroque hoc morbo legi velim ea, quae in alio libro tam ad recurſus, quam ad remedia, ſpectantia fuſius propoſui (2).

Mo-

(1) *De imperio ſolis ac lunae, edit. alter. p.* 86.
(2) *Ibid. pag.* 34. *& ſeqq.* 81. *& ſeqq.*

Monitum autem unum & alterum ibi dictis hic adjungere libet. Prius eſt, saepiſſime ventriculi magis, quam capitis, morbum eſſe vertiginem; aut ſaltem utramque partem ſimul laborare, gravato nempe bilioſa & viſcida colluvie inteſtino. Ubi id contingit, fruſtra ſunt remedia quaecunque, niſi prius vi *ipecacoanhae*, aut alio quodam vomitiones proritante medicamento, onere ſuo levatum fuerit viſcus. Poſtea vero appetitum ſimul & ciborum concoctionem optime juvabit *elixir vitrioli Mynſichti*, ex aqua fontana, hora una vel altera ante & poſtprandium, aſſumptum.

Alterum, quod addi velim, hoc eſt, *corticem* ſcilicet *Peruvianum*, conjuncto remedio morbo accomodato, ſaepe multum prodeſſe, in primis ſi hoc modo aſſumatur: ℞. *corticis Peruvian. unc. j. rad. Valerian. ſylv. pulv. dr. jj. ſyr. e cort. aurant.* q. ſ. f. electuarium. Hujus praemiſſis debitis exinanitionibus, devoret aeger bolum pondo *dr. j.* mane & veſperi, tribus menſibus continuis; deinde repetat triduo, vel quatriduo, ante novam pleramque lunam.

Te-

Tetanus .

Rarus iſte effectus eſt , muſculorum ſcilicet univerſi corporis , praeter naturam facta, validiſſima convulſio. Iis igitur cedit remediis, quae in epilepſia proficiunt.

CAPUT. III.

DE INSANIA.

NUllus morbus inſania magis pertimeſcendus eſt . Quid enim miſerius , quam hominem ratione & intelligentia privari; in alios more ferarum ſaevire; compedibus, vinculis, & plagis, ne vel ſibi vel alteri noceat, coerceri: aut, mutata rerum facie, demiſſo animo moeſtum eſſe; vanis imaginibus aſſidue terreri; ſpectra ſibi adſtantia fingere; & peracta continuis anxietatibus hac vita poenas aeternas (quod interdum fit) poſt mortem ſecuturas horrere? Quibus omnibus illud accedit miſerandum, quod difficillime curationem accipiat haec calamitas. Caeterum quo dilucidius intelligantur ea, quae de hoc morbo experientia doctus exponenda

nenda habeo, pauca quaedam de illius natura praefari libet.

Frequentiſſima hujus mali cauſa eſt nimia animi intentio; diuque una aliqua in re, etiam cum jucunda ſit, defixa cogitatio. Haec enim, cum ſola eſt, mentem perturbare poteſt, ut in literarum ſtudioſis videmus; ubi vero animi motus acceſſerint, ut ſpes, metus, ira & alii id genus affectus, gravior multo fit morbus: & pro cauſae natura, maxime vero prout ingenium ejus, qui laborat, ad has aut illas affectiones proclivius erit, dementia vel cum furore, hominem occupat. Attamen nihil ita mentem pervertit, ut amor & religio. In amore inſunt ſpes, timor, ſuſpiciones, & interdum ab his ira ac odium. Religio vanis anxietatibus & ſuppliciorum perferendorum terroribus plus aequo perceptis interdum animum implet ac diſtrahit. Hinc evenit, ut amantes magis cum furore, religioſi cum moerore, inſaniant.

At commutantur tamen, & varie commiſcentur, hae affectiones.

Maxime autem inſanit homo, ubi contrariis motionibus mens ſimul agitatur; ut cum ira & metus eodem tempore occu-

pant, aut gaudio & triſtitia perturbatur animus; diverſe enim trahitur iſto modo affectus, & miſere laceratus ſe dedit.

Scimus id omnes, ita comparatam eſſe fabricam noſtram, ut, quaecunque rerum ſpecies, quae prodeſſe aut nocere nobis poſſint, menti ſe offerunt, ſubitas affectiones, iiſque motiones corpore conſentaneas, neceſſario concitent. Ita laetitia, moeror, ſpes, metus, cupiditas, ira, etiam nobis invitis, ſanguinem & humores agitando corpus commutant & impellunt. Eodem redit, verae an fictae ſint iſtae imagines, modo mens in eas intenta & infixa, iiſdem diu fuerit addicta, quin & fortius percellere & irritare animum imaginaria, quam vera mala, ſaepiſſime comperimus. Ita quam falſo ſibi inſtantem quis fingit, illa, quae revera affligit, adeo intolerabilior eſt paupertas, ut non raro ad mortem ſibi nefarie conſciſcendam meticuloſos adducat. Uſque adeo miſeriis patet noſtra omnis vita!

Inſtrumentum harum omnium motionum tam mentis, quam corporis, eſt fluidum illud ſubtiliſſimum nervis infuſum, quod *ſpiritus animales* vulgo appellant. De hujus autem natura nos jam olim conjectu-

jecturam fecimus(1), oſtendimuſque ipſum interdum mutationes ſuas ſubire; cujus quidem rei documentum inſigne dat hic, de quo nunc agitur, morbus.

Inſaniae duo genera deſcribunt auctores, quorum utrumque eſt conſtans error mentis ſine magna febre, alterum cum furore, & audacia, alterum cum triſtitia & metu; quorum illud *maniam*, hoc *melancholiam* appellant. Haec autem gradu tantum, ut plurimum, differunt. Melancholia enim nunc citius, nunc tardius, in maniam ſaepiſſime tranſit; & remittente furore, gravior fere redit triſtitia: hinc furibundi omnes ſunt timidi & puſillanimes. Id quod in curationibus obſervaſſe permagni uſus eſt. Ipſos autem ſpiritus animales diverſas, & a natura ſua alienas, proprietates in omni dementia, ut dixi, acquirere facile demonſtratur. Attamen illud maxime mirandum eſt in hac aegritudine, quod non tantum ea laborantes aliis morbis immunes ſaepe conſervat, ſed & ubi quemquam occupat illis implicitum, ita quaſi totum hominem ſibi aſſumit & vindicat, ut eos non raro depellat ac profliget. Neque id in levibus ſolum valetudinibus contingit; ſed etiam

(1) Vid. *Intr. ad Tentam. de Venenis.*

in gravioribus, & quae magnum alias periculum afferre poſſent: ut dicere hic liceat.

Aliquiſque malo fuit uſus in illo.

Duo, quae hanc rem confirmant, inſignia exempla me vidiſſe memini. Virginem curabam annos natam circiter viginti, mente ſatis alacrem, corpore nimis imbecillam, quae ex malo habitu diu protracto in hydropem abdominis inciderat, marceſcentibus interim membris. Cum remediis quibuſcunque fruſtra tentatis, ſpes nulla ſalutis affulgeret; ſupervenit repente, neſcio qua de cauſa, inſania cum maximis anxietatibus & vaniſſimis animi terroribus, ſe enim in judicium vocandam eſſe ob crimen laeſae majeſtatis, & capite plectendam imaginabatur. Interea corpus vires acquirere, & ventris tumor ſubſidere cernebatur; ita ut brevi valentiorem medicinam, utrique morbo convenientem, ferre poſſe videretur. Idcirco vomitu, purgatione per alvum, & medicamentis, tum quae urinam cient, tum quae ſtomachum juvant, ita res agebatur, ut poſt aliquot menſes mens ſana ſano cum corpore rediret.

Alter, quem dixi, morbus, a priore quo-

quodam modo diverſus, virginem etiam afflixit; quae annum agens viceſimum & octavum, ſputo ſanguinis, ex pulmone cum tuſſi perpetuo fere prorumpentis, vexabatur, itaque miſſus eſt e brachio copia ſatis larga ſanguis, altero quoque die, ad quinque aut ſex vices. Minuebatur hinc, non tamen ceſſabat malum; & tranſactis duobus menſibus, ſupervenit febris hectica, ſiti, calore, & nocturnis ſudoribus comitata; cum ſumma macie, viſcidaeque ac tenacis materiae frequenti excreatione, quae ex faucium & pulmonis glandulis ferebatur, intermixtis hic illic puris flavi portiunculis. Inſtabat jam vera phthiſis, & mors prae foribus adeſſe videbatur. Aegra igitur de animae ſalute ſolicita eſſe coepit. Praeſto erant ſacerdotes, qui cum viam ad coelum munire deberent, aſperam contra & difficilem illam exagerabant, cum precibus, jejuniis, animique angoribus calcandam. Miſellam, ſacris terroribus victam, brevi invaſit religioſa dementia; nocte dieque oculis obſervabantur daemonum ſpecies, flammae ſulphureae, & poenarum apud inferos aeternarum horrendae imagines. Ab hoc autem tempore eva-

neſcere in dies coeperunt, quae morbus antecedens ſecum attulerat, incommoda; decreſcere calor febrilis, ſputum ſiſti, minui ſudores, & habitus totus ita in meliorem verti, ut, quo minus mens corpori regendo par erat, eo magis vires officiis vitae ſufficere viderentur. At paucos poſt dies prorſus melancholica evaſit. Morbus igitur exinanitionibus, prout vires ferre poterant, & idoneis remediis ita oppugnabatur, ut ſanitatis integrae ſpes aliqua oſtenderetur. At, proh dolor! poſtquam tres menſes ferè ſunt elapſi, febre hectica cum pulmonis exulceratione reverſa, tabe confecta periit meliori fato, ut viſa eſt, digna puella.

Totus ergo in vi imaginandi conſiſtit hic morbus. Laetificae enim aut horrificae ſpecies menti repraeſentantur, quas more naturae conſueto motiones corporis, quae cum illis conveniunt & quaſi cohaerent, neceſſitate quadam conſequuntur. Hinc bruta etiam animantia interdum inſaniunt.

Permagnam ſane eſſe hujus facultatis potentiam quotidie experimur. Quid enim mirabilius, quam hominem in canem aut lupum converti, firmis adhuc viribus mor-

mortuum & cum mortuis verſari, caput vitreum aut fictile gerere, te exiſtimare? Haec tamen, & ſexcenta ſimilia, interdum evenire cernimus. Illud autem magis adhuc mirum, & pene incredibile, quod gravidis ſaepe contingit. Notum eſt enim illas, cum forte malacia tentantur, non raro fructus aut cibi alicujus, quem fruſtra appetiverant, notis corpus foetus, quem in utero geſtant, deformare, per omnem vitam aliquando duraturis. Mirifica quidem haec ſunt; at prodigii prorſus ſimile eſt, quod ex narratione viri in mentis humanae facultatibus inveſtigandis perſpicaciſſimi, Malebranchii, adjungam. Erat in noſocomio Pariſienſi incurabilium dicto juvenis ab infantia mentis inops, cujus brachia & crura iis in locis diſrupta videbantur, quibus in illa regione morte damnatis membra iſta ferreo vecte contundere mos eſt. Miſellus iſte per annos viginti vitam protraxit, concurrentibus ad eum viſendum philoſophis & medicis, qui manibus ſuis oſſium, quae dehiſcebant, cava & hiatus contrectabant. Non diu autem latuit infelicis hujus eventus cauſa; mox enim compertum fuit matrem, dum pue-

rum illum in utero ferret, terribili ſpectaculo interfuiſſe, cum ſons quidam eo, quod dixi, mortis genere plecteretur. Perterrefactam fuiſſe, facile eſt credere; quibus autem modis vis ipſius imaginandi damnum tale foetui impertire poſſet, ſcire difficile. Ingenioſe, ut ſolet, conjecturas ſuas ſuper hac re perſequitur Malebranchius. Senſum quendam internum eſſe dicit imaginandi facultatem, quae omnis ſpirituum animalium ope peragitur; foetum vero corporis materni partem cenſeri debere, ita ut, quicquid patitur pars aliqua matris, idem occulta quadam communicatione in partem foetus congruentem tranſeat. Perculſa itaque horrendo viſo praegnans dolorem, fortaſſis & fibrarum diſtractionem, iiſdem in membris pertulit, quae fracta ſpectavit in ſonte; firmiora vero ipſius oſſa reſiſtere poterant illi injuriae, cum eadem in tenerrimo infante vix dum formata facile diſrumpebantur, nunquam denuo conjungenda. Attamen ſive hac, ſive alia quacunque via, res acciderit, imaginandi virtutem mirifice corpus afficere luculenter demonſtrat.

Haud immerito quoque id mirum videa-

deatur, quod immodicum gaudium nimis diu protractum, pariter cum anxietate & moerôre, mentem pervertat. Hoc, ut videtur, eam ob cauſam fit, quod jucundae imagines, quae menti perpetim obverſantur, ad alias res eam attendere non ſinunt; unde cum mille modis a ſpeciebus, quae neceſſario aſſidue occurrunt, interpelletur & avocetur, turbae oriuntur, quae animum tranſverſum agunt & peſſundant. His accedit ſolicitudo & metus, ne felicem hunc rerum ſtatum improviſa aliqua fortunae adverſae clades evertat. Audivi olim Haleum, in noſocomio mente captorum Londinenſi medicum experientiſſimum, haud ſemel dicentem, anno MDccxx civium noſtrorum fortunis adeo infauſto (quo ſocietas ad commercium per Mare Auſtrale promovendum inſtituta artibus doloſis ad lucrum faciendum viam invenit) ſe multo plures curae ſuae commiſſos tractaſſe; quos ad immenſas opes evexerat fortunae favor, quam quos iniqua ſors ad miſeriam & pauperiem redegerat. Uſque adeo mentem corrumpit inſatiabilis avaritia, & auri ſacra fames!

Iſtud autem eſt adhuc mirabilius, quod in-

inſani, in primis melancholici, magnopere interdum ſibi in animum inducunt, ut ea faciant, quae maximum dolorem (quo nihil naturae noſtrae magis inimicum eſt) corpori adferunt. Cibos fame fere enecti, perinde ac ſi venenum offerretur, averſantur; diſtentam etiam veſicam exonerare nolunt, ſummo cum cruciatu per integrum diem, vel diutius, urinam ſupprimentes. Iſtiuſmodi in caſibus mens a ſenſibus quodammodo avocari videtur, dum interim non poteſt non ſentiri dolor; miſer autem animum ad ea attendere, quae intus in corpore geruntur, obſtinate renuit. Et veriſimile eſt vanas quaſdam imagines illum accepiſſe, quae dolorem, quo cruciatur, perferre cogant: quales ſunt, niſi id faciat, ſe graviora paſſurum; hunc vero juſſu divino in poenam peccatorum ſibi immitti, aut doemonis potentia, aut veneficio quodam effici; & id genus innumerae. Nihil enim eſt tam incredibiliter ineptum, atque a ratione alienum, quin in laeſam imaginationem cadere poſſit.

Verumtamen, ut ad curam tanti hujuſce mali tandem deveniam, illud ante omnia medicum conſiderare oportet, quas exi-

exinanitiones ferre poſſit aeger: ſiquidem omnibus fere modis demenda eſt materia, modo vires id ſinant; ſin illae ſint imbecilles, cibis idoneis & medicamentis primum confirmandae erunt, uſque dum pati medicinam tuto poſſint. Nam haud raro evenit, ut, nimium exhauſtis humoribus, furori ſuccedat inſanabilis animi dejectio & melancholia, qua oppreſſus aeger in perpetuis anxietatibus & moeſtitia vitam tranſigit, heu! nimis ut plurimum longam. Diutiſſime enim magna ex parte vivunt inſani. Modi autem praecipui, qui demendae hujus morbi materiae conveniunt, ſunt ſanguinis miſſio, vomitus, alvi purgationes, & urinae fluxus. De hiſce igitur ſingulis aliquid proponam.

Sanguis commodiſſime detrahitur aut ex brachio, aut ex vena jugulari, interdum etiam per cucurbiculas occipitio inciſo admotas, nimirum ſiquando capitis dolor urgeat, aut ultra exhauriri per venas ſanguinem vires minime patiantur.

Vomitus optime excitatur *vino ipecacoanhae* in infirmioribus; in robuſtioribus vero *tinctura veratri*, aut *vino antimoniali*.

Al-

Alvi dejectiones moliri commodiſſimum eſt *helleboro nigro*; aut *infuſo ſenae*, adjuncta *tinctura jalapii*: aut denique *aloe*, ſi forte menſium in foeminis, vel haemorrhoidum in viris, ſuppreſſio ſanguinis per naturales haſce vias profuſionem deſideret. Has vero omnes exinanitiones, tum quae per vomitum, tum quae per dejectiones fiunt, aegrum, frequenter repetere oportet, ita ut per vices aliae aliis interponantur. Neque illud addere alienum eſt, valentiora plerumque medicamenta requirere hunc morbum, cum nervi haud facile hic irritentur.

Majoris autem momenti eſt, quam vulgo exiſtimatur, per renes depletio, praeſertim cum furor conjunctum habet febrilem ardorem. Melancholicis enim parum prodeſt, quos ut plurimum nimis largum urinae profluvium ſolicitat. Diuretica autem hic aptiſſima ſunt *ſalia ex lixiviis herbarum crematarum* parata, & *ſal diureticus* dictus; quorum alterutrum per vices exhibere licebit, idque portione ſatis larga.

Cum illis, quae morbum minuunt, adnumeranda forſan videbuntur emplaſtra veſicatoria capiti admota; quae tamen nimia

mia irritatione nocere potius, quam juvare, ſaepe deprehendi. Magis conveniet veterum more caput ad cutem tondere, deinde *aceto*, in quo *roſar. flores*, aut *hederae terreſtris folia* infuſa ſint, frequenter fovere & madefacere; item *ſetàceum*, quod barbara voce chirurgi appellant, ſub occipite apponere. Illud autem hoc modo efficitur: Funiculus ex filis ſat multis ſericeis acus foramini inditur; dein, facta perforatione, ſubter cutem transverſus conjicitur, ſic ut ſpatium duorum fere digitorum comprehendat; tum per aliud, cuſpide acus factum, vulnuſculum educitur. Illinendus autem eſt unguento aliquo digeſtivo, & quotidie movendus, quo ex ulcere pus exeat. Nihilominus tamen in longo morbo veſicatoria interdum proficiunt.

Interea dum hiſce modis expelluntur noxii humores, iis etiam remediis pugnandum eſt, quae corpus immutant. Diaeta tenuis eſſe debet, ex juſculis maxime *farinae avenaceae*, aut *hordei*; & cibis ex media materia. Alendum enim corpus eſt, ne vires deficiant, & detractionibus neceſſariis ferendis impares evadant.

Me-

Medicamenta plurima apud auctores, cum veteres tum recentiores, commendantur, quorum alia maniacis, alia melancholicis conveniunt: utraque autem eo collineant, ut bilem corrigant; quae acris primum, deinde viſcida, & picis inſtar atra fit. Quin & ſanguinis ipſius habitus in hoc morbo craſſus eſt, & tenax, nigroque colore; unde inciſa cadavera cerebrum ſiccum, & tantum non friabile, ſanguiniſque canales atro ac lento cruore diſtentos oſtendunt. Illud autem animadvertere ex uſu erit, pleraque, quae ad humorum vitium emendandum apta ſunt, medicamina vi aliqua exiliſſimos glandularum meatus aperiendi, & ſubtiliſſimos liquores e corpore propellendi pollere. Hujus generis ſunt gummi graveolentia, in primis *aſa foetida*, *mirrha*, *caſtoreum Ruſſicum*, & *camphora*; quam vi etiam anodyna pollere, & certius tutiuſque, quam ipſum *opium*, ſomnum arceſſere, nonnulli auctores experti affirmant. Melancholicis etiam convenientiſſima ſunt quaecunque e *ferro* parata. Plurimum denique juvat, in furoribus praeſertim, aegrum balneo frigido frequenter immergere. *Capiti* enim, ut monet Celſus, *ni-*

nihil aeque prodeſt, atque aqua frigida (1).

Reſtat adhuc, ut quomodo continendi ſunt inſani proponam, quo nihil ad ſanitatem plus confert. Et alia quidem ratione in maniacis, alia in melancholicis, opus eſt. Illorum reprimenda audacia; horum ſpes excitanda eſt, & erigendus animus. Neque tamen illos, qui violentius ſe gerunt, aſperioribus onerare coercitionibus, & verberibus multare, neceſſe eſt, cum ſatis ſit vincire; meticuloſi enim ſunt, ut jam dixi omnes, & cum per tempus aliquod ſuperatos ſe ſenſerint, manus facile dant in poſterum, neque vel ſibi vel aliis vim inferre audent.

Difficilior res eſt cum iis, qui aut cum nimia triſtitia, aut nimia hilaritate deſipiunt; quorum animis pro cujuſque natura medicum ſe accommodare neceſſe eſt. Aliorum igitur riſus intempeſtivus objurgatione & minis prohibendus eſt; aliorum triſtes cogitationes diſcutiendae, ad quod ſymphoniae & ludi, quibus olim delectabantur, multum ſaepe valent. Et muſica quidem quomodo corpus pariter ac

(1) *Lib.* 1. *cap.* 6.

ac animum afficiendo juvet, jam olim explicui (1).

Illud autem perpetuo ſervandum eſt, ut imaginibus, quae diu occuparunt, aliae contrariae menti adferantur, quo novis cogitationibus paulatim ſe aſſueſcat. Ut enim in corpore, morbo aut exercitiis fracto, impetranda eſt quies & laboris intermiſſio; ſic animum a vanis, quas accepit, ſpeciebus omnibus modis abduci oportet. Id autem conſequemur, ſi ad ea, quae diverſis motionibus exercent, convertamus. Idcirco in falſis timoribus, qui longum inhaeſerunt, veris periculis terrefacere, & pavorem incutere, nonnunquam prodeſt. Hi autem veri terrores falſorum iſtorum natura diſſimiles eſſe debent, ut mentem diverſo modo exagitent. Mens enim quieſcere neſcit, curis vero & ſolicitudine vacua eſſe poteſt, & mutatio idearum pro oblectamento & ſtudiorum intermiſſione eſt habenda; pariter ac membrorum muſculi, uno aliquo labore fatigati, ad alias actiones converſi refocillantur.

Cor-

(1) *Mechanica Venenorum expoſitio*, *Tent. III.* Vid. etiam, quae huc facientia dixit. *Aretaeus*, *De curat.acutor.L.*1.

Corporis exercitationes nunquam negligendae ſunt. Ambulare; equo vehi; pila, globis, ludiſve ſimilibus uti; natare; quin & terra marique peregrinari, multum juvat: hiſce enim tum fabricae univerſae robur confirmatur, tum aſſidua rerum objectarum permutatione mens ad ſe rediens ſapere diſcit.

Unicam tantum animadverſionem hactenus dictis adjiciam. Anodyna medicamenta ad ſomnum arceſſendum rariſſime in hoc morbo juvant. Nihilominus autem in caſibus nonnullis; ut in magnis animi terroribus, aut ubi per longam ſolicitudinem, vel triſtitiam, pervigilio fatigatus eſt aeger; illa experiri non alienum eſt. Neque tamen diu in his perſiſtendum; non raro enim, etiam cum ſomnum inducant, expergiſcitur laborans, terrificis imaginibus gravius quam antea tentatus.

Finem dicendi faciam, poſtquam monuero, nullo in morbo majorem de iterato in aegritudinem lapſu eſſe metum: quocirca, quaecunque propoſuimus auxilia, ſive ad medicinam, ſive ad diaetam, & vivendi morem pertinent; ea omnia, etiam cum jam convaluerit aeger,

 ger,

ger, ad ſatis longum tempus per intervalla in uſum revocari debent.

CAPUT IV.

DE ANGINA.

Anginae varias ſpecies diligenter expoſuerunt auctores medici; at tres tamen, quae ſunt omnium acutiſſimae & maxime perniciosae, non ſatis pro morbi natura dilucide explanarunt. Harum primam *aquoſam*, alteram *tonſillarum gangraenam*, tertiam *faucium ſtrangulationem* appellare licet.

In prima igitur oris, palati, & vicinarum partium glandulae diſtenduntur & tumefiunt. In altera tonſillas occupat inflammatio ſine perfecta ſuppuratione; illae tument & indureſcunt; illico fit grangraena, quae niſi citiſſime ſuccurratur; eſt lethalis. In tertia, nervis omnibus convulſione diſtentis, aeger ſubito concidit mortuus. Tertiam hanc ſpeciem ipſe ſemel vidi; & licet bis ſex horarum ſpatio detractus fuerat largiſſime ſanguis, nihil profuit tanta exinanitio. Inciſae autem poſt mortem fauces ne minimam qui-

quidem tumoris, vel inflammationis, in glandulis aut muſculis notam oſtendebant; ſanguine vero craſſiori turgidae arteriae, venaeque omnes, ubique prominebant. Morbum hunc, etſi rarus ſit, deſcripſit Hippocrates. *Ex anginis*, inquit, *graviſſimae ſunt, & celerrime interimunt, quae neque in faucibus, neque in cervice, quidquam conſpicuum faciunt; plurimum vero doloris & orthopnoeae inducunt*. Praeceps autem in omnibus hiſce malis eſt periculum, cui non uno modo occurrere oportet.

Memini, elapſis jam aliquot annis, apud Wallenſes, in locis praeſertim mari vicinis, in febris popularis modum ſaeviſſe aquoſam iſtam luem, multoſque intra biduum aut triduum ea correptos periiſſe. Medico cuidam illic degenti rogatus conſilium dedi, ut miſſo quam primum copia ſatis larga ſanguine, & laxata vel clyſtere, vel, ſi id fieri poſſet, leni potione alvo, emplaſtra veſicatoria ſub mento & ad latera colli admoveret; ſin autem per haec parum proficeretur, ut in palato circa uvam, venaſque ſub lingua, plagis ſatis altis vulnera infligeret, quibus morbus erumperet. Interim

febris cauſa ter die quaterve aſſumendum ſuaſi pulverem, ex *pulvere contrayervae compoſito*, & *nitro puriſſimo*, pari portione confectum. Illa cura quam plurimis ſaluti fuit.

In tonſillarum gangraena, detracto primum ſanguine, & lotionibus ducta alvo, unicum remedium eſt, glandulas haſce tribus quatuorve in locis vulneribus ſatis profundis ſcalpello incidere, quae *melle roſaceo*, adjecta *mellis Aegyptiaci* aliqua portione, ſunt curanda: interim tamen os fauceſque *hordei* & *ficuum decocto* colluere oportet. Haec autem in principio morbi fieri convenit; poſt biduum enim aut triduum ad gulam ſerpit malum, & exitiale eſt. Vidi nonnullos hac medendi via ſalvos evaſiſſe; alios vero, in quibus ea neglecta, aut ſero tentata fuerat, periiſſe: cum medici interim adſtantes, quoniam calor febrilis imminutus videbatur, nihil periculi ſubeſſe, & rem in vado eſſe exiſtimarent; qui animadvertiſſe certe debuerant, pulſum aegri vacillantem, ſummam inquietudinem, & ſudores frigidos ſe invicem excipientes, inſtantis fati praenuncios eſſe.

Morbus iſte pueros praecipue infeſtat, cujus

cujus deſcriptionem accuratiſſime, ut omnia, tradidit Aretaeus (1); quam commentario luculento illuſtravit, doctiſſimus Severinus, παιδαγχόνην λοιμώδην vocans, atque hanc ipſam, quam propoſui, medicinam commendans (2): quin & eandem olim executus eſt Latinus Hippocrates, Celſus (3).

Strangulatio faucium, quam tertiam anginae perniciosae ſpeciem dixi, ſi praevideri poſſit, depletionibus omnis generis praecaveri debet; ſanguinis ſcilicet detractionibus, purgationibus, emplaſtris veſicatoriis, fonticulis, medicamentiſque urinam moventibus. Neque etiam inutilis eſt abſtinentia, moderatio nimirum in cibo & potu.

(1) *De cauſis & ſignis morborum acutorum*, *Lib.* 1. *c.* 9.

(2) *Diatriba de peſtilente ac praeſocante pueros abſceſſu*, Operi *de recondita abſceſſuum natura* adjuncta. *Francofurti*, MDCXLIII.

(3) *Lib.VI. Cap.* 10.

CAPUT V.

DE MORBIS PECTORIS.

De Aſthmate.

DIFFICULTATEM ſpirandi plurimae, eaeque inter ſe multum diverſae, cauſae efficiunt. Quidquid enim facit, ut circumfuſus aer ſolito minus prompte in pulmonis intima penetret, morbum hunc concitat. Ad reſpirationem autem in primis neceſſarium eſt, ut thorax dilatetur; quod ſepti tranſverſi, muſculorum intercoſtalium, & illorum, qui abdomini incumbunt, motionibus peragitur. Juxta illud, opus eſt aerem in aſperam arteriam recipi; cum hujus igitur meatus tumore, vel humoribus viſcidioribus ſunt interclusi, ſpiritus aegre trahitur. Deinde ipſius ſpirabilis elementi ratio hic habenda eſt, ſi enim gravius ſolito aut levius ſit, viſceris hujus veſiculas, in quas irruit, haud ſatis magna vi diſtendit. Senſus etiam ipſius pulmonis non raro hanc aegritudinem infert. Vidi nempe nonnullos, qui cum ſub craſſo urbis aethere ſatis commode

mode agerent, rus petentes ab aere ſereno, qui pleriſque hoc incommodo laborantibus levamen efficit, in graviſſimam dyſpnoeam ſunt delapſi. Reſpirationis denique impedimentis adnumerari debet ſanguinis per pulmonem difficilis tranſitus. Id autem variis modis evenire poſſe manifeſtum eſt; tam ſcilicet ipſius cordis, quam ſanguinis vitio. Cordis vis debilior ſanguinem minus propellit; hic vero, ſi forte nimis craſſus fuerit, aegrius movetur, & in canalibus ſuis quodammodo haerens aeris officium perturbat & moratur: Plures morbi hujuſce cauſae enumerari poſſent; ſed iſtae ſunt praecipuae, quarum aliae aliis conjunctae ineluctabile interdum exitium procreant.

Multiplex hoc malum multiplicem poſtulat medicinam: in omni autem ejus genere auxilium eſt niſi aliquid prohibet, in ſanguinis detractione. Neque id ſatis eſt: vomitus etiam, ſi pituita tenax pulmonem aut ventriculum gravat, apprime utilis eſt; & is quidem frequenter repetitus. Alvum laxam habere oportet, quae catharticis tamen vehementioribus minime ſolicitanda eſt: ſatis plerumque ad hanc rem erit ſingulis noctibus pilulas da-

re, ex paribus portionibus *pilulae Rufi* & *gummi ammoniaci* confectas. Aegro cibis & potionibus flatulentis quibuſvis omnino interdicere oportet. Exercitationibus fere ad laſſitudinem: & fricationibus, praecipue inferiorum partium, & per ſe ipſum, & per alios, uſque ad ſudorem fere utendum eſt.

In ipſis acceſſionibus, quantum poteſt, ſpiritus anguſtiam levare oportet. Id faciunt, ſi humores viſcidi ſunt & tenaces, *oxymel ſcilliticum aquae cinnamomi ſimplici* commiſtum; *allium*, ſive crudum, ſive conditum. Sin autem nervorum liquor in culpa eſt, gummi omnia graveolentia, in primis *lac ammoniaci* dictum conveniunt. At meminiſſe convenit, anodyna remedia, quae in priore caſu peſtifera ſunt, in hoc plurimum proficere; *ſalibus*, nempe, aut *ſpiritibus volatilibus* dictis, conjuncta; inter hujuſmodi vero compoſitiones non alia praeſtantior eſt illa, quae nomine *elixiris paregorici* proſtat.

Sed enim cum nonnulli, vitio aliquo corporis aut humorum, leviſſimis quibuſvis de cauſis in hunc morbum incidant; quibus modis eum praecavere oporteat,

teat, dicendum eſt. Ratio igitur cum temperamenti aegrotanti, tum ipſius morbi naturae, hic haberi debet. Illud, ſi calidum ſit, refrigerantia & acida, mitiora tamen, poſtulat; inter quae praeſtant *acetum* & *oxymelita* quaecunque. Sin corporis conſtitutio ſit frigidior, calefacientia nonnulla uſui erunt; qualia ſunt, *radix enulae campanae*, *zedoariae*, *ſagapenum*, *myrrha*, & conſimilia. Vomitum in utroque ſubinde ciere convenit; alvumque lenibus catharticis, quae non nimis ſolicitent, quale eſt *ſal Glauberi* dictum, ſubducere. Aqua pro potu commodiſſima eſt, adjecto vini paululo.

Quoniam autem in omni hoc morbo ſanguis plus minus effervеſcit, huic excandeſcentiae nobili illo remedio *cortice Peruviano*, iis praeſertim temporibus aſſumpto, quibus recurrere ſoleat difficultas reſpirandi, occurrere optimum erit; Et novi quidem illum, commiſto *cinnabari antimonii*, nonnunquam inſigniter profuiſſe.

Poſtremo id minime pratermitti debet, quod fonticuli, quos vocant, ſupra ſcapulas inuſti ſuſpirioſis quibuſcunque ſint auxilio. Et hos quidem non ſolum humores

mores emittendo, ſed & diſtenſionem nervorum nimiam minuendo, tam in hoc, quam in aliis quibuſdam morbis prodeſſe, fas eſt credere.

Caute tamen in his omnibus agere oportet. A nimis frequentibus ſanguinis detractionibus hydropis metus eſt. Senibus nocet nimia aquae potio. Exercitationes vehementiores ſpiritum anguſtum faciunt. Magna denique acidorum copia fibrillas nervorum conſtringendo anhelitum difficilem reddit. Ita modus etiam in ipſa medicina ſervandus eſt.

De hoc autem, ſimulque de aliis pectoris morbis, conſuli velim Laurentium Bellini *de morbis capitis, pectoris, &c.*

CAPUT VI.

DE MORBIS CORDIS.

Cor, motuum omnium animalium inſtrumentum primarium, vitaeque noſtrae quaſi principium & fons, cum muſculus ſit, vel potius plurium muſculorum congeries; iiſdem, quibus alii corporis muſculi, patet incommodis.

Affectio autem, qua frequentiſſime labo-

borat, eſt *palpitatio*, unde per exiguum temporis ſpatium motus ejus interrumpitur. Ex cauſis admodum variis haec ortum habet. Nonnunquam enim reſolutae fibrae haud ſatis valido impetu ſanguinem propellunt. Interdum polypus, in ventriculis aut auriculis haerens, vim ejus eludit. Alias evenit, ut ſpiſſior ſimul & copioſior ſanguis difficulter in canales ſuos feratur. Item aqua in pericardio abundante (quod raro tamen accidit) muſculi hujus motus impedire poteſt. Concreta quoque lapidea illum turbant. Eſt etiam, ubi tendines in ductuum orificiis, in ſenibus praeſertim oſſeam duritiem acquiſiverint; quo, amiſſa vi elaſtica, motui protrudenti nimis reſiſtitur. Nec praeterire oportet, quod ſanguinis etiam inopia morbum hunc facere poſſit. Hinc enim fit ut ſpiritus animales minus, quam par eſt, in cerebro ſecernantur; unde prohibetur cordis contractio, pulſuſque fit intermiſſio.

Non eſt autem alienum hic adnotare, affectionem hanc plerumque eſſe convulſionem; qua, cum cor ſanguinem uno niſu non ſatis propellere poteſt, vim ſuam repetere debet: documento ſane inſigni, ſicut

cut ante expoſui, motus etiam iſtos, qui non voluntarii dicuntur, ab animo noſtro regi & mutari (1).

Illud denique praeſagitionis loco adjungendum videtur; quod violenter infeſtans, & ſaepius recurrens, hoc malum in *ſyncopen* tandem, ſeu fatalem virium defectum (quam alteram cordis affectionem cenſent auctores) plerumque deſinit.

Tot variis caſibus medelam etiam variam accommodare oportet. Illud autem in univerſis tenendum eſt, niſi vires ſint admodum imbecillae, ſanguinem detrahi poſſe; quo, cum debilior ſit ad propellendum vis cordis, minuatur liquoris propellendi pondus. Et quidem non raro a plenitudine etiam oriri non tantum cordis palpitationem, ſed & ipſam ſyncopen, animadvertimus; ita ſoliti cujuſvis fluxus ſuppreſſioni, ut ex naribus aut haemorrhoidibus, frequenter ſuccedit praeceps iſte virium lapſus; unde ad praecavendum hoc malum utiliſſima certe erit ſanguinis miſſio. Vix autem aliae quaevis exinanitiones ferri poſſunt. Reſolutio fibrarum ea, quae in capite de *paralyſi* ſunt expoſita, deſiderat. Craſſior ſanguis, qui

(1) Vid. *Introductionem*.

qui polypum generat, medicamentis attenuantibus, qualia ſunt ſpiritus volatiles dicti, & gummi graveolentia, emendatur. Veſicatoria autem, in primis ſi ſopor urgeat, deficiente animo, optime ſtimulant & languentem excitant.

CAPUT VII.

DE MORBIS VENTRICULI, & INTESTINORUM.

IN morbis ventriculi & inteſtinorum non minus ea, quae cavere, quam quae facere oportet, proponenda habeo. Et quidem, quanquam pituitam viſcidam, quae ſtomachum gravat vomitu interdum ejicere maxime neceſſarium ſit; frequentibus tamen vomitionibus motum illum naturalem, quo alimenta deorſum pelluntur, invertere, ciborum concoctionem plurimum perturbat & impedit.

Appetitum ad cibos acuunt herbarum amararum infuſiones, & ipſam ſaepe concoctionem adjuvant; at metus eſt, ne lon-

longus illarum uſus fibras muſculares nimis calefaciat. Quocirca acidis quibuſdam, praeſertim *elixire vitrioli Mynſichti*, illas ſimul adſtringere non raro convenientius eſt; ea tamen adhibita cautione, ut, dum adhuc tenax eſt, quae ventriculo inhaeret pituita, illis abſtineatur. Frequentiſſimum enim ſtomachi malum eſt, quo reſolvitur; idque certe fibrarum ejus conſtrictionem deſiderat.

Sectio I.

Alvi Fluxus.

Ventris fluxus non difficulter coercetur. De illo loquor, qui ſine febre eſt; nam ubi haec adeſt, num morbum ſolvere poterit, deliberare oportet. Cum ſola autem cita alvus exercet, ſatis plerumque erit, aſſumpto ſemel aut bis *vino ipecacoanhae*, ventrem *rhabarbaro* aliquoties purgare; deinde aromaticis, adjuncta *creta*, aut *bolo Gallica*, inteſtina roborare.

Dy-

Dyſenteria.

Difficilior res eſt, ubi dyſenteria, aut torminibus, inteſtina excruciantur. Illa enim plerumque intus exulcerantur, & cruor manat; qui modo cum ſtercore aliquo ſemper liquido, modo cum quibuſdam quaſi mucoſis excernitur ſimulque carnoſa quaedam deſcendunt; frequens quoque dejiciendi eſt cupiditas, dolorque in ano; exiguum interim emittitur, eoque tormentum intenditur, & cum ab inflammatione oriatur hoc malum, nunquam non adeſt febricula.

Semper igitur, ut ad curationem veniam, primum ſanguinem mittere expedit. Deinde vomitus utiliſſimus eſt: quem *vino ipecacoanhae*, non ſemel, ſed ter quaterve, interpoſito biduo vel triduo, elicere optimum erit.

Inter has exinanitiones, & etiam poſtea, adhibenda ſunt medicamenta, quae fluxum cohibeant, & ſimul membranulas exulceratas ſanent. Neque ullum remedium mihi compertum eſt illo praeſtantius, quod ex *confectione cardiaca*, & *bolo Gallica* adjuncto *extracto Thebai-*

co, componitur: ita nimirum, ut illorum ſingulorum ſcrupulus unus, hujus granum unum, ter die adſumantur.

Neque inutiles ſunt infuſiones in alvum, maxime ex juſculis pinguibus, addita *theriaca Andromachi*; aut ſaltem *electuario e ſcordio*: vel ex *decocto albo*, adjecto *amylo*; vel loco illius *julepo e creta*, adjunctis, ubi opus fuerit, *extracti Thebaici* granis duobus aut tribus.

Illud denique animadvertere ex uſu erit, malum interdum corporis habitum efficere, ut haec omnia parum proficiant. Illis in caſibus, non omiſſis caeteris, ea, quae humores emendant, in uſum vocare oportet; & quidem *rhabarbarum* adjuncta *mercurii ſexies ſublimati* exigua portione, iteratis vicibus dare convenientiſſimum erit.

Praeter haec incommoda, *vomica* etiam interdum, ſive ſuppuratio interna, in ventriculo naſcitur. Hoc quidem raro fit, non ſemel tamen accidiſſe vidi; cum magnam profecto ſanguinis ſimul & purulentae materiae copiam evomebat aeger. Terret ſane iſte caſus; at plerumque tamen non magnum periculum adfert; iiſque adſumptis, quae membra-

nas

na exulceratas conglutinent, in primis *balſamo Lucatelli*, redit ſanitas.

Sectio II.

De Ileo.

ACutiſſimus morbus eſt is, quem εἰλεὸν dixerunt Graeci, Celſus *tenujoris inteſtini morbum* vocavit [1]. Eſt autem vehemens inteſtini inflammatio, quae, niſi cito ſuccurratur, brevi in gangraenam deſinit, & mors inſtat.

Promptiſſime igitur, & larga copia ſanguinem detrahere oportet, non ſemel, ſed iterum, plerumque etiam tertio. Inde venter laxandus eſt. Id autem difficillime fit, quod acria nimis irritant, & vomitionibus rejiciuntur. Clyſteribus itaque primum res agenda eſt, interpoſitis catharticis; quorum illi ſtimulantes, haec lenia eſſe debent, ita ut mutuam ſibi invicem operam praeſtent. Anodyna etiam neceſſaria ſunt, ſed cum purgantibus miſta. Commodiſſimum igitur erit dare *extracti cathartici* ſcrupulum unum, adjuncto *extracti Thebaici* gra-

(1) *Lib. IV. cap.* 13.

grano uno; & poſt horas aliquot cochlearia duo *infuſi ſenae*, adjecta *tincturae ſenae* quarta parte, ſingulis vel alternis horis propinanda, uſque dum dejectionum ſatis fuerit.

His ſi nihil proficiatur, *argentum vivum* bibendum praebere opportunum erit, quod quidem duplicem hic uſum praeſtat; partim pondere ſuo inverſum inteſtinorum motum reſtituendo, partimque lubricitate excrementa alvum opplentia emolliendo & deorſum propellendo. Idcirco copia ſatis magna id hauriendum eſt, librae minimum pondo; quod repetere etiam plerumque opus eſt. Neque diu ſane tardare hoc experimentum oportet; quoniam metus eſt, ne, quod non raro fit, inflammationi ſuperveniat gangraena, qua corruptis inteſtini tunicis, in abdomen effunditur ponderoſum metallum.

Neque nihil denique juvant fomenta, in primis panni lanei calefacti, & *ſpiritu vini* madidi; aut etiam, ut praecepit Sydenhamus, *catulus vivens nudo ventri indeſinenter accumbens* (1). Longe autem balneo tepido corpus totum immer-

(1) Vid. *Oper. p.* 41. *Lond.* 1705.

mergere. Et ſi nondum diſcuſſus dolor ſit, cucurbitulas circa umbilicum defigere convenit, cum levibus inciſionibus.

Eadem via morbum illum atrocem, quem medici Galli *colicam Pictonum*; noſtrates in inſulis Americanis, ubi frequentiſſimus eſt, *the dry belly ache*, appellant, curare oportet. Eſt enim dolor cum febre, & inflammatione, moleſtiſſimaque alvi aſtrictione conjunctus.

Sectio III.

De Lumbricis.

Non raro lumbrici occupant alvum. Et horum quidem tria ſunt genera, *teretes*, & *aſcarides*, qui pueros; *latiq;* omnium peſſimi, qui adultos maxime infeſtant. De ſingulis eorum plurimi ſcripſerunt auctores. Lati autem deſcriptionem, additis etiam iconibus, omnium accuratiſſime tradidit vir doctiſſimus, Daniel Clericus (1). Quam is igitur medicorum quorundam de hoc ani-

(1) *Hiſtoria naturalis & medica latorum lumbricorum. Genevæ*, 1715.

malculo, quod ſingulari natura praeditum videtur, errores redarguerit; quae ſequuntur, ex illo excerpere libuit. Et primo quidem, hunc non unicum eſſe vermem; ſed plurium vermiculorum catenam, ex illo genere quod *cucurbitinos* vocant, continuata ſerie aliorum, aliis adnexorum, manifeſte apparet. Hi autem, digiti latitudinem habentes, interdum ſinguli ac ſeparati in inteſtinis jacent, & per alvum excernuntur. Totus deniq; vermis conjunctus unum caput ſortitur, idque ſatis acutum, roſtro haud abſimile; quo inteſtinis infixo, valde pertinaciter illic haeret, ore pro nutrimento chylum ſugens.

Hiſce a Clerico obſervatis quaedam a me uſu comperta adjungam; vidi enim, & ſanavi, non ſemel hunc morbum. Et id quidem mirum aeque & moleſtum eſt, quod utcunque medicamentorum vi vermiculorum iſtorum aliquot foras ſint ejecti; in dies tamen renaſcuntur, reliquiſque in corpore ſe adjungunt, uſque dum aduncum illud caput exturbatum fuerit: & tum demum ſimul cum eo totum animal per anum exit, multorum ſaepe pedum longitudine. Neque mi-

mirum ſane eſt dolores inferre acutum illud roſtrum; & hominem, cum monſtruoſo & voraciſſimo hoſpiti alimentum aſſidue ſuppeditare debeat, macilentum fieri & contabeſcere.

Omnibus igitur modis extirpanda eſt haec vermium pernicioſa progenies. Idque, ſi teretes ſint, aut aſcarides, facili negotio peragitur. *Argentum vivum* quacunque forma his exitiale eſt; *rhabarbaro* igitur adjuncta *mercurii dulcis ſexies ſublimati* exigua portione, alvum ſubinde purgare commodiſſimum erit. Diebus interjectis *Aethiops mineralis* mane & veſperi aſſumptus relevet. Quin & ipſam aquam fontanam, ſi in aqua decoctum fuerit hoc metallum, potui dare ex uſu erit. Prodeſt etiam aquam marinam bibere. Oleum denique in alvum ſupter dediſſe juvat.

Propriam autem curationem deſiderat lumbricus latus. Ego jam a multis annis hujuſmodi remedium efficaciſſimum eſſe uſu comperi. *Stannum raſum*, cum aequali portione *coralli rubri*, in pulverem ſubtiliſſimum teritur; hujus drachma una, cum *conſerva ſummitatum abſinthii maritimi* in bolum redacta, bis die devoranda eſt.

 Po-

Poſtremo, quibuſcunque medicamentis expugnati fuerint hi inteſtini hoſtes; iiſdem identidem repetitis, ne reviviſcant, cavendum eſt.

Non alienum erit alium etiam vermem, his, quos deſcripſimus, multum diſſimilem, quippe qui non in inteſtinis, ſed in membris ſedem occupat, miraeque naturae eſt, hic loci memorare. Illum dico, quem Arabes *venam Medinenſem*, Graeci δρακοντιον, Latini *dracunculum* nominarunt. Hunc primus deſcripſit Avicenna, adjecta curatione [1]. Textum ejus Latine vertit Georgius Hieronymus Velſchius, & commentarii loco juſtum volumen, varia eruditione refertum, conſcripſit (2). Breviter autem ſummatimque praecipua, quae apud Avicennam occurrunt, exponam. Is igitur morbum hunc fieri dixit, *cum in quibuſdam corporis membris puſtula exoritur, quae intumeſcens deinde veſicam contrahit; mox, ea perforata, prodit rubri quidpiam ad nigredinem vergens, neque ceſſat continuo protendi; interdum motum habet vermicularem ſub cute, ac ſi is animalis mo-*

(1) *Lib. IV. Canon. ſect. 3. tract. 2. cap. 21. & 22.*
(2) *Auguſtæ Vindel. 1674.*

motus, *&* *vere vermis eſſet*. Galenus autem hoc malum *ulcus* appellat, *quod ad ſe nervum a propinqua parte delatum habet* (1);

Sed revera vermis eſt iſte morbus, in Aethiopia, Africa & India frequens. Eſt autem inſectum aquaticum, quod acuto capite, & exili corpore, hominum membris, cruribus praeſertim, inter lavandum ſe inſinuat; & exiguum primo, membranas muſculorum humidas depaſtum, majus fit & longius, mox rodendo cutim, inflammatione cum tumore excitat, quo ſuppurante, caput exerit animalculum, duos ſaepe, aut tres, interdum & plures pedes longum.

Curandi viam tum internis medicamentis, tum ope externa, proponit Avicenna. Suadet autem, *ut aloe tribus diebus conſequentibus quotidie unius drachmae pondere devoretur. Sin autem vermis hanc curam eludat, jamque prodierit; tunc convenit ei praeparare aliquid, cui adligetur, & ſupra quod blande ac paulatim ita convolvatur, ut abſque diſruptione ad finem uſque exeat. Optimum eſt plumbi fruſtum, ſupra quod convolvitur, idque juſti ad tra-*

(1) *Definit. medic.*

trahendum ponderis fiat ; tum extrahatur leniter , ne abrumpatur ; & quae ſequuntur . Mihi olim in noſocomio hujuſmodi caſum intueri licuit , in nauta quodam ab Africa reverſo.

CAPUT VIII.

DE HYDROPE.

HYdropis tres ſpecies nominant medici , cum antiqui , tum recentiores : *leucophlegmatiam* , *ſive ἀνὰ σάρκα* , hoc eſt , *intercutem* ; *tympanitem* ; & *aſcitem* . Communis omnium eſt humoris nimia abundantia , qui collectus tumorem facit ; aut in toto corpore , ut in leucophlegmatia , aut in ventre , qui modo ita intenditur , ut creber intus ex ſpiritus motu ſonus fiat , ſicut in tympanite ; ubi etiam humoris aliqua portio , ex vapore forſan condenſato genita, plerumque reperitur : modo ita repletur, ut motus aquae , moto corpore aut pulſato manu abdomine , facile ſentiri poſſit , ſicut in aſcite.

Sedes leucophlegmatiae eſt in membrana iſta , quam anatomici recentiores *ado-*

adipoſam, vel potius *reticularem* ſeu *celluloſam*, vocant; quae membranas corporis omnes & muſculos interjacet.

Tympanites non eſt unius generis. Interdum vapor in cavo ventre concluſus abdomen prorſum pellit, quod pulſatum ſonitum edit. Vapor autem is halitus eſt viſceris alicujus corrupti vitio genitus & efflatus, ideoque emiſſus ſemper foetidiſſimus eſt. Iſtiuſmodi caſus rari ſunt, vidi tamen in noſocomio Divi Thomae inſigne ejus exemplum. Senex erat, cui tanta cum duritie intumuit venter, ut percuſſus tympani in modum reſonaret; nec faeces nec ſpiritus per alvum, propinatis licet valentiſſimis medicamentis catharticis, deorſum ferebantur. Ex inciſo poſt mortem abdomine prorupit cum ſonitu halitus, qui tam gravi odore nares afficiebat, ut chirurgus ſe aura venenata perculſum diceret: Mox foetoris hujus fons apparuit, inteſtinum nempe colon inflammatum, gangraena vitiatum, & ventriculo pariter corrupto adnatum. Nonnunquam autem ſine putrefactione aura quaedam elaſtica in abdomine genita, neque exitum inveniens, vi ſua membranas circumveſtien-

ſtientes antrorſum pellit & tumefacit. Haec non in cavo ventre, ſed in ipſis inteſtinis concluditur; quae ita diſtendit, ut vim ſuam reſiliendi prorſus amittant, in immenſum fere aucta illorum capacitate (1).

Tertiam hydropis ſpeciem aſcitem eſſe dixit, quae tribus modis progignitur. Nunc enim inter tendines muſculorum abdominis, qui tranſverſales dicuntur, & peritonaeum aqua effunditur, & illos ab hoc disjungens inflationem efficit (2); nunc in medium tunicarum peritonei (duplex enim eſt haec membrana) illapſus humor harum diſtentione largum ſibi receptaculum format; ſaepiſſime vero colluvies aquoſa in amplo imi ventris ſpatio colligitur, & ſtagnat. Atque hanc ſane in mortuorum cadaveribus limpidiſſimam interdum vidi, funiculis multis pellucidis, qui ex tenuibus veſiculis quaſi concatenatis conſtabant, innatantibus; quae quidem diſruptorum canalium, quibus lympha circumfertur, erant tunicae, quorum valvulae in partes

(1) Vid. *Memoires de l'Academie Royale*, 1713. *pag.* 235. & *Tranſact. Philoſoph. n.* 414.

(2) Vid. *Cheſeldens Anatomy*, *Bock* 3. *chap.* 4.

tes eos disjunxerunt, & hydatides dictas formarunt.

Nullus autem hydrops gravior eſt illo, qui in foeminis ovorum conceptacula occupat. Haec enim primum indureſcunt; mox inflammantur, & corrumpuntur; liquore etiam ex innumeris, qui partes haſce perreptant, lymphae canaliculis erumpenti diſtenta, in magnam tandem molem excreſcunt. Hinc rariſſime cedit morbus remediis.

Et hiſce praecipue modis aqua in ventre includitur, quorum omnium exempla non ſemel vidi; illud autem erat rariſſimum, quod in noſocomio quondam ſeſe obtulit. Vidua quaedam duorum & quadraginta annorum, quae nunquam pepererat, per annum circiter de doloribus dorſi cum difficultate urinae conqueſta ſenſit ſibi intumeſcere abdomen, brevique manifeſta hydropis aſcitis ſigna deprehendebantur; quocirca per ventrem emittebatur aqua, non ſemel, ſed ter; humore vero poſt ſingulas paracenteſes cito iterum redundante, poſt duas vel tres hebdomadas ab ultima emiſſione mortua eſt. Inciſo cadavere, effluxit primum ex cavo, quod muſcu-

lorum

lorum tranſverſalium tendines a peritonaeo ſejuncti confecerant, magna aquae copia, admiſtis multis hydatidibus largis & nondum diſruptis. Dein, ſecto peritonaeo, craſſiuſculi & viſcidi humoris librae ſeptem aut octo ſunt eductae, quibus glandulae multae corruptae immiſcebantur. Mirabamur jam nulla ſe in conſpectum dare inteſtina, quae fruſtra quaeſivimus; donec craſſa membrana corii inſtar diſſecta, ventriculum & omnia inteſtina ſimul cum omento in anguſtum ſpatium coacta, & quaſi occultata, tandem reperimus. Membrana haec erat pars interior peritonaei, quod duplex eſſe jam diximus; cujus pars exterior, quum corium, ut notavi, prope referret, facile prima facie ita nobis impoſuit, ut totum eſſe peritonaeum putaremus. Tres igitur, quas memoravit, hydropis aſcitis ſpecies ſimul in hoc corpore, utili ſane commodoque exemplo oculis ſubijciebantur.

Præter has omnes aquoſas colluvies, alias etiam corporis ſedes inundat non raro morbidus humor. Cerebrum & teſticuli lympha nimia replentur. Nuſquam autem periculoſius, quam in pectore,

af-

affligit aqua; quod illis plerumque contingit, qui diuturna ſpiritus difficultate laborarunt; ea in primis, quae a polypis in ſanguinis canalibus haerentibus naſcitur, dum tenuis liquor e ſanguine expreſſus per pulmonum membranam tranſudat. Hunc non ſemel obſervavi ad librae unius aut duarum menſuram, nunc in altero tantum, nunc in utroque thoracis latere, interdum etiam in ipſo mediaſtino collectum. Etenim humor iſte indies auctus, tandem pulmonum impediendo motum ſpiritum intercludit, & aeger improviſo moritur. Nonnunquam etiam in illis, qui diuturna cordis palpitatione cum ſpirandi difficultate laborarunt, ipſum pericardium poſt mortem in immanem tumorem elatum, & magna aquae copia diſtentum, repertum fuit.

Sed ad curationes horum morborum veniendum eſt. In leucophlegmatia inciſio in tibiae parte interiore fieri debet, duobus ſuper talum digitis, ita ut vulnus ad celluloſam membranam nec ultra penetret, quo per dies aliquot frequens humor feratur; crus autem interea fovere oportet decocto herbarum emol-

emollientium & calidarum, adjecto *ſpiritu vinoſo*, cui addita ſit *camphora*. Hanc medicinam non tantum in hac morbi ſpecie, ſed & in ipſo aſcite multum profuiſſe, quin & interdum ſanaſſe, multoties expertus ſum; profluente per multos dies tanta liquoris copia, ut fidem ſuperet. Cavendum autem eſt, non in ea tantum inciſione, ſed & in omnibus, quae in quacunque corporis parte aquae educendae cauſa fiunt, ne nimis inde exhauriantur vires; quas aeque proſternit humor ita emiſſus, ac ſi ſanguinis ipſius tantundem efflueret. Aegrum igitur quovis modo ſuſtinere oportet, ne curatio mortem acceleret; id quod mihi videre contigit, ſemel quidem mea ipſius non ſatis caute aegroti robur aeſtimantis, atque iterum chirurgi temerarii culpa. At mirum tamen eſt, quantam aquoſi laticis ſic effuſi jacturam cum levamine ferant interdum hydropici. Cujus rei ſingulare teſtimonium proferre libet.

Foemina generoſa, mihi cognata, annorum fere quinquaginta, corpore firmo ſatis & robuſto, hydrope intercute ſimul & aſcite laborabat, ita in immen-

ſum

ſum tandem ventre diſtento, ut decumbens onus tam grave ferre nequiret. Cum de vita fere deſperaretur, unicam ſpem ſalutis, eamque dubiam, in humoris e talo emiſſione ſupereſſe dixi. Illa autem ſtrenue repugnabat, ſe itineris ex miſera vita magnam partem jam emenſam eſſe clamans, neque velle regredi. At precibus demum amicorum victa ceſſit; itaque ex vulnuſculo in utroque crure eo modo, quem expoſui, facto profluxit decem continuis diebus aqua, ad congii menſuram minimum quotidie. Interea fomentis calidis, & ſtomachi & virium cauſa, parti proviſum eſt; hauſitque bis die cyathum unum & alterum aquae, in qua calefacta infuſa eſſent herbarum folia amararum: quales ſunt *abſinthium Romanum*, *centaurium minus*, cum *radice gentianae*, & *ſeminibus cardamomi minoris*, adjecto *vino chalybeato.* Singulis autem noctibus aſſumpſit potiunculam, mihi in frequenti uſu, ad ciendas hydropicorum urinas efficacem: quæ habet *oxymellis ſcillit.* dr. j. *ſs. aqu. cinnamom ſimpl.* unc. j. *ſp. lavend. c. ſyr. e cort. auran.* ſingulorum dr. j. M. Convaluit ſenſim & corpus ad priſtinum ſtatum

tum rediit. Cum autem vires id ferrent, idoneis medicamentis per alvum purgabatur. Et cathartica quidem paulo valentiora, eaque ſaepius repetita, deſiderat hic morbus; qualia ſunt in primis *elaterium*, *mercurius ſexies ſublimatus*, & *jalapii radix*. Haec igitur debitis intervallis interponebantur. Caetera autem, quae dixi, ad longum tempus in uſum aſſidue adhibebantur; praeſertim vero diureticus ille, quem deſcripſi, hauſtus per annum integrum nunquam intermittebatur. Ab his nulla unquam valetudine per quinque annos tentata, morbo acuto tandem correpta periit. Nullus autem dubito, quin totum illud aquarum diluvium, partim ex celluloſa membrana, partim ex ſacco a tendinibus muſculorum abdominis & peritonaeo, aut duplicis membranae peritonaei diſtenſione, formato profluxerit.

Ordo poſtulat, ut de tympanite jam dicam. Is igitur, quem ex putrefactione viſceris alicujus oriri ſignificavi, prorſus inſanabilis eſt. Qui autem ex aura in ipſis inteſtinis genita provenit, catharticorum non nimis irritantium aſſiduo uſu, interpoſitis medicamentis, quae fla-

flatus diſcutiunt, curandus eſt; iis interim, quae facillime concoquuntur, in cibum aſſumptis. At corporis exercitatio non negligi debet. Neque inutile erit per alvum interdum infundere copioſam aquam calidam, atque illam recipere; ſimulque, quod praecepit Celſus, ferramentis candentibus ventrem pluribus locis exulcerare, & ulcera ſervare diutius (1). Sin autem hoc crudele videatur, veſicatoria abdomini imponere, & per intervalla repetere, in rem erit.

Dirus ſemper morbus eſt hydrops aſcites: ſive extra peritonaeum ratione jam dicta, ſive intra illud, ſive denique in ventris cavo aqua abundat. Caeterum quas exinanitiones ferre poſſit aeger, in primis conſiderare hic oportet. Ubi enim fractae ſunt vires, nocet vehemens per alvum purgatio; & quo plus humoris ex inteſtinis ejicitur, eo major ipſius copia brevi in ventrem refluit. Cum id fieri animadvertit medicus, deſiſtere debet, & per iter urinae ſuperabundantem aquam foras propellere. Incertae autem virtutis ſunt in hiſce caſibus medicamenta quaecunque, etiam illa, quae praeſtantiſſima cen-

(1) *Lib. III. cap. 21.*

cenſentur diuretica; quae in hoc enim reſpondent, in illo ſpem fallunt; aliud igitur atque aliud tentandum eſt: Ut plurimum vero ex *radice ſcillae* parata omnium ſunt efficaciſſima. Horum praecipua ſunt, quam ex *oxymelle* propoſui, portio: aut ipſius *radicis* recentis exigua portio, grana nimirum quinque aut ſex; quae cum *pulver. ari compoſ.* ſcr. *ſs. rad. zingib. gran.* vque contundere, & cum *ſyrup. e cort. aurant.* in bolum cogere conveniet, ſingulis diebus mane devorandum: aut *acetum* denique *ſcilliticum*, quod ſtomacho minus ingratum erit, & ad propoſitum valentius, ſi hac via exhibeatur: *ſucc. limon.* dr. vi. *ſal. abſint.* dr. *ſs.* miſcentur; adjiciuntur *aq. cinnamom. ſimpl.* unc. *ſs. ſyrup. e cortic. aurant.* dr. i. *aq. menth. piperit. ſpirituoſ.* uncſs. *acet. ſcillitici* dr. j. aut dr. *iſs.* Hauſtus ille bis die bibendus erit. Non inutiliter *cinerum geniſtae* infuſionem propter vim diureticam praecipiunt medici; & eſt quidem ſaepe commoda, modo potus conſueti loco, admiſto vini pauxillo, bibatur.

Inſignis autem eſt ad hanc rem, & memoratu digniſſimus, nobilis foeminae mihi notiſſimae caſus. Illa annos plus minus

nus quinquaginta nata ſenſit in altero abdominis latere durum tumorem, qui ſine dubio erat ipſum ovarium in immenſam molem auctum; hinc diſruptis partem illa perreptantibus canalibus, qui lympham vehunt, ſenſim fiebat hydrops aſcites. Fruſtra erant medicamenta quaecunque, ſive purgantia, ſive diuretica. Ter emiſſus eſt ferramento acuto ex ventre humor, qui brevi ſemper iterum in cavum influebat. Accidit tandem, ut eam inviſeret anicula quaedam ruſtica, quae abdomen conſpiciens non ſine ſummo cruciatu diſtentum facile perſuaſit, ut ſingulis diebus, mane & veſperi, cochleare plenum *ſeminum ſinapis* non contuſorum devoraret, decoctique *ſummitatum viridium geniſtae* ſemilibram inſuper biberet. Poſtquam triduum hoc modo amarum laticem porpotaſſet, maximum ſenſit levamen; quin & ſitis, quae moleſtiſſima fuerat, omnino ſedata eſt. Alvum interdum duobus aut tribus continuis diebus movebat id medicamentum, & urina quotidie ad libras minimum quinque aut ſex profluxit. Perſtitit in hiſce per annum, neque rediit morbus. Sapienter itaque medicos monuit Hippocrates, ut

etiam a plebeiis ſciſcitarentur, ſi quid ad curationem utile eſſet (1).

Inuſitatum fortaſſe videbitur, imo & periculoſum, remedia, quae ad ſomnum apta ſunt, in hoc morbo adhibere. At illa tamen interdum eum uſum praeſtant, ut etiam urinam moventibus accenſenda ſint. Ubi enim magnus dolor premit, profuſionem ejus haud raro incitant; non ob aliam ut opinor, cauſam, quam quod fibras ductuum renalium relaxent, quas cruciatus ſemper conſtringit. Hujuſce rei fidem faciet memorabilis, quam traditurus ſum, narratio.

Vir quidam robuſtus, ſobrius, & temperantiſſimus, annorum circiter quadraginta, hydrope aſcite ſimul & tympanite laborabat. Originem morbo dederat colliſio, ab ictu violento ante ſex fere ſeptimanas, in dextro hypochondrio facta. Indies ventris tumor augebatur, cum dolore graviſſimo, ſiti intenſa, urina admodum pauca, eaque craſſa & rubra. Adhibita ſunt cum a me ipſo, tum ab alio medico experientiſſimo, remedia quaecunque ad urinam movendam utilia; *ſa-*

po

(1) Μη ὀκνέειν παρὰ ἰδιωτέων ἱϛορέειν· ἤν τι δοκέῃ ξυμφέρον. *Lib. de praecept.*

po Venetus, *ſalia lixivia*, *balſamum Gileadenſe*, *nitrum*, & ſimilia; at incaſſum omnia. A catharticis valentioribus in pejus ruebat malum. Paracenteſis imperata eſt, ſed renitebantur amici. Cum dolor jam eſſet intolerabilis, nec ulla ſpes de vita affulgeret; ut εὐθανασίαν ſaltem conſequeretur, de anodynis cogitare coepi. Hauſtulum igitur cubitum ituro dabam bibendum, qui habebat *aq. menth. piperitid.* unc. i. *cinnam. ſimpl.* unc*ſs. ſpir.* dr. ii. *tinct. Theb. gutt.* xxxx. *lixiv. tartari* dr. *ſs. ſyr. ex alth.* dr. j. M. Ab illo inſperatum levamen ſenſit; ſomnus, qui diu defecerat, obrepſit; profluente per vices ea urinae copia, ut illa nocte librae minimum duae redderentur. Hinc animus mire confirmatus eſt. Cumque aeger, durante ἀναλγησία, tum per veſicam, tum per alvum, onus quod gravabat deponi; vi autem anodyni finita, continuo redire, experiretur: juſſus eſt eundem hauſtum octava quaque hora repetere, donec brevi bis die ſumpſiſſe ſatis eſſet. Quum autem ab aſſiduo hujus uſu minueretur appetitus, infuſionis amarae chalybeatae cochlearia aliquot ſemel vel bis quotidie bibebat; nondum neglecto, ſi forte do-

lor ingrueret, divini pharmaci ſoporiferi uſu. Haec ita profecerunt, ut devoratis demum bis die pilulis aliquot ex *pil. e ſtyrac.* portione una, *corticis Peruviani* portionibus duabus, cum *terebint. Chia* confectis, perfecta reſtitueretur ſanitas.

Operae pretium erit hiſtoriam quandam legere, quam narrat celeberrimus Williſius, huic noſtrae plane ſimilem (1). Sed & expendi merentur, quae ad hanc rem pertinentia protulit eruditiſſimus Sponius (2). Quem enim ille viginti venae ſectionibus ſanatum hydropem vidit, pariter ac iſte, quem retulimus, ex nimio partium internarum ventris calore & inflammatione ortum habuiſſe, ſuſpicari licet.

Non erit nunc a propoſito alienum ab aſſumptione eorum, quae juvare poſſunt, ad abſtinentiam tranſire; eam dico, qua quis ab omni potu per longum tempus ſe cohibet: hanc enim pro remedio etiam medici commendant. At difficillima ſane eſt iſta medicina, cum ſitis plerumque vehementer premit; quae niſi ſedetur, eam

(1) Vid. *Williſ. Pharmaceut. ration. part.* 1. *ſect VII. cap.* 1.
(2) *Aphoriſm. Nov. ſect. V. aphor.* 81.

eam moleſtiam affert, ut vita non tanti videatur, ut homo illam tali cruciatu redimere velit. Novi tamen duos, qui, graviſſimo hydrope aſcite laborantes, longa iſtiuſmodi patientia ſibi ex toto temperando ad ſalutem perducti ſunt. Illi autem bibendi cupiditatem os & fauces ſucco pomorum acidorum aut limoniorum eluendo, devorato ſubinde hujus aut illius aliquantillo, pertinaciter fallebant.

Sin autem neque per vulnus in talo, quemadmodum in leucophlegmatia propoſui, neque per omnia dicta auxilia ſiccetur venter, ſed humor nihilominus abundat; celeriori via ſuccurrere oportet, per ventrem ipſum emittendo. Haec enim εὐχείρησις ſervat interdum, raro jugulat, & tenſionem abdominis minuendo ſemper dolorem potenter mitigat; quin &, quod maximi uſus eſt, medicinae locum facit.

Scio deterreri ſaepe medicos ab hac medendi via, cujus rei cauſa praecipua haec eſt. Aqua, inquiunt, fruſtra emittitur, quae vitiatis partibus internis renaſcatur; quin &, ſi temporis intervallis emittatur, in eundem locum cito re-

Digitized by Google

fluet ; ſin omnis ſimul exeat , moritur ſtatim aeger. Et certiſſimum quidem eſt, corruptis jam viſceribus rem eſſe deſperatam humoriſque emiſſionem per intervalla factam nihil juvare , univerſi etiam effluxum plerumque perniciosum eſſe. Coepi igitur anno 1705. illius rei cauſam inveſtigare , ut tanto incommodo occurrere poſſem . Et illa quidem , ut opinor , haec eſt. Longa abdominis a concluſo humore diſtenſione ſeptum transverſum nimis ſurſum pellitur , muſculi ventris extenduntur ; ſanguis per canales ſuperiores , quam per inferiores , expeditius fluit , aqua denique compreſſione ſua novam quandam partium vicinarum diſpoſitionem efficit : unde liquore omni ſimul ſemelque effuſo , ſepti transverſi motus , ut pro natura ſolet , deorſum illico fertur , ſanguis in canales inferiores impetu inſolito ruit , & ſublata compreſſionis vi , fibrae eam quam prius acquiſiverant extenſionem , & calorem quem dederat incluſus humor , derepente amittunt ; hinc oritur animi defectio , quae ſaepe gravius recurrens , orto ſudore frigido , mox occidit . Hoc igitur incommodum commodius praecaveri non poſſe videbatur ,

tur ,

tur, quam abdomen a ſuperioribus ad inferiora manibus fortiter comprimendo, dum aqua proflueret; & poſtquam omnis effluxerat, faſciis illud ſatis vehementer adſtringendo.

Placuit in noſocomio hoc primum tentare. Et cum mulier quaedam huic curationi ſatis idonea ſe mox offerret, ſimul ac ab inflicto vulnere prorumpere coepit aqua, ipſe ſedula cura manibus meis ſupra umbilicum ab utroque latere poſitis ventrem deorſum compuli, mandans chirurgo, ut infra hanc partem ſimul iſti rei operam daret; id autem interea animadverti, ſi vel per temporis momentum manus amoverem, aegram actutum animo deficere. Poſtquam autem omnis humor effluxerat, faſciis laneis arcte conſtringebatur abdomen, panno laneo ſpiritu vinoſo madefacto primum ſuperimpoſito. Feliciter & ex animi ſententia, magno noſtro gaudio ſucceſſit experimentum. Urinam copioſe reddidit mulier, cupiditas edendi rediit, & redintegratis paulatim viribus, morbum recidivum nunquam paſſa convaluit. Tanti intereſt rerum cauſas cognoviſſe.

Ab eo tempore iſtam medendi viam te-

tenuerunt Medici, non noſtri tantum, ſed & exteri; interdum etiam, ut in novis experimentis non raro fieri ſolet, nimis audacter. Quibus enim jecur male affectum eſt, quorum ſtomachus eſt corruptus, quive malo corporis habitu laborant; iis vix quidquam ſpei in hac medicina relinquitur. Cautiones igitur nonnullae hic ſemper neceſſariae ſunt; quarum praecipuas peritiſſimi chirurgi G. Cheſelden (1), & S. Sharp (2), clare propoſuerunt.

Fatendum eſt autem, quantacunque prudentia officium ſuum exſequatur medicus, ſaepe tamen hydropem reverti. Verum illud non obſtat, quo minus hoc inventum magni aeſtimari debeat; cujus ope plurimis vitam, eamque facile tolerandam, quin & nonnunquam jucundam, ad multos annos prorogatam fuiſſe novi. Quod quidem cum multis exemplis conſtet, unum ſolummodo omnium loco adduxiſſe ſatis erit.

Illuſtris quaedam vidua, anno aetatis ſuae quinquageſimo primo, in hydropem aſcitem delapſa eſt. Emiſſus eſt ex ventre

(1) *Anatomy of the human body*, *Booch* III. *cap.* 10.
(2) *A treatiſe on the operations of ſurgery*, *cap.* 13.

tre humor, qui cum reflueret ſemper, ſingulis menſibus per annum unum educebatur ad menſuram librarum quadraginta quatuor. Anno inſequente, ſingulis etiam menſibus aqua emiſſa eſt ea quantitate, ut per quamque hebdomadam colligi libras duodecim compertum eſſet. Anno tertio, minui coepit humoris quantitas, ita ut menſe unoquoque librae tantum viginti quatuor effluerent. Quartò autem & quinto, ſextoque ſeptem menſibus, aqua tricies educta, non ultra ſexdecim per ſingulasvices profluxerunt. Et poſt noviſſimam emiſſionem languere coepit, ac tabeſcere; difficultate etiam ſpiritus, ut in hydrope pectoris obſervamus; aſſidue fere premebatur, & animo frequenter deficiebat; cum antehac per totum morbi decurſum, quoties intervalla eſſent emittendi humoris, alacris & vivida congreſſibus amicorum, exercitationibus, quin & choreis ſeſe recrearet. Coepit illam tandem vitae & curae taedium, placidaque tandem morte occubuit. Mirandum ſane eſt eo temporis ſpatio tantam humoris copiam ex corpore humano ſuppeditari potuiſſe, libras nimirum mille nongentas & viginti, quas in ipſis ovorum conceptaculis

culis, quae recentiores medici *ovaria* appellant, primum collectas fuiſſe opinor. At ipſa denique moriens teſtamento ſuo mandavit, ut ad futuram rei memoriam ſumma eorum, quae memoravimus, Anglico ſermone monumento ſuo inſcriberetur. Verba ipſiſſima adjungere libet.

Here lies Dame MARY PACE,
Relict of Sir GREGORY PAGE *Baronet.*
She departed this life March IV, MDCCXXVIII,
In the LVI *year of her age:*
In LXVII *monts she was tapped* LXVI *times,*
Had taken away CCXL *gallons of water,*
Without ever repining at her caſe,
Or ever fearing the operation.

Monumentum autem illud in campo, dicto *Bunhil Feilds*, extra urbem viſitur.

Aeque memorabilem, at exitu feliciorem, caſum praebet illa, quam traditurus ſum, narratio. Virgo ſeptendecim annorum ſenſit ſibi intumeſcere ventrem, parvaque copia urinam reddi; a quibuſcunque remediis pejus habuit, & poſt annum haud aliter ac gravide diſtendebatur abdomen. Eo tempore nupſit, ſpe propoſita; maritum fore pro medico. At longe ſecus res evenit; per annos tres increvit ſenſim

ſim hydrops, ita ut tandem ventris diſruptio formidaretur. Cum dolor jam intolerabilis premeret, a me petiit, ut aqua manu chirurgi, quem in noſocomio eventu ſecundo hanc medicinam feciſſe audiverat, quo ſaltem levaretur cruciatus, educi curarem. Ego, ne occidiſſe, quam ſervare non potui, viderer, in corpore macie jam paene confecto, id ſine maximo vitae periculo tentari non poſſe edixi. Miſera tamen inſtare, & precibus rogare, ne ſe deſererem, aſſiduis tormentis & lenta morte conſumendam. Ceſſi precibus victus, & illa, quam dixi, via emiſſae ſunt ſimul & ſemel humoris limpidi, ac nullo modo foetidi, librae ſexaginta. Ex eo tempore indies auctae ſunt vires, morboque nunquam poſtea revertente, elapſis decem menſibus filium robuſtum peperit; plurium etiam exinde foecunda parens.

Illud denique ſubjungam, medicinae hujus neceſſitatem inde liquere, quod longe tutius ſit, aptis ſervatis cautionibus, aquam emittere, quam dum illa, rupto ſponte ſua ventre, prorumpat expectare: Hoc enim interdum accidit, nec ſine ſummo vitae diſcrimine. Semel tamen vidi mulie-

lierem, cui id contigerat, ſalvam evadere. Illa, abdomine in immenſum aqua repleto, me accerſivit; morbum inſanabilem eſſe denunciavi, neque enim ſupereſſe vires. At me fefellit opinio. Nam poſt paucos dies, audito illam adhuc vivere, reviſi, & rei novitate percuſſus ſum conſpiciens vaſa duo humore plena, alterum duodecim fere libras, alterum ſex, continentia; quarum illae rupto aqualiculo prope umbilicum uno die, hae diſruptione juxta eundem locum poſtridie facta exierant: ita in biduum medicinam ſuam diviſit natura. Cum aegram jam languidam, & tantum non moribundam deprehenderem, non alia auxilia, quam quae cordi utilia eſſent, propoſui; juſſis etiam adſtantibus *ſpiritu vinoſo* abdomen fovere, ſimulque praedicens fore ut propediem moreretur. At mulieri, ne mortuae quidem, vix credendum eſt. Iterum falſus ſum; & poſt menſes aliquot incolumem, morboque iſto (in quem, quantum ſcire potui, nunquam denuo incidit) immunem aſpexi, vulnera etiam ſine ulla praeter eam, quam dixi, medicatione ſponte coierant.

Finis longae hujus chartae erit narratiun-

tiuncula, ex qua manifeſtum fiet, naturam quandoque modo etiam ab hoc, quem proxime deſcripſi, longe alio hujuſmodi onere ſe levare. Mercatorem quendam aſcite gravatum, una cum alio medico experientiſſimo, curabam. Tentatis incaſſum uſitatis remediis, ad paracenteſin, tanquam ad ſacram anchoram, confugimus. Emiſſae itaque ſunt humoris limpidi & tenuis librae circiter viginti. Poſt aliquot hebdomandas de novo intumuit venter. Convenimus ideo mane chirurgum abdomen denuo exinanituri. Subridens autem aeger nulla ſe jam amplius egere curatione dixit; & nudato corpore, abdomen molle laxumq; oſtendit. Mirantibus & rogantibus, numquid ea nocte per quaſcunq; vias effuſum fuiſſet, reſpondit, neq; per alvum, neq; per renes, neq; per ſudorem ſibi plus ſolito profluxiſſe. Per glandulas itaque, & exiles meatus, in peritonaeo, & membranis vicinis, abſorptus fuit totus ille humor. Ipſe autem poſtea medici cujuſdam empirici curae nimis imprudenter ſe commiſit: & ad praecavendum morbum valentiſſimis catharticis, uſus, brevi poſt, exhauſtis viribus, conſumptus eſt. Vix ulla tamen humoris copia in aper-

to

to cadavere deprehenſa.

Jamdudum noverant anatomici humorem ex ventre in partes circumjacentes abſorberi. Si enim aquae tepidae libra per ſyringem, facto exiguo vulnere, in vivi canis abdomen immittatur; illo poſt paucas horas inciſo, ne guttula quidem ejuſdem ibi reperietur. Ita *corpus univerſum tam foras, quam intro, perſpirabile eſt:* id quod olim docuit Hippocrates (1). Sed legenda omnino ſunt, quae ad hanc rem pertinentia ſcripſit medicus doctiſſimus, Abrahamus Kaav; qui per omnes corporis membranas, tam in ſano quam in morboſo ſtatu, recipi & tranſudare humores oſtendit (2).

CAPUT IX.

DE JECINORIS MORBIS.

PLurimis morbis ideo patet jecur, quod bilis multis modis vitium facit, exqua fere oriuntur hujus viſceris mala. Omnium autem

(1) Ἔκπνοον καὶ εἴσπνοον ἐστιν ὅλον τὸ σῶμα. *Epid.* VI.

(2) In libro, cui titulus, *Perſpiratio dicta Hippocra- univerſum corpus anatomice illuſtrata. Lugduavorum, MDCCXXXVIII.*

autem frequentiſſimum eſt *icterus*; in cujus naturam, quoniam ea, quae ſuper illo tradiderunt auctores, mihi minus ſatisfaciunt, paulo accuratius inquirere lubet.

SECTIO I.

Icterus.

BIlis eſt ſapo quidam naturalis, hoc eſt, miſtura ex oleo, aqua, & ſale tam volatili, quam fixo compoſita, ad varios fabricae animalis uſus in hepate e ſanguine ſeparata. Nil mirum igitur, cum ſanguis ipſe modis quam plurimis corrumpi poſſit, humorem hunc interdum officiis ſuis ineptum reddi. Peccat autem non raro lentore, nonnunquam etiam nimia raritate. Illud ubi eſt, obſtruuntur glandulae huic ſecernendae aptae, & exigua copia in canaliculos ſuos derivatus liquor in iis haeret; inde jecur durum evadit, naſcunturque ſub ejus tunica congeries albidae, ſaponem craſſiorem referentes. At non tantum ab impedito bilis tranſitu propter viſciditatem, ſed etiam a raritate ejus provenit hic morbus. Sal enim volatilis, quem partim bilem componere di-

ximus, nimis abundat; unde tenuis nimiſarum & calidus humor inteſtina plus ſatis irritat. In priore caſu adſtrictior eſt alvus, faeceſque craſſae, argillae vel luto ſimiles, aegre dejiciuntur; in poſteriore diarrhoea, cum febre & liquidis flaviſque dejectionibus, aſſidue ſolicitat. Illi morbo obnoxios reddit vita deſidioſa, ſine debitis corporis exercitationibus acta; ſalis enim defectu pars bilis oleoſa concreſcit: hoc plurimum ii laborant, quibus facultates ſuae inutiles ſunt, & qui genio indulgentes vino meraciori corporis humores accendunt.

Sed & alia eſt icteri ſpecies, his quas deſcripſimus cauſam habens prorſus diſſimilem, quae a nervorum convulſionibus originem trahit; nempe cum humor ille ſubtilis & elaſticus, quem vehunt, acritudine & vi nimia praepollens, bilis canales ultra modum conſtringendo per hepar illam tranſire non ſinit; unde in ſanguine exuperans in quaſcunque corporis partes diffunditur. Tale quid cruciatibus colicis, quin & ictibus viperarum, ſupervenire jam olim oſtendimus (1).

Neque adjicere alienum erit, conſtrictio-

(1) *Mechanica Venen. Expoſ. Tent.* 1. *edit.* 4.

ctionem non huic ſimilem, ſed ab ipſa glandularum in abdomine induratione factam, interdum evenire, jecinore & veſica ejus bile diſtentis, cum tamen nulla hujus portio in inteſtina delabi poſſit. Vidi olim in noſocomio inſigne hujus rei exemplum. Vir quidam operarius annorum quadraginta & duorum, cum ante quinque menſes ab acuta febre convaluerat, ſenſit in hypochondrio ſiniſtro inflammationem; qua repreſſa, in icterum pertinacem incidit, alvo faecibus albis adſtricta, brevique periit. In aperto abdomine fluitabant ſanguinis, ad ſenſum ſaltem, ſinceri librae quatuor. Mirantibus unde his effluxerat, ſe viſui obtulerunt membranulae quaedam, quaſi dirupti ſacculi fragmenta, putrido hic loci & corrupto omento. Pancreas autem non ſcirrho tantum, ſed & cancro, occupatum fuit; ex illo enim inciſo in chirurgi faciem lymphae guttulae aliquot acres adeo & corrodentes prorumpebant, ut cutem non ſecus, ac oleum vitrioli, laederent. Lien etiam ſcirrhoſus erat. Veſica fellis maxima, & bile repleta; non flava, ſed viſcidiore, & obſcure vireſcente. Hepar nuſquam induratum; & ubi

cunque infligeretur vulnus, ſimilem humorem profudit. Univerſas denique corporis partes, membranas, adipem, glandulas, imo ipſam coſtarum ſubſtantiam, colore flavo ſuffuſas obſervavimus; fibris muſcularibus ſolum exceptis, quae nuſquam erant infectae. Ex veſica autem digitis compreſſa nihil bilis in inteſtinum effluxit; ita enim, quaſi injecto vinculo, contractus erat, qua ductus hepaticus cum cyſtico in unum coit, hujus meatus, ut ſtylum non caperet. Hanc narratiunculam ideo memoravi, ut manifeſtum fieret, ex cauſis quam variis, iiſque etiam interdum mortiferis, oriatur hic morbus.

Multiplex adeo malum, multiplicem curationem deſiderat. Ubi alvus cum faecibus coloris cinerei vel albidi eſt adſtrictior, medicamenta *ſaponacea* cum per ſe, tum *rhabarbaro* conjuncta, neceſſaria ſunt. Cum ſolutior eſt, non tam comprimere, quam moderari illam oportet; in primis ope *rhabarbari*, admiſto remedio anodyno. Nuſquam autem magis conveniunt ſomno & dolori ſedando apta, quam illis in caſibus, quos a conſtrictione canaliculorum, qui bilem ferunt, nervorum convulſionibus orta, provenire diximus. In omnibus

bus autem icteri generibus, ſi inflammatio adſit, ſanguis detrahendus eſt; quinetiam vomitus plerumque eliciendus.

Iſta, quam dixi, inflammatio ſaepe in ſuppurationem vertitur, & fit vomica; ex qua ſi fertur pus purum & album, ſalutis ſpes eſt, quia malum eſt in tunica. Sin autem totum jecur ab ea conſumitur, lenta febre & anxietate ſumma diu luctatus moritur aeger. Frequentiſſimus eſt, ut a viatoribus accepi, in India Orientali dirus hic morbus, & emiſſo per medicamentum cauſticum humore, non raro ſanatur. Ulcus autem, ut in fonticulis mos eſt, diu apertum ſervare oportet. Memorat hunc affectum doctiſſimus Bontius, & curandi modum illi, quem propoſuimus, non abſimilem diſerte ſatis explicat [1]. Quin & eandem medicis nonnullis olim in uſu fuiſſe obſervat Celſus [2].

Ex iis denique, quae bilem ipſam emendant, nihil utilius eſt illa potione, quae habet *ſucci limoniorum* drachmas ſex, *ſalis abſinthii* drachmam ſemis, *aquae cinnamomi ſimplicis* unciam unam, *ſacchari* *albiſ-*

(1) Vid. *Hiſtor. nat. & medic. Ind. Orient. Lib II.*
(2) *Lib. IV. cap.* 8.

albiſſimi ſcrupulum unum; quae etiam, ubi alvus nimis ſoluta eſt, auxilio erit, modo ſomniferis vis ejus irritans rite coerceatur. Propter vires etiam conſimiles *elixir vitrioli Mynſichti*, ex *aqua Bathonienſi* aut *Spadana* aſſumptum, multum commodi adfert.

SECTIO II.

Diabetes.

NImiam urinae ſaporis, odoris, & coloris mellei, profuſionem, *diabetem* dictam, non renum eſſe, ut vulgus medicorum exiſtimat, ſed jecinoris morbum, indiciis certiſſimis jam dudum demonſtravi (1). Nolo cramben bis coctam apponere; & ea, quae ſatis, ut opinor, prolixe propoſui, repetere. Unicum tantum illis, quae de cura ibi dicta ſunt, remedium adjungam, hoc eſt *ſerum aluminatum*, quod ex *lactis paululum cocti* libris quatuor, & *aluminis* drachmis tribus conficitur. Si hujus enim quarta librae pars ter minimum die bibatur, ad profluvium illud ſiſtendum plurimum valet.

Si quis autem quaerat, unde tanta humo-

(1) *Mechanica Venen. Expoſ. Tent.* 1. *edit.* 4.

moris copia in hoc morbo laborantibus ſuppeditari poſſit: Facili ſane experimento comperimus, corpora quaedam interdum imbibere, & ad ſe trahere, ex aere humidum; quo, cum moles, tum pondus, eorum augeatur. Ita *ſal tartari* udo aeri expoſitus in tantum creſcit, ut libra una rite calcinata ad libras decem exſurgat. Quidni igitur dicamus, ex ſphaera vaporum nos ambiente nonnullos eorum corpus ad illos recipiendos aptum intrare, qui humori aqueo in renes derivando conjuncti copiam ejus accumulent? Quapropter, cum frigidus ac humidus aer hoc malo affectis minime conveniat; calidum certe & ſiccum, ſi liceat, eos petere oportet.

Rationem autem hic reddere lubet, qua factum fuerit, ut apud antiquos tam raro occurreret hic morbus, ut illum bis tantum ſe vidiſſe referat Galenus [1]. Id igitur ex more vivendi, quo utebantur, noſtro multum diſſimili proveniſſe autumo. Illos enim hoc malum maxime corripere dixi, qui inertes ac deſidioſi vitam agunt; & luxuria aſſidue diffluentes, poſtquam vino meraciori ſanguinem &

 hu-

(1) *De locis affectis lib.* VI.

lierem, cui id contigerat, ſalvam evadere. Illa, abdomine in immenſum aqua repleto, me accerſivit; morbum inſanabilem eſſe denunciavi, neque enim ſupereſſe vires. At me fefellit opinio. Nam poſt paucos dies, audito illam adhuc vivere, reviſi, & rei novitate perculſus ſum conſpiciens vaſa duo humore plena, alterum duodecim fere libras, alterum ſex, continentia; quarum illae rupto aqualiculo prope umbilicum uno die, hae diſruptione juxta eundem locum poſtridie facta exierant: ita in biduum medicinam ſuam diviſit natura. Cum aegram jam languidam, & tantum non moribundam deprehenderem, non alia auxilia, quam quae cordi utilia eſſent, propoſui; juſſis etiam adſtantibus *ſpiritu vinoſo* abdomen fovere, ſimulque praedicens fore ut propediem moreretur. At mulieri, ne mortuae quidem, vix credendum eſt. Iterum falſus ſum; & poſt menſes aliquot incolumem, morboque iſto (in quem, quantum ſcire potui, nunquam denuo incidit) immunem aſpexi, vulnera etiam ſine ulla praeter eam, quam dixi, medicatione ſponte coierant.

Finis longae hujus chartae erit narratiun-

tiuncula, ex qua manifeſtum fiet, naturam quandoque modo etiam ab hoc, quem proxime deſcripſi, longe alio hujuſmodi onere ſe levare. Mercatorem quendam aſcite gravatum, una cum alio medico experientiſſimo, curabam. Tentatis incaſſum uſitatis remediis, ad paracenteſin, tanquam ad ſacram anchoram, confugimus. Emiſſae itaque ſunt humoris limpidi & tenuis librae circiter viginti. Poſt aliquot hebdomandas de novo intumuit venter. Convenimus ideo mane chirurgum abdomen denuo exinanituri. Subridens a..em aeger nulla ſe jam amplius egere curatione dixit; & nudato corpore, abdomen molle laxumq; oſtendit. Mirantibus & rogantibus, numquid ea nocte per quaſcunq; vias effuſum fuiſſet, reſpondit, neq; per alvum, neq; per renes, neq; per ſudorem ſibi plus ſolito profluxiſſe. Per glandulas itaque, & exiles meatus, in peritonaeo, & membranis vicinis, abſorptus fuit totus ille humor. Ipſe autem poſtea medici cujuſdam empirici curae nimis imprudenter ſe commiſit: & ad praecavendum morbum valentiſſimis catharticis, uſus, brevi poſt, exhauſtis viribus, conſumptus eſt. Vix ulla tamen humoris copia in aperto

to cadavere deprehenſa.

Jamdudum noverant anatomici humorem ex ventre in partes circumjacentes abſorberi. Si enim aquae tepidae libra per ſyringem, facto exiguo vulnere, in vivi canis abdomen immittatur; illo poſt paucas horas inciſo, ne guttula quidem ejuſdem ibi reperietur. Ita *corpus univerſum tam foras, quam intro, perſpirabile eſt:* id quod olim docuit Hippocrates (1). Sed legenda omnino ſunt, quae ad hanc rem pertinentia ſcripſit medicus doctiſſimus, Abrahamus Kaav; qui per omnes corporis membranas, tam in ſano quam in morboſo ſtatu, recipi & tranſudare humores oſtendit (2).

CAPUT IX.

DE JECINORIS MORBIS.

Plurimis morbis ideo patet jecur, quod bilis multis modis vitium facit, exqua fere oriantur hujus viſceris mala. Omnium autem

(1) Ἔκπνοον καὶ εἴσπνοον ἐστιν ὅλον τὸ σῶμα. *Epid.* v. 1.

(2) In libro, cui titulus, *Perſpiratio dicta Hippocrati per univerſum corpus anatomice illuſtrata. Lugduni Batavorum, MDCCXXXVIII.*

autem frequentiſſimum eſt *icterus*; in cujus naturam, quoniam ea, quae ſuper illo tradiderunt auctores, mihi minus ſatisfaciunt, paulo accuratius inquirere lubet.

SECTIO I.

Icterus.

Bilis eſt ſapo quidam naturalis, hoc eſt, miſtura ex oleo, aqua, & ſale tam volatili, quam fixo compoſita, ad varios fabricae animalis uſus in hepate e ſanguine ſeparata. Nil mirum igitur, cum ſanguis ipſe modis quam plurimis corrumpi poſſit, humorem hunc interdum officiis ſuis ineptum reddi. Peccat autem non raro lentore, nonnunquam etiam nimia raritate. Illud ubi eſt, obſtruuntur glandulae huic ſecernendae aptae, & exigua copia in canaliculos ſuos derivatus liquor in iis haeret; inde jecur durum evadit, naſcunturque ſub ejus tunica congeries albidae, ſaponem craſſiorem referentes. At non tantum ab impedito bilis tranſitu propter viſciditatem, ſed etiam a raritate ejus provenit hic morbus. Sal enim volatilis, quem partim bilem componere di-

 ximus,

ximus, nimis abundat; unde tenuis nimirum & calidus humor inteſtina plus ſatis irritat. In priore caſu adſtrictior eſt alvus, faeceſque craſſae, argillae vel luto ſimiles, aegre dejiciuntur; in poſteriore diarrhoea, cum febre & liquidis flaviſque dejectionibus, aſſidue ſolicitat. Illi morbo obnoxios reddit vita deſidioſa, ſine debitis corporis exercitationibus acta; ſalis enim defectu pars bilis oleoſa concreſcit: hoc plurimum ii laborant, quibus facultates ſuae inutiles ſunt, & qui genio indulgentes vino meraciori corporis humores accendunt.

Sed & alia eſt icteri ſpecies, his quas deſcripſimus cauſam habens prorſus diſſimilem, quae a nervorum convulſionibus originem trahit; nempe cum humor ille ſubtilis & elaſticus, quem vehunt, acritudine & vi nimia praepollens, bilis canales ultra modum conſtringendo per hepar illam tranſire non ſinit; unde in ſanguine exuperans in quaſcunque corporis partes diffunditur. Tale quid cruciatibus colicis, quin & ictibus viperarum, ſupervenire jam olim oſtendimus (1).

Neque adjicere alienum erit, conſtrictio-

(1) *Mechanica Venen. Expoſ. Tent. I. edit. 4.*

ctionem non huic ſimilem, ſed ab ipſa glandularum in abdomine induratione factam, interdum evenire, jecinore & veſica ejus bile diſtentis, cum tamen nulla hujus portio in inteſtina delabi poſſit. Vidi olim in noſocomio inſigne hujus rei exemplum. Vir quidam operarius annorum quadraginta & duorum, cum ante quinque menſes ab acuta febre convaluerat, ſenſit in hypochondrio ſiniſtro inflammationem; qua repreſſa, in icterum pertinacem incidit, alvo faecibus albis adſtricta, brevique periit. In aperto abdomine fluitabant ſanguinis, ad ſenſum ſaltem, ſinceri librae quatuor. Mirantibus unde his effluxerat, ſe viſui obtulerunt membranulae quaedam, quaſi dirupti ſacculi fragmenta, putrido hic loci & corrupto omento. Pancreas autem non ſcirrho tantum, ſed & cancro, occupatum fuit; ex illo enim inciſo in chirurgi faciem lymphae guttulae aliquot acres adeo & corrodentes prorumpebant, ut cutem non ſecus, ac oleum vitrioli, laederent. Lien etiam ſcirrhoſus erat. Veſica fellis maxima, & bile repleta; non flava, ſed viſcidiore, & obſcure vireſcente. Hepar nuſquam induratum; & ubi

 cun-

cunque infligeretur vulnus, ſimilem humorem profudit. Univerſas denique corporis partes, membranas, adipem, glandulas, imo ipſam coſtarum ſubſtantiam, colore flavo ſuffuſas obſervavimus; fibris muſcularibus ſolum exceptis, quae nuſquam erant infectae. Ex veſica autem digitis compreſſa nihil bilis in inteſtinum effluxit; ita enim, quaſi injecto vinculo, contractus erat, qua ductus hepaticus cum cyſtico in unum coit, hujus meatus, ut ſtylum non caperet. Hanc narratiunculam ideo memoravi, ut manifeſtum fieret, ex cauſis quam variis, iiſque etiam interdum mortiferis, oriatur hic morbus.

Multiplex adeo malum, multiplicem curationem deſiderat. Ubi alvus cum faecibus coloris cinerei vel albidi eſt adſtrictior, medicamenta *ſaponacea* cum per ſe, tum *rhabarbaro* conjuncta, neceſſaria ſunt. Cum ſolutior eſt, non tam comprimere, quam moderari illam oportet; in primis ope *rhabarbari*, admiſto remedio anodyno. Nuſquam autem magis conveniunt ſomno & dolori ſedando apta, quam illis in caſibus, quos a conſtrictione canaliculorum, qui bilem ferunt, nervorum convulſionibus orta, provenire diximus. In omnibus

bus autem icteri generibus, ſi inflammatio adſit, ſanguis detrahendus eſt; quinetiam vomitus plerumque eliciendus.

Iſta, quam dixi, inflammatio ſaepe in ſuppurationem vertitur, & fit vomica; ex qua ſi fertur pus purum & album, ſalutis ſpes eſt, quia malum eſt in tunica. Sin autem totum jecur ab ea conſumitur, lenta febre & anxietate ſumma diu luctatus moritur aeger. Frequentiſſimus eſt, ut a viatoribus accepi, in India Orientali dirus hic morbus, & emiſſo per medicamentum cauſticum humore, non raro ſanatur. Ulcus autem, ut in fonticulis mos eſt, diu apertum ſervare oportet. Memorat hunc affectum doctiſſimus Bontius, & curandi modum illi, quem propoſuimus, non abſimilem diſerte ſatis explicat [1]. Quin & eandem medicis nonnullis olim in uſu fuiſſe obſervat Celſus [2].

Ex iis denique, quae bilem ipſam emendant, nihil utilius eſt illa potione, quae habet *ſucci limoniorum* drachmas ſex, *ſalis abſinthii* drachmam ſemis, *aquae cinnamomi ſimplicis* unciam unam, *ſacchari albiſ-*

(1) Vid. *Hiſtor. nat. & medic. Ind. Orient. Lib II.*
(2) *Lib. IV. cap.* 8.

albiſſimi ſcrupulum unum; quae etiam, ubi alvus nimis ſoluta eſt, auxilio erit, modo ſomniferis vis ejus irritans rite coerceatur. Propter vires etiam conſimiles *elixir vitrioli Mynſichti*, ex *aqua Bathonienſi* aut *Spadana* aſſumptum, multum commodi adfert.

SECTIO II.

Diabetes.

NImiam urinae ſaporis, odoris, & coloris mellei, profuſionem, *diabetem* dictam, non renum eſſe, ut vulgus medicorum exiſtimat, ſed jecinoris morbum, indiciis certiſſimis jam dudum demonſtravi (1). Nolo cramben bis coctam apponere; & ea, quae ſatis, ut opinor, prolixe propoſui, repetere. Unicum tantum illis, quae de cura ibi dicta ſunt, remedium adjungam, hoc eſt *ferrum aluminatum*, quod ex *lactis paululum cocti* libris quatuor, & *aluminis* drachmis tribus conficitur. Si hujus enim quarta librae pars ter minimum die bibatur, ad profluvium illud ſiſtendum plurimum valet.

Si quis autem quaerat, unde tanta humo-

(1) *Mechanica Venen. Expoſ. Tent.* I. *edit.* 4.

moris copia in hoc morbo laborantibus ſuppeditari poſſit: Facili ſane experimento comperimus, corpora quaedam interdum imbibere, & ad ſe trahere, ex aere humidum; quo, cum moles, tum pondus, eorum augeatur. Ita *ſal tartari* udo aeri expoſitus in tantum creſcit, ut libra una rite calcinata ad libras decem exſurgat. Quidni igitur dicamus, ex ſphaera vaporum nos ambiente nonnullos eorum corpus ad illos recipiendos aptum intrare, qui humori aqueo in renes derivando conjuncti copiam ejus accumulent? Quapropter, cum frigidus ac humidus aer hoc malo affectis minime conveniat; calidum certe & ſiccum, ſi liceat, eos petere oportet.

Rationem autem hic reddere lubet, qua factum fuerit, ut apud antiquos tam raro occurreret hic morbus, ut illum bis tantum ſe vidiſſe referat Galenus [1]. Id igitur ex more vivendi, quo utebantur, noſtro multum diſſimili proveniſſe autumo. Illos enim hoc malum maxime corripere dixi, qui inertes ac deſidioſi vitam agunt; & luxuria aſſidue diffluentes, poſtquam vino meraciori ſanguinem &

 hu-

(1) *De locis affectis lib.* VI.

humores accenderint, frigidis potionibus intempeſtive ſitim reſtinguere ſolent. Veteres autem, licet plus ſatis vinoſi, prudentiores tamen hac in re ſibi cavebant; & inflati venas mero paulatim ad temperantiam redibant, ſenſim corpus refrigerantes, calidiſque aut ſaltem egelidis liquoribus ſitim compeſcentes.

CAPUT X.

DE MORBIS RENUM, ET VESICAE.

PRiuſquam ad morborum renum & veſicae medicinam accedam, nonnulla de morbis iſtis praefari commodum erit; horum enim naturam non dilucide ſatis videntur explicuiſſe auctores, cum tamen hanc noviſſe non parum ad eorum medelam conferat.

Obſervaſſe olim me memini (ſicut alias dixi(1)) in cadaveris ſectione pueri quinquennis, quem ad mortem cruciaverant graves nephritidis dolores, varios gradus, quibus calculus in lapideam duritiem concreverat. Oppleti erant cum renes, tum ure-

(1) *De imperio Solis & Lunae, pag. 55.*

ureteres materia calculoſa, quam cernere erat varias hic illic concretionis formas induiſſe. Primum mali fundamentum erat aquoſus & limpidus humor, qui paulatim lacteſcens in tenues & ramoſas cryſtallos abiit, quibus in unum coeuntibus, acceſſit tandem lapidis forma & durities.

Tartarum quoddam hoſtilis coagulatione in renibus genitum calculi eſſe materiam, non ſine ratione, ut opinor, dixit in experimentis chemicis verſatiſſimus Helmontius (1). Quam quidem opinionem confirmare videtur analyſis ejus facta per ignem, cum tartari ex vino Rhenano reſolutione comparata. Hujus rei experimentum fecit vir ingenioſiſſimus Stephanus Hales (2). Et in tartaro quidem Rhenano comperit tertiam totius maſſae portionem eſſe aerem elaſticum, calculum vero parte plus quam dimidia ex aere ejuſmodi conſtare; quam aeris proportionem in nullis aliis corporibus potuit deprehendere.

Annon igitur conjicere licet, cauſam hujus

(1) Vid. *Supplementorum Paradoxum numero criticum*.

(2) *Statical Eſſays*, *Vol.* 1. *pagg.* 184. & 193.

hujus morbi proximam eſſe ſales tartareos ex ſanguine in canaliculos renales delatos? Salium enim iſtorum ea eſt natura, ut ſubtiliſſimae illius materiae, quam praeter alias dotes cohaeſionis corporum cauſam eſſe monſtravit illuſtris Newtonus, magnam quantitatem incluſam teneant (1). Eſt igitur calculus materia ex terra, maximamque partem ex aere, in renum tubulis concreta; quae aut in iis haeret, aut in veſicam delabitur. Haec ideo paulo latius expoſui, ut, quibus modis medicinam hic facere oporteat, oſtenderem.

Et primum quidem, ut venienti morbo occurratur, ne in cryſtallos abeant ſales iſti, *lixivialia* dicta *ſalia* optime prohibitura videntur: Cryſtallorum autem in calculum concretioni oleoſa corpora maxime obſtabunt. Et hoc ſane praeceptum tam in victu, quam in medicamentis, locum ſemper habere debet.

Cum autem eo res devenit, ut expellenda ſit per ureteres moles concreta, ſumma hic prudentia opus eſt. Peccatur ſaepiſſime in uſu medicamentorum, quae ma-

(1) Vid. *The life of Mr. Boyle, prefixed to his works, pag. 70.*

magna urinam movendi vi pollent; quibus ſcilicet arenulas ſimul propelli poſſe, ſpe plerumque vana, medici exiſtimant. Tutius enim plerisque in caſibus ea res laxantibus & lubricantibus peragitur; praeſertim ſi, cum vehemens ſit dolor, miſſo primum ſanguine, remedia anodyna interponantur. Nunquam enim, dum in magno cruciatu aeger eſt, foras pellitur calculus; qui, ceſſante cruciamento, cum fluxu urinae ſponte ſua fere & inſperato interdum exit. Illud inde fit, quod dolor partium fibrillas coarctat; quae, ubi abeſt moleſtus ſenſus, officio ſuo rite funguntur. Idcirco non ſine magno levamine, & interdum commodo etiam majore, *opii* grana tria quatuorve in *decocti communis* unciis quinque aut ſex ſoluta, per clyſterem in alvum infundi poſſunt. Eſt autem, cum, ſedato jam angore, diureticis etiam valentioribus pugnare liceat; ea tamen circumſpectione, ut poſtquam effectum ſortita fuerint, iis non diutius inſiſtatur.

Alvus interim ſemper laxior eſſe debet; itaque ſi adſtrictior ſit, infuſa lotione ex *decocto communi*, adjecta *terebinthina* emollire convenit; interdum & *infuſo*

fuſo ſenae, commiſta *manna*, purgare: neque enim nimis ſollicitanda eſt.

Lubricantia, quae dixi, medicamenta praecipua ſunt, *oleum amygdalarum dulcium*, *ſyrupus ex althaea*, *emulſiones ex amygdalis*, & conſimilia; quibus adjungendus erit balnei tepidi uſus. Inter diuretica autem valentiora *terebinthina* & *ſapo* praeſtant.

Et his quidem in ipſo morbi acceſſu proficitur. Extra illum autem ſaluti conducunt corporis exercitatio; in primis equitatio aſſidua, ſed citra fatigationem; cibus ex media materia, quique facile concoquitur: pro potu, aut vinum tenue aqua dilutum, aut cereviſia non lupulata, recens & minime acris; quae, ſi tempore fermentationis infuſa ſint *hederae terreſtris folia*, eo jucundior erit & ſalubrior. Mulſum etiam convenit; nullum enim diureticum melle praeſtantius eſt. Hujus cochleare ex cyatho uno aut altero infuſionis *radicum althaeae* renes, ſi aſſiduus ejus uſus fuerit, optime purgabit. Vina eligenda ſunt, in quibus minimum acoris ineſt. Aquae leviſſimae, puriſſimae, & ex fluminibus curſu exercitis hauſtae, potui ſunt idoneae. *Damnan-*

nuntur enim, ut ait Plinius, *in primis fontes*, quorum aquae *decoctae craſſis obducunt vaſa cruſtis* (1).

Magnopere autem cavendum eſt ab aſſiduo illorum medicaminum uſu, quae magna vi urinam cient; praeſertim ubi id agitur, ut nullae fiant in renibus arenularum concretiones: illa enim, quantumvis de iis magna promittant rerum ignari, acrimonia ſua & calore partes labefactant & laedunt. Neque temperare mihi poſſum, quin dicam in opprobrium nuper medicis nonnullis ceſſiſſe, quod inſano pretio redimendi anile remedium magnatibus auctores fuerunt; quo ipſos etiam in veſica calculos in ramenta comminui, & hinc foras per urinam pelli poſſe, vana ſpe deluſi ſpondebant. Erat medicamentum hoc ex *ſapone calcibus*que *teſtaceorum* non unius generis confectum, quod nemo non videt virtute ſumme cauſtica pollere. Monſtrabatur interea coram populo in rei teſtimonium calculoſa maſſa una & altera, ex veſica illorum, qui illud aſſumpſerant, exſecta, inaequali ſuperficie & foraminibus hic illic quaſi eroſa; quas cavernulas notas eſſe & in-

(1) *Nat. Hiſt. Lib. XXXI. cap.* 3.

indicia medicaminis, vim ſuam exercere jam incipientis, credi voluerunt. At ſciviſſe debuerant, non raro calculos in veſica naſci ita conformatos, ut ſpeciem lapidis hic illic exeſi prae ſe ferant; id quod ipſe non ſemel vidi. Tanta eſt in lapidibus cujuſcunque generis formandis varietas. Et legi quidem velim ſuper omni hac re librum ab anatomico & medico inſigni circa id tempus editum, utilibus documentis plenum; in quo tum noxae, tum fallacia, hujus medicaminis diſerte exponuntur (1).

Nil mirum ſane eſt, legislatores noſtros, cum tanta de nova hac, ut dicebatur, medicina praedicarentur, quovis fere praemio illius componendi modum comparare voluiſſe, ut reipublicae cauſa in lucem ederetur. Et erat quidem id ipſis laudi, quod hortatoribus culpae verti debet; quos noſſe oportebat, res tam acri virtute praeditas, ut calculos comminuant, non poſſe, illaeſa veſica, in hanc partem illabi. In ſumma, valet aliquid ad arenulas foras per urinam pellendas iſta confectio, at calculos duritiei lapi-

(1) *Parſons' Deſcription of the human urinary bladder*, &c.

lapideae nunquam confringere poterit; quin & longus ejus uſus magno periculo non vacabit, propter rationes jam expoſitas. Neque multo tutius erit, licet forma commodius, *lixivium ſaponarium* ejus loco in potu datum, eandem ſcilicet ob cauſam.

Veruntamen cum in re tanti momenti nihil diſſimulare, nihil celare oporteat; utilitatis publicae cauſa, quaedam a doctiſſimo Roberto Whytt, medico Edinburgenſi, experimentis comperta memorare juvat. Ille enim, cum incommodis, tum interdum etiam noxis, celebris hujus antidoti perpenſis, omiſſo *ſapone*, vires quas haberet *aqua calcis*, non calce viva, ſed rite calcinatis oſtreorum aliarumve concharum teſtis parata, ita ut librae ſeptem vel octo aquae teſtarum calcinatarum librae uni affunderentur, experiri voluit (1). Res ipſi ex voto cecidit; & multo quidem potentius calculum ſolvere hunc liquorem, quam vulgarem aquam calcis, fragmentorum calculorum immerſionibus in utraque factis, facile didicit. Modum deinde illam exhibendi

(1) *Saggi di Medic. della Società d'Edimburgo, Vol. 6. art.69.*

bendi oſtendit; quatuorque libras adultos, pueros pro ratione aetatis minus, quotidie bibere jubet. Non uno autem exemplo felicem medicinae hujus effectum comprobavit.

Operae pretium certe erit ipſam ejus diſſertationem perlegere. Ego interim eo libentius haec adduxi, quod nuper, ut ex ipſius ore accepi, medicus quidam Londinenſis, mihi amiciſſimus, hac ipſa medendi via mercatorem graviter laborantem morbo eripuit; plurima enim fruſtula, nunc cruſtularum, nunc exiguorum nucleorum inſtar, ſimul cum urina foras ejiciebantur. Minime autem ſperandum, ſicut antea dixi, ut lapides ad ſilicem fere duritie accedentes quovis medicamento comminuantur.

Gratulor itaque civibus noſtris de ſcientia & dexteritate chirurgorum noſtrorum, qui novam viam tutius & expeditius calculos ex veſica exſcindendi adinvenerunt (1). Jam enim non pueri tantum & juvenes, ſed & aetate provectiores, ſine magno periculo hanc ἐγχείρησιν ferre poſſunt; nec cum major ſit calculus, quam utcervix veſicae, niſi rupta ſit, extrahi ſinat,

(1) Vid. *Cheſelden's Anatomy*, *edit.* 5. *cap.* 6.

ſinat, illum findere neceſſe eſt: id quod reperiſſe dicitur medicus Graecus, Ammonius, ob id λιθότομος cognominatus (1).

CAPUT XI.

DE MORBIS OCULORUM.

MOrbos oculorum tanta cum diligentia tractarunt ſcriptores, ut ſupervacuum fere habeam de illis quidquam dicere. Ex veteribus in primis Celſus (2), ex recentioribus Vopiſcus Fortunatus Plempius (3), accuratiſſime eos enumerarunt & diſtinxerunt. Et ille quidem Graecos auctores tam medicos, quam chirurgos habuit, quorum opera ad nos non pervenerunt, ex quibus maximo uſus judicio medicamenta quam plurima aptiſſima ſelegit; hic vero nova inſuper inventa uſibus medicis accommodavit. His tamen adjungi velim librum a duobus ſummis geometris, junctis operis, conſcri-

I ſcri-

(1) *Celſus, Lib. 7. cap. 26.*
(2) *Lib. 6. cap. 6.*
(3) *Ophthalmogr. Lovanii 1659.*

ſcriptum; in quo ea, quae ad viſum pertinent, plane & dilucide exponuntur (1). Lectu etiam digniſſima ſunt, quae de hac materia diſſeruit medicus Edinburgenſis, jam alias a me laudatus, Porterfieldus (2).

Mihi igitur ſat erit de ingentibus quibuſdam vitiis, quorum natura vulgo non ſatis perſpecta fuit, quaedam monuiſſe.

Sectio I.

De Gutta Serena.

Affectus graviſſimus ſimul & difficillimus is eſt, quem *ἀμαύρωσιν* Graeci, ſequioris aevi medici Latini barbara voce *guttam ſerenam* appellant. Hic ex variis cauſis naſcitur, quarum communiſſima eſt arteriarum, quae tunicam *retiformem* dictam perreptant, a ſanguine viſcidiore per gradus facta obſtructio. Ab ea enim evenit, ut lucis radii, qui rerum imagines in oculi fundo depingunt, in dilatatos hoſce ſanguinis canali-

(1) *A compleat Syſtem of opticks, by Robert Smith,* M. D. *with an Eſſay upon diſtinct and indiſtinct viſion, by James Jurin,* M. D. *Cambridge*, 1738.

(2) Vid. *Saggi di Medic. della Società d' Edimb.* Vol. 3. & 4.

naliculos ſine effectu incidant; unde viſus pro ratione damni aut imminuitur, aut penitus perit. Hunc etiam morbum interdum facit nervorum, ex quibus contexta eſt haec oculi tunica, reſolutio; quippe quae tollit quadantenus eorum ſenſum, unde lucis corpuſcula non ea vi impellantur, ut ad cerebrum res objectas transferre poſſint. Ipſius denique nervi optici, ſive ab humore glutinoſo affuſo, ſive duro tumore ibi nato, compreſſionem, antequam is a *thalamis* ſuis dictis exiret in oculos, hujuſmodi caecitatem afferre obſervavi. Id autem ſpirituum animalium ad cerebrum meatum intercludendo efficitur.

Tot caſibus etiam in uno morbo patent oculi, qui ad uſum ſimul & dulcedinem vitae plurimum conferunt. Quibus igitur modis hos tueri oporteat, jam diſpiciendum eſt.

In primis autem mala haec internoſcere, & quaenam in ſingulis ſigna ſpem aut metum oſtendant, ſcire expedit.

Canaliculorum igitur ſanguine viſcido oppletorum indicium eſt gradatim ſuperveniens pupillae dilatatio. Haec enim naturae ſponte fit, ut incommodum, quod

multis lucidis radiis in arteriolas, loco nervoſarum fibrillarum, impingentibus viſus patitur, ſolito majore horum numero penſetur. Hinc nervorum reſolutio, quae derepente ſaepe fit, iſtam dilatationem vix ita patefacit. Effuſus vero in ipſum nervum humor, aut ſenſim agnatus ibi tumor ampliorem pupillam propter dictam rationem comitem habet.

Vix ulla igitur medicina hos periculo ſubtrahit, quibus naturalem ſuam anguſtiam tuetur pupilla. Idem quoque de iis dicendum eſt, quibus viſum ademit morbus; qualis eſt intra cranium genitus humor, aut tumor, ipſe inſanabilis. Quid enim levamen recipere poterit aut ſubita nervorum debilitas, aut humor, tumorve, propter locum, quem tenet, indiſſolubilis? Sola igitur, quam primo loco poſui, caecitas hujuſmodi medicabilis eſt. Niſi in illa, quam fecit tunicae retiformis reſolutio, ſpes aliqua ſalutis per ea forſan effulgeat, quae nervorum reſolutioni conveniunt; quorum praecipua ſunt aromatica, e *ferro* parata medicamina, & *gummi foetida*.

Quibus autem modis curationem aggredi oporteat, jam proxime dicendum eſt.

Et

Et viis quidem quibuſcunque tollendam eſſe iſtam canalium oppletionem, & emendandum ſanguinis lentorem, manifeſtum eſt. Sanguinem igitur primo tum e brachio, tum e vena jugulari, detrahere oportet, & vicibus quidem pro morbi ratione iteratis. Neque inutiles ſunt cucurbitulae ſub ipſo occipitio, factis profundis inciſuris, collocatae; ut hac via ex cerebri ſinibus, qui *laterales* dicuntur, cruor emittatur. Cathartica etiam dare, ex iis praecipue quae craſſos humores expurgant, neceſſarium eſt. Cum autem nihil ad incidendos, & foras pellendos, tenaces & viſcidos humores hydrargyro valentius reperiatur, *mercurium ſexies ſublimatum* aliis purgantibus adjungere; vel potius, hoc per ſe aſſumpto, poſt paucas horas lene aliquod catharticum propinare, commodiſſimum erit.

Et haec quidem incipiente jam & recenti malo, ſaepe ſatis ad votum cedunt; inveteraſcens autem morbus potentius auxilium deſiderat, copioſam nimirum medicamenti hujus ope, parva copia & brevibus intervallis per os ſumpti, factam ſalivae irritationem. Singulare enim & eximium pondus, quo pollet metallicus hic

liquor; uti & natura ejus, qua in minutiſſima corpuſcula facile ſeparabilis eſt, faciunt, ut intimos quoſque corporis receſſus ſubeat ac penetret, haerenteſque in his ſordes abſtergat, &, quacunque datur porta, foras ejiciat.

Hoc ego uſus experimento, dum juvenis adhuc medicinam facerem, pauperibus primum in noſocomio, deinde & aliis, viſum vitaeque ſolamen reddidi; laudantibus medicis, qui ad id uſque tempus malum hoc, cum invaluerat, immedicabile eſſe putarant. Conſilium autem rei hujus periculum faciendi ideo cepi, quod ex optices ſcientia didiceram corpuſcula quaedam in humore oculi, *aqueo* dicto, natantia morbi hujus cauſam eſſe (quae vulgaris erat opinio) non poſſe; utpote quae ob nimiam viciniam imaginem ſui in oculi fundo delineare nequeant. Alia igitur cauſa quaerenda fuit; quam an veram repererim necne, penes rerum mathematicarum peritos judicium eſto. Mihi profecto, quantum ad medicinam recte faciendam conferat vera matheſis, hoc invento illuſtre documentum dari videtur.

Se-

Sectio II.

De Suffuſione, ſive Cataracta.

Non parvum vitae taedium affert viſus defectus, Graecis γλαύκωμα, Latinis veteribus *ſuffuſio*, recentioribus *cataracta* dictus. Is eſt quaedam humoris cryſtallini obſcuritas, qui ex pellucido in glaucum colorem plerumque mutatur; unde lucis radiis tranſitus ad fundum oculi prohibetur.

Exiſtimarant omnis aevi medici caecitatem hanc originem trahere a membrana quadam, praeter naturam hic concreſcente, quae veli inſtar humori cryſtallino obtenderetur; viſumque reſtitui, hac membranula acu depreſſa. At noſtro demum ſaeculo patuit error iſte. Diſſectis enim poſt mortem tam oculis illorum, qui hoc vitio affecti nunquam dictam curationem experti fuerant; quam aliorum, quibus illa ἐγχείρησις bene ceſſerat: nulla apparente membranula, compertum eſt, ariditatem, duritiem, & opacitatem pel-

lucidi iſtius & globoſi humoris morbum hunc genuiſſe (1).

Reticendum autem non eſt, depreſſam fuiſſe aliquando, ſed rariſſime, manu chirurgi veram membranulam [2]. Hoc nuper docuit peritiſſimi apud nos anatomici & medici, Thomae Lawrence, ſolertia; qui tegumentum quoddam membranaceum pupillae obductum ex infantis corpore, cera etiam liquidiſſima repletis arteriolis id perreptantibus, mihi oſtendit. Hinc itaque didici, etiamſi certiſſimum ſit ipſum cryſtallinum humorem in longe plurimis hujuſmodi caſibus acu chirurgi loco ſuo dimoveri; poſſe tamen interdum fieri, ut membranula quaedam deprimatur, quae infortunio aliquo ariditatem forte contraxerat.

Sola igitur chirurgi expertiſſimi manus hic opus eſt. Suffuſionis autem quaedam maturitas expectanda eſt, rerumque circumſtantium habenda ratio; ex quibus, an ſatis opportunus curationi ſit oculus, dignoſci queat.

(1) Vid. *Antoine Maitre-Jan, Traitè des maladies de l'oeil, a Troyes, MDCCVII.*

(2) Vid. *Hiſtoire & memoires de l'Academie Royale des Sciences. A Paris, MDCCVIII.*

Sectio III.

De Albugine oculi.

Haud leve malum quoque eſt oculi albugo, a qua plus minuſve laeditur viſus, prout majorem minoremve tunicae corneae portionem eo loci, quo pellucida eſt, vitium hoc occupaverit. Interdum enim in extima tantum hujus membranae facie ſedem figit; interdum parti interiori, nunc altius, nunc minus profunde inhaeret.

Oritur autem ut plurimum ex inflammationibus, effuſo inter tunicae hujus membranas humore; & maxime quidem in variolis, ſuppurantibus hic loci morbi puſtulis.

Duobus ipſe modis iſtud lucis impedimentum amovendum curavi, altero in exteriori, altero in interiori malo uſus. In priori caſu pulverem hujuſmodi adhibui; *Vitrum commune* mortario impoſitum in pollinem tenuiſſimum terebatur; qui *ſacchari canti albi* pari portione commiſtus multo labore ſuper marmor laevigabatur. Pulviſculi aliquantulum, in oculum calami ope in dies immiſſum, vi

ſua

ſua incidendi paulatim maculam abſtergit & abradit. Alter, quem xi, modus labeculam hanc tollendi is eſt, ut ſolers & cautus chirurgus illam ſcalpello gradatim & quotidie excidat; ex lamellis enim ſibi ſuperincumbentibus conficitur haec tunica craſſa & firma ſatis; quae particulas aliquot abſcindi patiatur. Pulveris iſtius ocularii uſu multos ſanatos vidi; corneae vero reſectionem ſemel tantum, aut bis, felici cum eventu expertus ſum. Sed ſatius eſt anceps remedium experiri, quam nullum.

Odorum Vires.

De reliquis ſenſibus vix quidquam magni momenti occurrit, quod proponam; paucis quibuſdam, quae ad *olfactum* pertinent, exceptis. Cum quotidie enim magnam odorum vim tam ad laedendum, quam juvandum, corpus noſtrum experiamur; de hiſce quaedam breviter ſaltem dicere non erit inutile.

Et primum quidem vis horum nociva in morbis, qui contagione ſerpunt, inferendis ſatis manifeſto ſe prodit. Humorem enim ſubtiliſſimum, ex impuro &

jam

jam corrupto corpore prodeuntem, ſpiritu attractum ſanum habitum inficere, minime dubitari poteſt. Quin & ſaepiſſime hinc caput doloribus tentari, & ſtomacho, vitiata ſaliva, nauſeam concitari nemo non ſentit. Contra autem vires noſtras plurimis in caſibus maxime reficere res odoriferas notiſſimum eſt. Idque fit, aut excitatis, quum oppreſſi erant, ſpiritibus animalibus; aut recreatis per res ejuſmodi, quae tenuem fumum naturae gratum & amicum emittunt, naribus admotas. Sunt enim quaſi ſpirituum animalium pabulum hujus generis corpuſcula.

Omnium autem, quae hactenus innotuere, corporum odoriferorum valentiſſima ſunt *ſpiritus* & *ſales volatiles* dicti, vi ignis ex animalium partibus eliciti; hiſce proximae animales illae glandulae, quae *caſtoreum*, *moſchus*, & *zibethum*, appellantur. At illud fortaſſis jure mirum videatur, quod non omnia omnibus aeque conveniunt hujuſmodi corpora. Multos enim mirifice reficiunt *moſchus*, & *zibethum*: cum alios videmus, quos peſſundat fere, & aegritudine cum animi deliquio turbat, horum fragrantia; quos tamen recreat *viro-*

viroſum caſtoreum, & *aſa foetida*. Id diſcrimen, ut opinor, facit diſſimilis inter eos fluidi liquoris, qui nervos irrigat, habitudo; natura ipſa, quaenam ſingulis aut profutura eſſent, aut nocitura, monſtrante. Neque ullus dubito, quin ſenſum harum rerum efficaciae nervorum humor menti impertiat. Ita nimirum ſapienter ſimul & benigne fabricam noſtram inſtruxit Supremus rerum Conditor, ut, quae ſalutaria ſunt ad vitam, aut ad ſobolem propagandam neceſſaria, ſint ſimul jucunda, & cum ſenſuum voluptatibus conjuncta. In hiſce tamen omnibus modum ſemper ſervare oportet, ne voluptatis illecebrae in noxam & detrimentum tum animi, tum corporis cedant.

CAPUT XII.

DE PODAGRA.

POdagra illorum hominum, qui plus ſatis genio indulſerunt, plerumque morbus eſt; in quo natura ex onuſto corpore id, quod ſibi inimicum eſt & noxium, in articulos protrudere nititur. Eſt itaque pro morbi liberatione potius, quam pro

ipſo morbo, habenda haec affectio; unde magnopere cavere ac providere oportet, ut effectum ſortiatur iſte conatus. Minime igitur mitigandus eſt quibuſvis medicamentis externis dolor. Si hoc enim tentetur, in partes vitales puncto temporis tranſit humor morbidus, & de vita maxime periclitatur aeger; documento ſane inſigni ad ſubtiliſſimum quendam & actuoſiſſimum liquorem, qualis eſt nervorum ſuccus, turbidum hunc in corpore motum pertinere. Sin forte ignea colluvies iſta intempeſtive retrocedat, totis viribus contendendum eſt, ut in partem, quam prius occupaverat, revertatur. Id efficiunt ſanguinis miſſio; cathartica calidiora, quae non vehementer ventrem moveant; medicamenta cordi utilia; maxime vero veſicatoria membris impoſita, habita ſemper loci affecti ratione. Nihil enim optabilius eſt, quam ut partibus externis, quas jam tenuit, per dies bene multos ſalutare id malum inſidat; quia difficulter ejicitur ex corporis interioribus novus hoſpes, ac ſemel admiſſus male partam poſſeſſionem ingratiis tuetur: ut recte fortaſſe dici poſſit, ſolam podagram podagrae mederi.

Se-

Sedes hujus morbi ſunt ipſa articulorum vincula; & tendines muſculorum, qui motibus eorum inſerviunt, cum membranis, quae oſſa circumveſtiunt. In has partes delapſus ſuccus vitioſus, acrimonia ſua graviter pungit & vellicat; hinc oritur inflammatio, & tranſudantibus ex minimis arteriarum & nervorum ramuſculis liquoribus tenuiſſimis, fit tumor dolorem afferens. Dolore enim pro inſtrumento utitur natura; qui, quo acrior eſt, eo breviori tempore & tutius munere ſuo fungitur. Nonnunquam enim, quaſi officium detrectans, lente id agit; & pro vario corporis habitu, perinde ac ſi medicinam ſuam divideret, in plures dies cruciatum protrahit. Subſidente autem tumore, effuſi humoris pars, quae per cutis meatus exire non potuit (& exigua ſane ejus portio hac via exhalatur) in venas & lymphae canales abſorbetur: dum id, quod craſſiſſimum eſt, membranis adhaeret; & ſingulis doloris circuitibus cumulatus, interdum in duritiem quaſi cretaceam concreſcit, ſenſimque articulos opplet & contundit.

Quod ad remedia ſpectat, alia eſſe debent in ipſa acceſſione, alia extra illam. Quie-

Quietem corpori impetrat ipſa ad motum impotentia. Victus, ſi febris adſit, erit qualis in acutis; ſin minus, ex media materia concedi poteſt. Stomacho enim, ut dixi, ac viribus proſpicere oportet. Et animadvertendum eſt (quod in alio morbo vix contingere vidi) ubi hanc partem corripuit morbus, quaſi torpore quodam & frigoris ſenſu mirum in modum affici ventriculum: ita ut vinum ſit pro aqua, & liquores calidiſſimos, quales ſunt *ſpiritus*, quos vocant, ex vino eliciti, is expetat & facile ferat. Rei igitur hujus ratio eſt habenda, & potui danda non ſolum vina meraciora ſatis magna copia, ſed & ſpiritus vinoſi, *radicis ſerpentariae*, *zingiberis*, vel etiam *alii nucleorum*, maceratione efficaciores facti. Quin &, his parum valentibus, ipſos *ſerpentariae*, *zingiberis*, & *piperis longi* pulveres, *confectione cardiaca* dicta commiſtos, devorare commodum erit.

Diſquirunt medici, annon, urgente in articulo intolerabili cruciatu, venam ſecare liceat. Meminiſſe autem oportet, dolorem hunc ad partem tumefaciendam ſumme neceſſarium eſſe, ideoque patienter perferendum. At nihilominus tamen, cum

cum certum ſit ſeparationibus ex ſanguine, quae ſalutis cauſa ſponte naturae fiunt, nimium obſtare calorem; ſi febris ſit vehemens, & praeſertim ſi adſit delirium aut ſpiritus difficultas, ſanguinis detractio non ſolum dolorem aliquantum leniet, ſed & exitum humoris feliciter promovebit (1). Et illam ſane etiam repetere opus erit, ubi capitis ſopore affecti notae deprehenduntur. Saepiſſime enim animadverti medicos ab iſta exinanitione nimis metuere, ne ſcilicet humoris propulſioni in articulos officeret. In ſumma, ſanguinis miſſio id plerumque efficit, ut morbus locum, quem jam tenet, deſerat & relinquat; quod quidem quanto cum commodo multis in caſibus fiat, manifeſtum eſt. Anodynorum autem uſus, niſi forte vomitiones aut alvi dejectiones ſolicitent, concedi non debet. Neque, ut id ſemel moneam, bene ferunt cathartica podagrici; niſi finito jam paroxyſmo, ad expellendas, quae tumorem faciunt, morbi reliquias.

Plus difficultatis & momenti habet quaeſtio de vitae regimine, quo quis tormentum hoc avertat, & eo ſe prorſus immunem

(1) Vid. *Librum de Variolis*, *cap.* 3.

nem praeſtet. Et primo quidem illud perpendere oportet, num tuto ſatis, & cum bonis aegri rebus, id fieri poſſit. Quibus enim aetate jam provectioribus per multos annos reverti conſuevit morbus; his, ſi non omnino invadat, pro articulis praecordia infeſtantur, crurumque inſuper robore deſtituti vitam ſaepe in reliquum miſeram tranſigunt: id quod illis non ſemel contigiſſe vidi, qui lacte & oleribus contenti cibis aliis omnibus ſe abſtinuerunt.

Si quis igitur hujuſmodi quidquam tentare ac periclitari velit; is juvenis eſſe debet, & qui nondum morbum hunc, niſi forte bis vel ter, perpeſſus ſit. Illi vino & cereviſiis omnibus praefracte interdicendum eſt. Aqua pura ſitim ſedet. Lacte, & ex illo paratis eduliis, oleribuſque veſcatur; ſemel autem de die teneris carnibus, quales ſunt pullorum, gallinarum, & cuniculorum, interdum & piſcibus fluviatilibus, famem compeſcere licebit. Corpus exercitationibus aſſiduis, ſed non vehementibus, movendum erit. Nonnullos novi hoc vivendi more ſecuritatem totius vitae conſecutos eſſe; & ne vel minimum quidem podagra vexatos ad viridem ſenectutem,

ctutem, eamque etiam jucundam, perductos. Tantum prodeſt ſecundum naturam, id eſt, temperanter aetatem agere. Et hoc vitae genus illi praecipue experiri debent, ad quos vitio parentum, non ſuo, jure quaſi hereditario deſcenſurus expectatur hic morbus; ne ſemina ejus, ſanguini & nervorum liquori inhaerentia, fructum injucundum tempori ferant.

Concludet hoc caput unicum illud monitum, quod licet veriſſime modo dixerim, *pro morbi liberatione potius, quam pro morbo, habendam eſſe hanc affectionem;* interdum tamen, praeſertim in ſenectute, graviſſimum eſt malum; cum, fractis jam viribus, debilitatiſque membris, corporis motiones perdunfur, & magna vitae jucunditas perit. At vero, ut aliae quaecunque aerumnae, ita & haec patientia levior fit. Et in mediis cruciatibus illud forſan, quod Sydenhamo fuit, ſolatio eſſe poterit; *ita vixiſſe, atque ita tandem mortem obiiſſe, magnos reges, dynaſtas, exercituum claſſiumque duces, philoſophos, alioſque his ſimiles haud paucos* (1).

CA-

(1) *Tract. de Podagra.*

CAPUT XIII.

DE DOLORIBUS ARTICULORUM.

PОdagrae affines ſunt illi dolores, qui cum inflammatione & tumore articulos invadunt. His, ſanguinis miſſionibus, veſicatoriis partibus affectis admotis, &, niſi febris urgeat, purgationibus mederi oportet. Si nulla, vel levis tantum febris adſit, *gummi guajacum* cum *cinnabari antimonii* conjunctum, ita ut utriuſque pares ſint portiones, cum ad ventrem laxandum, tum ad humorum acrimoniam retundendam, utiliſſimum erit; eo modo datum, ut bis die ſaltem alvus dejiciat.

Horum omnium ſaeviſſimus eſt dolor, quem Graeci ἰχιάδα appellant, quod coxas prehendit; eoque difficilior eſt, quod fere poſt longos morbos, vi peſtifera huc ſe inclinante, hanc partem corripit. Malum hoc, ubi inveteraverit, femur cum crure debilitat, & aeger claudicat; interdum etiam femoris caput extra coxam

 ela-

elabitur, & femur ipſum protinus contabeſcit.

Non multum hic juvant cucurbitulae, aut veſicatoria parti impoſita; altius enim membranis os circumcingentibus infixus haeret moleſtus humor, quam ut his extrahi poſſit. Efficacius eſt *epithema volatile* dictum, aut emplaſtrum ex *pice Burgundica*, addita *euphorbii* octava circiter parte, cum *terebinthina Veneta*; quantum ſatis erit, compoſitum.

Nihil autem tantum levamen adfert, in pertinaci praeſertim morbo, ac *ſetaceum* (1) ſub locum affectum, ut materia inutilis evocetur, immiſſum. Sin autem vulnus ejuſmodi minus neceſſarium videatur, aut nimis acerbum; *fonticulum* ſaltem in femoris dolentis parte interna ſupra genu medicamento cauſtico inurere maxime ex uſu erit, ita tamen, ut ulcus id non ſanetur, ſed diu trahatur, donec id vitium, cui per hoc opitulamur, conquieſcat. Celſus (2), Hippocratis (3) exemplum ſecutus (4), candentibus ferramentis, tribus aut quatuor locis ſuper coxam,

(1) Vid. ſupra, *Cap. de inſania*, *p.61*.
(2) *Lib.4. cap.22.* (3) *Aphor. VI. 60.*
(4) *Ibidem*.

xam, cutem exulcerare praecepit. Qua quidem medicina nulla foret efficacior; utcunque enim terreret ignis aſpectus, breviori cum dolore, quam infert medicamentum cauſticum, peragi poſſet.

Fricatione quoque utendum eſt, & eodem die ſaepius, quo facilius ea, quae coeundo nocuerunt, digerantur; ipſiſque praecipue coxis, ſi fieri poſſit, adhibenda eſt. Aqua autem calida partem affectam fovere plerumque nocet; fibris enim illa relaxatis, augetur dolor.

Sed ad interna auxilia tranſeundum eſt. Horum praecipuum, detracto primum ſanguine, eſt purgatio per alvum. Catharticorum potentiſſimum eſt, aut *mercurius dulcis ſexies ſublimatus*, aut *electarium e ſcammonio*; quod pro viribus ſaepe repetere convenit. Diebus autem, quibus non exinanitur corpus, per ea, quae ſimul urinam cient, & alvum movent, morbi vis minuenda eſt. Ex his *tincturam guajacinam volatilem*, vel *balſamum guajacinum*, omnibus praepono.

CAPUT XIV.

DE MORBIS CUTIS.

Nihil jam dicam de *exanthematibus*, quae per febres prorumpunt; uti nec de *puſtulis* & *maculis*, quae in foedo corporis habitu cutem inficiunt. Haec omnia, ſuis quaeque locis, ſunt expoſita (1). Morborum autem omnium, qui ſummum corpus occupant, foediſſimus eſt *lepra*. Ea duplicis eſt generis; alterum Graecorum, alterum Arabum nominant. De utroque, tum quae ad naturam, tum quae ad curam mali ſpectant, quantum ad rem ſatis eſt, alio in libro diſſerui (2).

Huic vitio foeditate proximum, at origine plane diverſum, dicitur *ſcabies*. Eſt autem aſpritudo cutis rubicundior, unde puſtulae oriuntur, ex quibus exit ſanies; fitque ex his continua exulceratio pruriens, quae cito contagione ſerpit. Animatus revera dici poteſt hic morbus, utpote qui animalculis ortum ſuum debeat.

(1) *Cap. de Febribus*, & *de Scorbuto*.
[2] Vid. *Medica ſacra cap.* 2.

beat. Etenim inſecta quaedam adeo exigua, ut aciem oculorum, niſi microſcopio adjuvetur, omnino fugiant, in cuticulae ſulcis latentibus, & fere inviſibilibus, tanquam in nidis, ova ſua deponunt; tum calore loci foetus brevi excluduntur, qui juſtam magnitudinem nacti, ipſamque cutem roſtris aculeatis penetrantes, fibrillas vellicant roduntque. Morſus iſte pruritum intolerabilem facit, unde ſcalpendi eſt neceſſitas; hinc ſcalptura pars lacerata humorem tenuem effundit, qui ipſe in cruſtulas duriores mox concreſcit. Animalcula autem ſubter cutem aſſidue repentia de loco in locum, morbum propagant, dum ovis contagium longius effertur.

Manifeſtum hinc fit, cur linteis, veſtibus, chirothecis, ſimilibuſque, quibus uſi fuerint contaminati, hoc malum in corpora ſana transferatur. Ovula enim rebus hujuſmodi ex molli materia confectis adhaerentia, cuti affricantur, & excluſa ſordidam prolem edunt.

Id vero majoris eſt momenti, quod cauſae cognitio morbi medicinam monſtrat. Nihil enim hic proficiunt purgantia, aut quae ad ſanguinem emendandum

dantur medicamenta. Externis adjumentis res agenda eſt; delenda ſcilicet impura progenies, quod facili negotio perficitur. Tepido igitur in balneo corpore primum lavato, inungendae ſunt quotidie ſub tempus lectum petendi partes affectae, aut *unguento e ſulphure*, aut quod odore minus ingratum, *e mercurio praecipitato* conficitur; niſi quis malit linimentum componere longe gratiſſimum, parique efficacia, ex *floribus aurantiorum*, vel *roſarum rubrarum*, adjecto *mercurio corroſivo rubro*, cum *axungia* contuſis.

Haec, quae dixi, omnia in *Actis Regalis* noſtrae *Societatis* habentur [1]. Edidit enim anno 1687 medicus ingenioſus, Johannes Coſimus Bonomo, *Epiſtolam* Italico ſermone ſcriptam ad celeberrimum Franciſcum Redi, Florentinum, *de vermibus corporis humani*; in qua totam hanc rem, adjunctis etiam animalculorum cum ovulis ſuis figuris, dilucide exponit. Hujus ego, cum decem circiter poſt id tempus annis per Italiam iter facerem, exemplar nactus epitomen lingua noſtra compoſui, quam in patriam re-

(1) Vid. *Tranſact. Philoſoph. n.* 283.

redux *Actis* memoratis inſerendam curavi.

CAPUT XV.

DE STRUMIS.

Difficilis morbus eſt is, quem Latini *ſtrumas*, Graeci χοιράδας appellant, glandularum ſcilicet duri tumores. Eae fatigare medicos ſolent, quoniam & febres interdum movent, nec unquam facile matureſcunt; & ſive ferro, ſive medicamentis curentur, plerumque juxta cicatrices reſurgunt, & longo ſpatio detinent. In cervice maxime naſcuntur, item in alis, inguinibuſque praeſertim in pueris. Interdum vero in pectus, & in mammas foeminarum, perveniunt. Denique in pulmonem haud raro confluit humor, eoque vitiato, ſupervenit phthiſis. Et profecto, ſi verum dicere liceat, in noſtris ſaltem aliiſque borealibus regionibus a ſtrumis ut plurimum oritur illa pernicies. Eo autem terribilius eſt hoc malum, quod a parentibus in prolem ſaepe tranſit, & hereditate,

tate, quam cepit, haud facile ſe privari ſinit.

Pertinaci itaque & pericoloſo huic morbo omnibus modis occurrendum eſt; ſanguinis miſſionibus, purgationibus, & eis, quae ad viſcidos, ſalſos, atque acres humores emendandos ſunt apta. Catharticorum optimum eſt *mercurius dulcis ſexies ſublimatus*, quem in puerorum uſum cum *rhabarbaro* conjungere convenit; adultioribus vero per ſe dari poteſt, potione leni purgante poſt aliquot horas exhibita. Huic viribus proxima eſt *radix jalapii*. Aquae etiam noſtrae purgantes, quoniam glandulas ſimul emundant, ventremque ſolvunt, accommodae ſunt. Neque denique inutilis eſt tam in hoc morbo, quam aliis, qui a viſcidis humoribus naſcuntur, pilula ſingulis noctibus aſſumpta, quae ex *mercurii ſexies ſublimati*, & *ſulphuris antimonii praecipitati*, ſingulorum grano uno, & *aloes Socotorinae* granis tribus vel quatuor, adjecto *ſyrupo balſamico*, conficitur.

Quae autem pravitatem hanc ſanguinis & humorum corrigunt, pleraque ſunt ex eo genere medicamentorum, quae urinam movent, qualia ſunt, *ſpongia ad ni-*

nigredinem uſta, *ſal diureticus*, & *tartarum vitriolatum*; quae eo ſunt commodiora, quod alvum ſimul aliquo modo laxant. Neque inutilis eſt *aqua calcis minus compoſita*. Ego ſane pulverem ex *ſpongiae uſtae* ſcrupulo uno, *nitri puriſſimi*, *corallinae*, & *ſacchari albi*, ſingulorum ſcrupulo ſemis, bis die ſumptum, cum dictae *aquae* cyathis tribus quatuorve, ex uſu eſſe ſaepiſſime comperi. Sin autem corpus macilentum ſit, aquae iſti par *lactis* menſura commiſceri poterit. Propter vim etiam diureticam aliquid ad ſanitatem conferunt *millepedae*; vivarum potiſſimum ſuccus, cum *nucis Moſchatae* aliquantulo contuſarum, commiſto *vino tenui*, expreſſus, *melle*que aut *ſaccharo* gratior factus.

Diaeta neglectui eſſe non debet. Carnibus ex media materia, & piſcibus fluviatilibus, conchis maxime, veſcatur infirmus. Salſamentis & condimentis omnibus, abſtineat. Aquam bibat fluvialem etiam coctam; putealem, aut ſtagnantem nunquam; minime omnium nivoſam. Loca enim montana, Alpes praecipue, incolentibus gutturis glandulas natura tumefieri videmus. *Fonticulis* etiam pec-

peccantem materiam exhaurire prodeſt: Coelum quoque mutare, ſaepe in ſalutem cedit, in primis ſi morbi in pulmonem ruituri ſit metus; ita tamen ut regionem nec calidam nimis, nec frigidam, nec tempeſtatum variationibus inſalubrem, petat aeger.

Illud denique in hoc morbo quantumvis pertinaci notabile eſt, quod nonnunquam per aetatis & habitus corporis mutationes, in juvenibus praeſertim, ita ſponte ſua deſinit, ut integra ſanitas reſtituatur.

CAPUT XVI.

DE SCORBUTO.

Scorbuti nomen apud auctores medicos morbum deſignat adeo multiplicem, & facie diverſum; ut non idem, ſed alius atque alius eſſe videatur. Nullo non tempore in ſeptentrionalibus regionibus popularis fuit, eo ſaevior, quo illae oceano propius adjacent: idcirco Danos, Norvegos, & maris Baltici accolas maxime infeſtat; neque eo immunes ſunt

ſunt Germani, Belgae, noſtrique homines (1).

Incipit autem hoc malum a foedis in ore cruribuſque ulceribus; unde Plinio *ſtomacace* & *ſceletyrbe* dicitur (2), qui ſceleribus aquarum imputat, & auxilio repertam fuiſſe *herbam Britannicam* (quae nobis *hydrolapathum nigrum* appellatur) memoriae prodidit. Sed & ipſi Hippocrati jam olim innotuit, a quo σπλὴν μέγας, *lien magnus*, vocatur; & pariter a frigidis, crudis, turbidiſque aquis epotis oriri dicitur (3).

Memini me vidiſſe in noſocomio hujuſmodi caſum in viro ruſtico mediae aetatis, qui in inſula *Toliapis* Ptolemaeo dicta, nunc *Sheppey*, vitam egerat. Is locus tam coelo turbido & humido, quam aquis inſalubribus, infamis eſt. Et quidem conjectari licet Romanos milites, poſtquam, duce Claudio Caeſare, in Britanniam tranſmiſſi erant, atque hanc inſulam cum locis vicinis occupaverant, morbo hoc correptos, monſtrantibus incolis,

(1) Vid. *Eugalenum de Scorbuto;* ſed in primis *Sennertum, lib. 3. par. 5.*

[2] *Nat. Hiſt. lib. 25. ſect. 6.*

(3) Vid. *De internis affection. Sect. 34.* & *De aeribus, locis, & aquis, Sect. 10.*

colis, *herbam Britannicam*, quam auxilio repertam fuiſſe dicit Plinius, comperiſſe, & a regione id nomen dediſſe. Scimus enim imperatorem illum a Geſſoriaco, quod in Gallia oppidum eſt, nunc *Boulogne* dictum, ex adverſo Cantii noſtri, hanc in terram milites expoſuiſſe (1). Huic parem hiſtoriam narrat Strabo de Romano exercitu apud Album Pagum, quem, duce Aelio Gallo, Auguſtus Caeſar in Arabiam miſit. Dicit enim illum oris & crurum vitiis, morbis nimirum regionis iſtius indigenis, qui *ſtomacace* & *ſceletyrbe* vocantur, ſuntque reſolutio quædam ab aquis & herbis proveniens, tactum fuiſſe (2). Minime autem dubito, quin aer inſalubris marinus, cibus pravus, cum aquis noxiis, coelum illud hiſce vitiis obnoxium reddiderint; ex Ptolemaei enim *Geographia* liquet Album Pagum ad ſinum Arabicum ſitum fuiſſe. Sed haec obiter. Ruſticus ille, quem dixi, malo corporis habitu cum febre inter-

(1) Vid. *Sveton. vit. Claudii Caeſ. cap.* 17.

(2) *Στομακάκη τὲ καὶ σκελοτύρβη πειραζομένης τῆς στρατιᾶς ἐπιχωρίοις πάθεσι, τῶν μὲν περὶ τὸ στόμα, τῶν δὲ περὶ τὰ σκέλη παράλυσίν τινα δηλούντων, ἔκ τε τῶν ὑδρείων, καὶ τῶν βοτανῶν*, *Geogr. Lib.* 16. *p.* 781. *ed. Par.* 1620.

termittente abnormi laborabat ; accedebant crurum ulcera mala, in utraq; nimirum tibia. Ab aſſumptis medicamentis, quae ſcorbuto conveniunt, amaris ſcilicet & urinam moventibus, convaleſcere videbatur : ulcerum enim alterum ope chirurgi jam impletum erat ; alterum vero, dum ſaneſcebat, ex improviſo tenuit gangraena, & conciſa carne, ne latius ſerperet malum, aeger ſubito mortuus eſt. Diſſecto abdomine, mox oculos rapuit ingens lienis moles forma naturali, ſola magnitudine aucta; neque color mutatus erat, nec mollitiem tumor aut ſcirrhus vitiarat. Pendebat autem libras quinque cum quarta librae parte, cum hepar quatuor tantum libras totidemque uncias pondere aequaret. Subſtantia denique, quae viſceris hujus natura eſt, laxis fibris ſuffuſum nigrum cruorem viſui obtulit.

Ab ulceribus iſtis ſupra memoratis os ipſeque ſpiritus male olet; gingivae vitiantur, ſublividae & nonnunquam ſubatrae redduntur, ac digito vel leviter preſſae atrum cruorem emittunt; eaedemque ſic laxae ſunt, ut a dentibus diſcedant, quos facile omnes interdum eximere

re liceat. Interea maculae lividae, tanquam veſtigia ſuggillationum, variis corporis locis effloreſcunt; in brachiis ſcilicet, in coxis, in cruribus, ſaepeque per univerſi corporis cutem, adeo ut haec quaſi ictero foedata videatur. Tormina quoque ventrem diſcruciant. Et ne levia quidem praetermittam, ab inteſtinorum doloribus nomen ſuum, tum Latinum, tum Anglicum, traxiſſe videtur iſte affectus, a voce nimirum Saxonica *ſcborbock*, vel *ſcborbuck*, quae illa lingua ventris lacerationes denotat.

Praeter inſalubres aquas cibos etiam in partem nocumenti trahunt auctores, ſalſamenta nimirum & legumina; quae, cum ſint difficilis concoctionis, craſſum minuſque commodum nutrimentum corpori ſuppeditant. At cauſam tamen magis univerſalem adhuc non videntur ſatis attigiſſe. Illa autem aer eſt uſibus vitae minus idoneus, qui in pulmones receptus plurimum noxae adfert. Id in longis navigationibus maxime manifeſtum eſt, in quibus nautas ſaeviſſime corripit haec lues. Cujus rei illuſtre exemplum praebuit *Hiſtoria* nuper edita itineris marini magni noſtri ducis Anſoni, qui totum ter-

terrarum orbem circumnavigavit; in quo tertia fere pars nautarum hac calamitate conſumpta periit, maloque adeo evecto, ut etiam in fractis oſſibus calli, qui diu induruerant, quaſi compage jam recenter rupta, mirandum dictu! diſſolverentur (1). Eſt profecto in hiſce caſibus ſumma humorum omnium corruptio, & quaedam putrefactio; ſanguinis miſtura eo uſque vitiata, ut quacunque parte emiſſus nihil purpurei coloris habeat, ſed atram & coenoſam colluviem referat. Quibus autem modis ita corrumpant, & putrefaciant humores dictae jam cauſae, non difficulter cognoſcet, qui proprietates legeſque motus in fabrica animali perſpectas habuerit. De illis enim ut pluribus hic agam, eo minus neceſſarium videtur, quod in libello nuperrime edito eas fuſius expoſui; ubi commoditates & uſum *machinae Suttonianae* ad extrahendum e navibus aera inquinatum, allatis etiam documentis, oſtendi (2).

Quod ad curam attinet, facilius multo eſt morbo huic venienti occurrere,

 quam

[1] Vid. *Anſon's Voyage round the vvorld*, London 1748.

(2) *An Hiſtorical account of a nevv method for extracting the foul air ont of ſhips*, *London* 1749.

quam illum depellere; cum enim corpori ſemel inſederit, difficillime medicinam ſentit. Optimum autem medicamentum eſt aer ſalubris opportune inſpiratus, cum apta diaeta. Cum primum igitur quis aegrotare coeperit, ſi forte ſit in mari, quam citiſſime fieri poterit, mutandum eſt coelum, & pro marino terrenus aer hauriendus; ſin in terra ſit, rus amoenius petere, & aere aperto ac ſereno frui debet. Uterque vero aut carnibus recentibus veſcatur, & ex materia tenerrima: aut potiſſimum herbis, tam iis, quae ſale volatili gaudent, quales ſunt *cochlearia*, *naſturtium*, *becabunga*, & his conſimiles; quam illis, quae ſuccum frigidiorem praebent, cujuſmodi ſunt, *acetoſa*, *endivia*, *lactuca*, *portulaca*, & id genus aliae. Et has quidem omnes utriuſque generis alias aliis miſcere, & temperare inter ſe, ſaepe erit utile. Maxime autem juvabit fructus ſubacidos, *mala citrea*, *aurea*, *punica*que frequenter comedendo ſtomachum pariter, ac corporis humores, refrigerare & aſtringere.

At operae pretium erit ipſam *Narrationem* itineris modo dicti pervolvere; quae multa ſane medicis ſcitu utilia, omnibus le-

lectu jucunda, variosque caſus ac rerum diſcrimina juſto ordine, ſtyloque eleganti deſcripta complectitur. Neque laboris fortaſſis illum poenitebit, ſi quis velit ea pervolvere, quae, cum *machinae Suttonianae* utilitates exponerem, ipſe de hoc morbo conſcripſi. Leget ibi hiſtoriam maxime memorabilem de nauta quodam Batavo; qui cum in nave ad Groenlandiam appulſa hoc malo jam fere conſumptus eſſet, herba tamen *cochlearia* pecudum more paſtus, reſtituta ſanitate, in patriam firmis viribus rediit.

His, quae fuſius fortaſſe diximus, illud denique adjungere non inutile erit: quod ſanguinem, ſi ex quavis parte profluat, id quod non raro fit, *elixir vitrioli Mynſichti*, *aqua fontana frigida* commiſtum, ac ſubinde hauſtum; vel interdum etiam *tinctura ſtyptica*, eodem modo aſſumpta, commodiſſime ſupprimet.

CAPUT XVII.

DE MALO HYPOCHONDRIACO.

NOn unam aliquam ſedem habet malum, quod *hypochondriacum* dicitur, ſed totius corporis eſt morbus. Maxime autem vitiantur imi ventris viſcera, ventriculus nimirum cum inteſtinis, hepar, lienis, pancreas, & meſenterium; quorum ſingula pro natura ſua & uſibus vitae, quibus accommodata ſunt, afficiuntur. Ventriculum crebri ructus & inflationes, cruditatis ſigna, infeſtant. Bilis craſſior & tenax in canaliculis ſuis haerens hos opplet, & jecur tumefacit. Cum affectus eſt lienis, cujus officium id eſſe videtur, ut per arterias ſuas ſanguinem fluidiſſimum, partim in cellulas proprias, in venam ſplenicam, ad hepatis uſus immittat; liquor is craſſior factus vitium facit, unde in vena iſta fere ſtagnat, & molle viſcus tumore diſtenditur. Pancreas ubi male habet, glandulae ejus, quae ſalivam deferunt, aliquo modo induratae humo-

rem

rem ſuum parcius profundunt; hinc bilis, quae in inteſtino illi admiſcetur, non ſatis diluitur; & chylus nimis viſcidus per canales *lacteos* dictos difficulter fertur, atque in viis ſuis quodammodo haeret. Omentum, pinguitudinis officina, ſi quando ab hoc morbo aliquid mali patitur, oleum illud tenue & ſubtile, quod in ſacculis hic colligitur ad hepar uſque deferendum, & ſanguini illuc a liene adducto affundendum, copia ſolito minori elabitur; quo fit, ut ſanguis in vena portarum neque pro more ſolutus, neque lympha attenuata ſatis refertus evadat. Meſenterii denique vitium, quod affert iſte affectus, id facit, ut glandulis membranae hujus obſtructis, lymphae in ductus chyliferos inſtillandae penuria chylus nimis ſpiſſus, & nutritioni minus idoneus, ſanguini aſſidue ſuppeditetur. Iſthaec omnia morbi hujuſce naturam patefaciunt; in quo ſcilicet ſanguis & humores craſſeſcunt; & motionibus ſuis vitaeque uſibus inhabiles redduntur.

Cauſae autem multiplicis hujus mali in promptu ſunt, quarum praecipuas, ut verbo dicam, corporis quietem, animique motiones, merito quis ſtatuat: illa

enim efficit, ut tardius moveantur humores; ab his nunc conſiſtit fere ſanguis, nunc vehementius incitatur; in utroque vero caſu incommodum capit ſanitas.

Hactenus expoſita ad curationem ducunt, in qua tum expurgare, tum emendare humores convenit. Neque tamen violentiora cathartica hic opus ſunt; mitioribus res tutius agitur, illis praeſertim, quae incidant humores, alvumque ſimul & urinam moveant. Hujus generis ſunt *pilulae ecphracticae*, *aloetica ſaponaceis* conjuncta, *rhabarbarum*, *ſal Glauberi*, & his conſimilia.

Humorum vitium, lentor nimirum & craſſitudo, medicamentis ex *chalybe*, amaris & aromaticis adjunctis, tincturae praeſertim modo, commodiſſime tollitur. Aquae vero, quae per venas hujus metalli fluxerunt medicamentorum omnium chalybejorum ſunt efficaciſſimae.

Omnia denique corporis exercitationum genera neceſſaria ſunt: ſphaeris ligneis vel pila ludere; brachia, compreſſis utraque manu ponderibus plumbeis, frequenter agitare, eſt utiliſſimum; nihil autem aſſidua equitatione ſalubrius.

Dictis finem imponet narrantiuncula, quae

quae riſum ſimul moveat, & inconſtantis hujus morbi indolem patefaciat. Vir quidam academicus ex nimia ignavia hac aegritudine tam graviter laborabat, ut tandem decumberet: ingraveſcente in dies morbo, mortem ſibi inſtantem denunciat; jubet igitur, ut moris eſt, campanam funebrem in templo aedibus ſuis vicino pulſari; quaſi neniam ſuam ante ſupremam vitae horam audire volens. Fuerat autem ipſe juvenis exercitii cauſa modulate campanas pulſare ſolitus. Quid jam ſequitur? Campanarum pulſator illi male rem agere videtur; ſtatim itaque iratus e lecto ſurgit, manibus ſuis modum rectius pulſandi monſtraturus; quod cum fecerat, totus ſudoribus diffluens ad lectum iterum ſe confert, mox expiraturus. Vitam autem reddidit iſte labor, & convaluit. Ita, quod obſervavit olim Hippocrates (1), *contraria contrariorum ſunt medicamina*.

(1) *Τὰ ἐναντία τῶν ἐναντίων ἐστὶν ἰήματα, de flatibus* §. 3.

CAPUT XVIII.

DE ANIMI AFFECTIBUS.

AFfectus animi, quos *paſſiones* vulgo appellant, vehementes nimirum & immoderati, pro morbis haberi debent; nam corpori etiam varias aegritudines afferunt. Id autem quibus modis eveniat, niſi cognita animi natura, legeque perſpecta, qua is cum corpore in unum coeat animal, intelligi nequit, quam ſcientiam in hac vita nunquam, ut opinor, aſſequemur. Vitae enim ac naturae noſtrae ratio ita comparata eſt, ut facultates animi vireſque corporis mira quadam promptitudine exeramus; modum vero ipſumque actionum omnium principium prorſus ignoremus, cujus cognitio ad bene beateque vivendum minime neceſſaria eſſe videtur.

Effecta tamen motionum animi in machinam noſtram deprehendere facile poſſumus; nec mutationes, quas in ſanguine & humoribus ſecum ferunt, dignoſcere eſt admodum difficile. Quaedam enim ſanguinei laticis motum reprimunt,

aliae

aliae incitant, nonnullae alternatim ſiſtunt & propellunt. Sic moeror & metus cohibent; iracundia, indignatio, & intemperata libido ſtimulant; conjunctae hujuſmodi perturbationes motus tardioris, aut celerioris, viciſſitudines ſubitaneas, ſe feſtinanter excipientes, procreant. Neque illud obſervare alienum eſt, quod immodici affectus, ubi diu inſederint, pro natura ſua in longos ſaepe morbos vertuntur. Ita ſolicitudo, deſperatio, moeror melancholiam faciunt; iracundia longo tempore perſeverans in furorem & inſaniam deſinit. Attamen pro varietate temperamentorum cum animi, tum corporis, plus minuſve nos movent affectus. Quin & in eodem homine non omni tempore pariter perturbant. Uſque adeo incomprehenſibilis eſt fabricae noſtrae conſtructio.

Caeterum id longe adhuc mirabilius eſt, quod inter auctores medicos a ſolo sagaciſſimo Aretaeo animadverſum reperio (1). Etenim non modo, ut is notat, animi affectus morbos faciunt; ſed & viciſſim ipſi morbi efficiunt πάϑη, eaque interdum,

(1) *De cauſis & ſignis diuturnorum morborum, lib. 2. cap. 1.*

dum, quae naturae illorum contraria videantur. Exemplo apud ipſum eſt *hydrops*, *qui licet morbus ſit pernicioſiſſimus*, *aegrotantibus tamen tolerantiam & patientiam affert*; *non ex alacritate*, *ac bona ſpe*, *velut iis accidit*, *qui bonis rebus utuntur*, *ſed ex ipſa morbi natura*. *Cujus rei cauſa*, inquit, *exponi non poteſt*, *ſed mirari tantum id licet*.

Verum iſta omnia ſpirituum animalium miniſterio peraguntur; hi enim cor, motus ſanguinis inſtrumentum, minori aut majori vi contrahunt. Idcirco pulſus arteriarum has permutationes etiam in ipſo illarum ortu commonſtrant.

Priuſquam autem ad medicinam harum animi aegritudinum deveniam, monere convenit, non fruſtra, ſed optimo Supremi rerum Conditoris conſilio, inſitas nobis eſſe naturales iſtas animi commotiones; quo ſcilicet ad mala fugienda, & bona arripienda, cum impetu quodam feramur. Minime igitur noxia ſunt πάθη, niſi ubi immoderata rectae rationis imperio non reguntur, & limites aptos tranſcendunt.

Tumidos autem hos animi fluctus componere philoſophiae munus eſt. Verum, proh

proh dolor! ad irritum hic plerumque cadunt Stoicorum praecepta; quippe qui & ipſi ſaepenumero magna loquuntur, non vivunt:

Naturam expellas furca licet, uſque recurret.

Tentandum eſt tamen, & quo difficilior ſit pugna, eo glorioſior erit victoria. Sed haec philoſophorum diſputationibus relinquenda eſſe forſan quis dicet; cum noſtrum ſit corporis medicinam promittere. At liceat mihi in re tanti momenti pauca quaedam virtutis incitamenta, quae ex ſcholis eorum didici, hiſce medicis noſtris immiſcere.

In Primis itaque ipſa natura trahimur omnes ad voluptates; quarum aliae corporis, aliae ſunt animi. Ad illas autem, maxima pars hominum proclivior eſt; harum illecebris pauci, *quos aequus amavit Jupiter*, capi volunt. Rei autem iſtius haec ratio eſſe videtur, quod vix unquam iſtis recti animi conſcientia frui licuit, & gaudium illud percipere, quod ex libidinum ſuarum moderatione viro bono enaſcitur; cupiditatum vero lenociniis dediti virtutis blandimenta nondum experti ſunt, unde ignoti nulla cupido. Paulatim igitur aſſueſcere oportet,

tet, nec oleum camino unquam eſt addendum, ſi quis tantam hanc exoptat felicitatem.

Pertinet ad hanc rem id, quod eſt apud Ciceronem a Catone dictum; acceptum vero ab Archyta Tarentino, magno in primis & praeclaro viro; *Nullam capitaliorem peſtem, quam corporis voluptatem, eſſe hominibus a natura datam; cujus voluptatis avidae libidines temere & effrenate ad potiundum incitarentur* (1). Et ea ſane, quae ſummus ille vir huc facientia perſequitur, prudens quiſpiam magna animi jucunditate perlegere poterit. Rectiſſime igitur apud Silium Italicum exclamat virtus:

Quippe nec ira Deum tantum, nec tela, nec hoſtes;
Quantum ſola noces animis illapſa voluptas (2).

Verum enimvero, ſicut moderatio cupiditatum mentem confirmat; ita temperantia in victu corpus turbidis his motibus minus obnoxium reddit. Neque id tantum in iis, quibus excandeſcit ſanguis; ſed etiam in illis, qui reprimunt, locum habet; quandoquidem tranquillum rerum ſtatum conſervat. Et

(1) *Cato Major, cap.* 12. (2) *Punicorum, Lib.* 15. *v.* 94.

Et hac quidem via venientibus his malis occurritur, aut ſaltem leviora fiunt. Ubi autem jam corpus occuparint, ſingula ſibi convenientia poſtulant remedia. In iis commotionibus, quae vitalium humorum curſum coercent, ſtimuli requiruntur; frena vero, ſi efferveſcant. Stimulant commodiſſime *gummi graveolentia*, *caſtoreum*, *ſales* & *ſpiritus volatiles ex animalibus vi ignis eliciti*, & ſimilia. Impetum autem & furorem ſanguinis refrenant, ſanguinis miſſio, alvus paulo fuſior, *nitrum*, & quaecunque refrigerantia. Optimum autem eſt conſuetudine & conſiliis uti fortium & ſapientium virorum; permultum enim in vita omni valent exempla, quibus rationi obtemperare ſenſim diſcimus, affectuſque regere, qui, niſi parent, imperant.

Qui autem prorſus ἀπαθεῖς nos eſſe volunt, omneſque animi affectus quaſi nocuos ſupprimere; ii certe rerum Conditoris ter Optimi Maximi ſapientiam & bonitatem impugnant, qui in optimos uſus fabricae noſtrae illos inſeruit & quaſi intexuit, idque non ut ſingulis tantum ſalutares, ſicut jam dixi, ſed etiam ad ſocietates conjunctioneſque hominum ſervandas prorſus neceſſarios.

CA-

CAPUT XIX.

DE

MORBIS MULIERUM.

SUper mulierum morbis multa dicere eo minus neceſſarium eſſe videtur, quod in his deſcribendis & ſanandis tantum operae poſuerint plurimi auctores. Pauca tamen, ne neglectui habitus videatur ſexus amabilis, breviter attingam; illis, qui virgines infeſtant, primum tribuens locum, quibus caelebs ſua vita multa affert incommoda. Ex his autem frequentiſſimum eſt.

SECTIO I.

Menſtruorum ſuppreſſio.

MEnſtruorum fluxum plerumque impedit ſanguinis lentor, quo fit, ut is canaliculos ad hunc effluxum natura comparatos, & ſphincteribus ſuis inſtructos, vi ſua aperire non poſſit. Neque enim, ut vulgaris fert opinio, arterias uteri

uteri ſingulis menſibus dirumpit ſanguis; ſed per ductus ſibi proprios, naturae legibus turgeſcens, foras exit. Ab iſta humoris vitalis craſſitudine evenit, ut vultus color vividus in viridem mutatus amittatur & pereat.

Huic malo illa remedia conveniunt, quae ſanguinis circuitum promovendi, viſcidoſque humores incidendi & attenuandi, vi pollent: qualia ſunt amara omnia, aromaticis conjuncta, ut etiam multa eorum, quae *ferrum* ſuppeditat. Haec autem antecedere debet ſanguinis detractio; & cathartica, adjuncto *mercurio ſexies ſublimato*. Praeſtantiſſima eſt etiam *tinctura ſacra*.

Ex omnibus autem, quae menſes movent maxime, ſingularem virtutem habere deprehendi *helleborum nigrum*; ita ut illum vix unquam ſpem feſelliſſe meminerim. Idcirco *tincturae melampodi* cochleare minimum ex aquae tepefactae hauſtulo bis die aſſumi jubeo. Et illud quidem notabile obſervavi; quod quotieſcunque aut propter malam partium conformationem, aut alia quacunque de cauſa, ſine effectu datum eſſet hoc medicamentum, ſanguis per alias vias propulſus fuerit:

rit: unde clariſſime conſtat, quanta vi ſanguinem propellendi polleat iſta medicina.

Sectio II.

Immodicus menſium fluxus.

SEd & non raro nimis magna copia fluunt menſes. Ubi hoc accidit, cohibendum eſt profluvium. Id autem, miſſo primum ſanguine, efficiunt, cum ea, quae ſanguinem cogunt & inſpiſſant, tum, quae fervorem ejus minuunt. Ex illis praecipua ſunt, quae *vitriolum* aut *alumen* participant; in primis *tinctura roſarum*; aut *pulvis* ex *aluminis rupei* portionibus tribus, & *ſanguinis dragonis* parte una, ſimul liquatis, confectus. Calorem vero ſanguinis, & fluxum hinc provenientem, quibuſcunque aliis remediis potentius lenit *cortex Peruvianus*.

Sectio III.

Fluores albi Mulierum.

FŒdus morbus eſt tetra iſta colluvies, quae colore albo ex foeminarum naturalibus interdum profluit. Hunc autem

autem humorem modo profundunt canales uterini; modo ex glandulis, quibus conſita vagina eſt, erumpit. In illo caſu, fluentibus menſibus ſupprimitur profluvium; in hoc, etiam cum in menſtruis eſt mulier, perſtat adhuc, & vel uterum gerentem excruciat.

In utraque mali ſpecie corporis habitus praecipue habenda eſt ratio; ab illius enim vitio tam hic, quam iſte morbus originem trahit; ubi autem in ipſa vagina ſedem fixit, externa etiam opus ſunt.

Vomitum igitur plerumque primo ciere oportet, *vino* praeſertim *ipecacoanhe*. Purgantia brevibus intervallis data conveniunt, in primis *rhabarbarum*: quod vel per ſe, adjectis quibuſdam aromaticis, additoque interdum, ubi res poſtulat, *mercurii ſexies ſublimati* aliquanto; vel, quod nomine *tincturae rhabarbari vinoſae* proſtat, frequenter aſſumi poterit. Quinetiam laxiores corporis fibrillae adſtringentia deſiderant, ea in primis, quibus *ferrum* ineſt.

Quod ad externa autem, quae in vaginae vitio neceſſaria fore dixi; ea minime adhibere oportet, quae nimia vi peccantem humorem reprimunt ac repellunt;

 illa-

illa tantum ſunt ex uſu, quae membranae hujus ulcuſcula detergent ſimul & ſanant. Ipſe eventu ſaepe feliciſſimo foeminam laborantem, aut *aquam aluminoſam Bateanam*, aut *aquam vitriolicam camphoratam* (adjecto alterutri *mellis Aegyptiaci* aliquantulo), per ſyringem hujuſmodi uſibus aptam, parva quantitate, at repetitis vicibus, infundere juſſi. Neque nihil ad ſanationem confert vaginam ſubinde ſuffumigare; ſuperinjecto nimirum prunis pulvere ex *thure*, *maſtiche*, *ſuccino*, & *cinnabari antimonii* ita commiſtis, ut ſingulorum aequalis ſit portio.

SECTIO IV.

De Morbo Hyſterico.

NUllus morbus aeque foeminas vexat, atque *affectio hyſterica*. Haec puellarum, nuptarum, viduarumque communis eſt; & ſi non magnum periculum, terrorem tamen non levem ſaepiſſime affert; interdum etiam ita exanimat, ut tanquam comitialis morbus proſternat.

Ubi incidit in eam mulier, ſi ſatis virium eſt, ſanguis miſſus adjuvat, ſi parum eſt, cucurbitulae tamen defigendae ſunt

ſunt inguinibus aut coxis. Sin autem diutius jacet, extinctum ex lucerna linamentum, aut aliud quiddam foetidi odoris, naribus admovere oportet, quo excitetur. Aquae frigidae perfuſio idem efficit. Inter haec coxas & poplites perfricare convenit.

Deinde, ubi ad ſe rediit aegra, ne caſus idem revertatur, providendum eſt. Menſtrua, ſi ſolito minus fluxerint, proritanda ſunt. *Gummi graveolentia* multum proſunt, item parata ex *ferro* medicamenta. Corporis etiam exercitationes conveniunt. At facienda plerumque eſt animi commotionibus medicina.

Sapientiſſime denique Hippocrates pro medico maritum eſſe voluit. Ille enim, poſtquam *caſtoreum*, aliaque plurima juvantia, propoſuerat; *Optimum eſſe, ut mulier in utero geſtet, & virgo cum viro ſimul habitet*, decernit (1).

Sectio V.

De Partu difficili.

Humanitas nos admonet, ut mulieribus difficulter parientibus; ſi quid

 auxi-

[1] *Ἄριστον δὲ ἐν γαστρὶ ἔχειν. τὴν δὲ παρθένον πείθειν ξυνοικέειν ἀνδρί. De morbis mulierum, Lib.* II. *ſect.* 19.

auxilii praeter manus operam præſtari poſſit, ſuccuratur. Quanquam enim humani generis propagationi ita conſuluerit provida natura, ut, licet magno cum dolore ſine multo certe periculo ex utero exeat foetus; fit tamen interdum, ut gravi cum labore in lucem protrahatur infans. Id multas ob cauſas evenit, quibus obviam ire norunt obſtetrices. At unico in caſu quid faciendum ſit, ſaepe neſciunt; is eſt, cum irritis conatibus, colicorum torminum aemulis, diu parturit foemina. Hoc ubi fit, *opii* granum unum aut alterum aſſumere convenit; cujus ope dolores iſti, qui partum impediunt magis quam promovent, conquieſcunt, & ſublevata rem ſuam ſtrenue agit natura. Eſt etiam illud hic alicujus momenti, quod medicamenti anodyni vis, ut alias omnes partes conſtrictas, ita etiam uterinas laxat, aperitque.

CAPUT XX.

DE MORBIS VENEREIS.

Lues venerea, magnum illud ſcortatorum flagellum, opprobrium foret medicorum, ni feliciter illi remedium in-

inventum fuiſſet *argentum vivum*.

Morbi naturam, hiſtoriam, & progreſſus ita diſerte expoſuit doctiſſimus Aſtruccius (1), ut nihil amplius ad ejus cognitionem requiri poſſit. Modum autem, quo vires ſuas in corpore exerit ponderoſus hic liquor, ipſe olim ſatis, ut opinor, adjunctis etiam cautionibus aliquot neceſſariis, dilucide explicui (2). Illud igitur ſolum reſtat, ut ſuper incommodo uno & altero, quae morbo huic, partim ex ipſius natura, partim ex mala curatione ſuperveniunt, monita quaedam ſuggeram.

Et primo quidem infeſtus caſus eſt jugis iſta, quae gonorrhoeam interdum excipit, humoris mucoſi deſtillatio. Pertinax id profluvium tam ex veſiculis ſeminalibus, quam ex glandulis, *proſtatis* dictis, provenit, corroſis vi morbi canaliculorum oribus; illoſque maxime fatigat, qui ad expellendum virus conceptum fortioribus catharticis nimis diu corpus debilitarunt.

Balſamicis partes laxatas confirmare nituntur medici, at fruſtra plerumque ſunt.

 Mi-

(1) *De morbis venereis. Lutetiæ Pariſiorum*, 1749.
(2) *Expoſ. de Venenis*, 1748. *Tent.*4.

Mihi multis jam annis in uſu fuit hujuſmodi tinctura: *Rhabarbari* drachmae tres, *gummi guajaci* ſeſquidrachma, *laccae* drachma una, *cantharidum contuſarum* drachmae duae, *coccinellae* ſemidrachma, in ſpiritus vini rectificati ſeſquilibra infunduntur, & fit colatura. Hanc efficaciſſimam eſſe ſemper expertus ſum, & medicis chirurgiſque quamplurimis commendavi. Guttae autem triginta, ad quinquaginta uſque (quantum ſcilicet ſine urinae difficultatis metu ferri poterit) mane, & hora decubitus, ex aquae tepefactae hauſtulo aſſumuntur.

Non raro autem, morbo per longum ſalivae fluxum depulſo, febris hectica corpus debilitatum occupat. Ubi id accidit, decoctum ex *lignis guaiaci* & *ſaſſafras*, *radicibus*que *Chinae* & *ſarſaparillae*, adjuncto *glycyrrhizae*, *ſeminum*que *coriandri* aliquantulo, copioſe bibendum eſt, lacte commiſto. In decocti autem hujus uſu, uſquequo refectae fuerint vires, perſiſtere oportet.

Denique non alienum erit monuiſſe, tempus proritandae ſalivae, quo noxii humores expellantur, maxime opportunum id eſſe, cum aut puſtulae per corpus,

pus, aut ulcuſcula in ore praeſertim & faucibus, jam aliquandiu proruperint; neque tamen oſſa, quibus proxime inſtat caries, corrumpi coeperint. Metus enim eſt, ne lamellae oſſeae, putredini jam obnoxiae, ponderoſa globulorum metallicorum vi diffringantur. Idcirco uſu medicamenti parciori hanc curam longius protrahere, quam feſtinare, ſatius eſt.

CAPUT XXI.

DE MORBIS,

Qui aliis ſuperveniunt, aut in alios mutantur.

PLurimum confert cum ad medendi rationem, tum ad medici honorem, quinam morbi aliis ultro ſuperveniant, aut in alios mutentur, cognoſcere. Horum igitur praecipuos quoſdam breviter commemorabo.

Diſputant autem inter ſe auctores, quarumnam cauſarum vi iſtiuſmodi mutationes eveniant. Eae autem cauſae pro morborum natura ſunt diverſae. Nonnunquam enim partium affectarum conſortio, &

quadam cognatione cum aliis, ex laeſa in ſanam illabitur malum. Saepius partium vicinia damnum latius trahit. Saepiſſime vero ipſe morbus eſt ejus conditionis, ut vel per modum ſolutionis, vel corporis corruptionem, in alium deſinat. Exempla nonnulla ex multis, quae in promptu ſunt, producam.

Capitis & ventriculi conſenſus facit, ut hoc pituita gravato, illud vertigine laboret; & contra, ut, repleto aut laeſo cerebro, ventriculus aegritudine corripiatur. Pari cognatione jecinoris & inteſtinorum fit, ut, colicis doloribus haec torquentibus, icterus in illo mox oriatur; cum ex adverſo icterus interdum bilem flavam in alvum effundit, & tormina excitat. Uteri quoque cum multis partibus eſt conſortium, adeo ut Hippocrates *hunc eſſe omnium in mulieribus morborum cauſam* (1) dixerit. Hae autem partes praeſertim ſunt caput, pulmo, & ſtomachus; συμπαθείας vero inſtrumenta ſunt ſpiritus animales, qui animi maxime affectionibus commoti, vel a vulva male affecta corpus afficiunt, vel noxas corporis cum illa communicant.

Partium autem vicinia, quam alteram cau-

(1) *De morbis Mulierum Lib.* II.

cauſam morborum ſucceſſionis propoſui, in inflammationibus praecipue locum habet, humore in partem adjacentem tranſlato. Ita pleuritis in peripneumoniam tranſit; difficultati urinae, quam στραγγυρίαν Graeci vocant, ileus ſupervenit; renum malae affectiones lumbos in conjunctionem trahunt, lumborumque dolores cum renibus communicantur.

Morborum denique, qui aliis ſuperveniunt, aut in alios mutantur, tertiam cauſam naturae ipſorum tribui; quae, cum ſit multiplex, multis etiam modis effectum ſortitur. Arthritis interdum in dolorem colicum tranſit, dolorque colicus in arthritidem. Varices doloribus articulorum ſupervenientes liberationem morbi promittunt. Apoplexiae ſuccedit paralyſis; & nervorum, nunc in toto corpore, nunc in aliqua tantum parte, reſolutio morbum ſolvit. Sin autem a membris jam reſolutis ad caput revertatur malum, mors plerumque pro medico eſt. Difficultas ſpirandi, quae diu moleſta fuit, hydropem in pectore pariter ac abdomine progignit. Hydrops inter cutem ne in aſcitem deſinat, magnopere timendum eſt. Melancholiae etiam, quae lon-

longo tempore duravit, non raro ſupervenit morbus comitialis, ſalutiſque ſpem omnem adimit.

Multa, quae huc faciunt, collegit Hippocrates; & ex illis divinam artem bonum aut malum eventum praeſagiendi ſapienter monſtravit. Ut finem igitur faciam, non ab re erit monere, etſi cauſae, quas dixi, ſingulae virtutem ſuam haud raro exerant; ut multae tamen ſimul, junctis viribus, morborum cum ſucceſſiones, tum mutationes efficiant, plerumque evenire.

CONCLUSIO.

DE VITÆ REGIMINE.

A Propoſito, ut opinor, nequaquam alienum erit, ſi illis, quae aegris facienda propoſui, nonnulla etiam, quae ſanis per omnes aetates conveniunt, concluſionis loco breviter adjungam. Etſi hunc ſane laborem ſapientiſſimi Celſi praecepta ſupervacuum fere reddidiſſe videantur (1): quae, diſcriminis, quod coelum diverſum, diverſaque hodie ac olim vi-

tae

(1) *Lib.* 1. *cap.* 1. 2. & 3.

tae conſuetudo facit, habita ratione quiſquis ſervaverit; is profecto, ut verbis ipſius utar, *in ſecunda valetudine adverſae praeſidia non conſumet*.

Ita enim comparatum eſt corpus noſtrum, ut mutationes aliquas & aberrationes ſine magna injuria facile ferre poſſit; quod ni ita eſſet, detrimentum perpetuo fere levibus de cauſis fabrica noſtra caperet. Id commodum praeſtant mirae iſtae interiorum partium communicationes, quibus uni male affectae altera confeſtim opem fert. Ita repleto ultra modum corpore, per has aut illas vias ſponte naturae fiunt interdum exinanitiones. Et ob hanc cauſam morbi ab inanitione, quam a repletione, orti periculoſiores eſſe ſolent; quoniam demere, quam addere, materiam expeditius poſſumus. Idcirco etiam, quamvis temperantia omnibus ſit utilis; medici tamen antiqui auctores fuerunt, ut qui bene valeret, & ſuae ſpontis eſſet, genio nonnunquam indulgens tam cibum, quam potum, ſolito abundantius aſſumeret. Tutior autem eſt in potione, quam in eſca, intemperantia. Caeterum qui expletus eſt, facilius concoquet, ſi quid-

quid

quid aſſumpſit, potione aquae frigidae includat; cui etiam, praeſertim ſi condimenta cum cibis devorata fuerint, *ſuccum limoniorum*, vel *elixir vitrioli Mynſichti*, adjungere proderit. Tum pauliſper invigilet, deinde dormiat. Si quibus vero de cauſis futura eſt inedia, labor omnis vitari debet. Neque ex ſatietate fames, neque ex fame ſatietas idonea eſt. At neque ex nimio labore ſubitum otium, neque ex otio nimio labor ſubitus, ſine gravi erit noxa. Senſim igitur quaecunque mutationes faciendae ſunt.

Varium etiam habere oportet vitae genus; modo ruri eſſe, modo in urbe, navigare, venari, quieſcere interdum; ſed frequentius ſe exercere; ſiquidem ignavia corpus hebetat, labor firmat. At modus in his omnibus ſervandus eſt, neque multum fatigari convenit: frangit enim vires, & corpus ſolvit crebra & vehemens exercitatio; moderata vero ſemper cibum antecedere debet. Ex omnibus autem exercitationis generibus commodiſſima eſt equitatio; aut, ſi imbecillitas id non ſinit, vectio in curru, vel ſaltem in lectica: deinde arma, pila, curſus, ambulatio. Verum id incommo-

di

di fert ſenectus, ut corpori exercendo vires vix ſufficiant, cum tamen ſanitas id maxime requirit. Fricationes igitur in hac aetate ſuis manibus, ſi id fieri poteſt; ſin minus, opera ſervorum neceſſariae ſunt: quae verriculis ex ſetis confectis optime peraguntur.

Dulce curarum levamen, & virium reſtitutio, ſomnus eſt; qui, quod in vigilia laboribus diſperditur, quiete reparat, reficitque. At neque is immodicus juvat; ſenſus enim hebetat, & vitae officiis minus idoneos reddit. Tempus autem ſomno opportunum nox eſt, in qua tenebrae & ſilentia illum invitant & conciliant; diurnus minus recreat. Quod ſi plebem ſervare convenit; multo magis viros literarum ſtudioſos tenere oportet, quorum mens, aeque ac corpus, injuriis plus patet.

Pueris alimentum mollius & lenius, juvenibus valentius congruit. Senes de cibo demere, & potioni addere debent. Aliquid tamen conſuetudini dandum eſt, in frigidioribus praeſertim regionibus, qualis eſt noſtra; nam in his ut acrior ciborum appetentia, ita facilior eſt concoctio.

Con-

Concubitum, cum jam aetas & robur ſtimulant, neque nimis concupiſcendum, neque nimis pertimeſcendum eſſe, conſentiunt medici. Senem ſua monet frigiditas, ne pro voluptate ingratum laborem trahat, & fata ſua abrumpat. Turpiſſimum autem eſt & maxime noxium, vi imaginandi quemquam ſe ad venerem ficta perſona incendere. Illud denique omnes ſemper cogitare oportet, quod tum hanc, tum alias quaſcunque,

Voluptates commendat rarior uſus.

Ipſe denique, re bene perpenſa, ſaepenumero mecum ad hunc modum reputare ſoleo. Utcunque voluptates, opes, potentia, caeteraque, quae fortunae dicuntur bona, nimis inaequaliter hominibus diſtributa eſſe videantur; ſi tamen in univerſis rem ſpectemus, illorum, quae felicitatem faciunt, major deprehendetur aequalitas, quam vulgo exiſtimatur. Communibus vitae utilitatibus commodius ut plurimum fruuntur humilis ordinis homines, quam illuſtres, & qui primum locum obtinent. Victum ſalubrem ſuppeditat labor modicus, qui & cibi appetentiam & concoctionem juvat; hinc jucundus ſomnus feſſa membra recreat,

creat, neque curae edaces abrumpunt; laeta proles domum replet, ſuccreſcentibus paterno labori robuſtis filiis. Quantum autem hiſce cedunt cum aerumnis conjunctae plerorumque opulentorum inanes deliciae! Indiget illorum ſtomachus, ut veſci poſſint, ciborum condimentis, quae ſanguinem calefaciunt & corrumpunt, corpuſque morbis opportunum reddunt; diurna crapula nocturnam quietem interturbat; in poenam vitiorum nati, grande familiarum decus & columen, culpa parentum morbos in utero materno contrahunt, quibuſcum per totam vitam conflictati vix ad languidam ſenectutem perducuntur; anxietatibus quoque de honoribus & ſplendidis titulis conſequendis ſaepe diſcruciantur, ita ut oblectationem, quam ex praeſentibus bonis percipere poſſent, vana ſpe plura adipiſcendi non raro amittant. Horum igitur

Quis non optaret pauperrimus eſſe bonorum?

Quin & omnibus hiſce incommodis illud accedit, quod lautitiis onuſtum corpus animum quoque praegravat, & ad libidines incendit; cum ex adverſo tenuis humiliorum victus neque corporis vires op-

opprimat, neque vitiis alimenta ſuppeditet. Quare, niſi opes comitetur prudentia,

Vivitur exiguo melius.

Neque injuſta noverca, ſed omnino utilitatum provida & benefica mater, cenſenda eſt natura.

In ſumma igitur, ſapientis eſt in omni vita

Servare modum, finemque tenere,
Naturamque ſequi (1).

Quiſquis autem de natura humana recte judicium tulerit, eam ita conſtitutam eſſe inveniet, ut, quemadmodum alii aliis ratione & ingenio longe praeſtamus, & tamen omnibus, quod dolendum, pravum quidpiam eſt ingenitum; ſic & corpora ſaniſſima vitio aliquo inſigni raro non laborent; quod ut futuri interitus ſeminium nos brevis aevi memores faciat, monſtretque appoſite ad hanc rem olim dixiſſe Lucretium,

Vitaque mancupio nulli datur, omnibus uſu (2);

neque ἀπροσδιόνυσον fuiſſe effatum illud Hippocratis (3), Ὅλος ἄνθρωπος ἐκ γενετῆς νοῦσός ἐστι.

(1) *Lucan. Lib.* 11. *verſ.* 381.
[2] *Lib.III. v.* 984. (3) *Epiſt. ad Damaget.*

F I N I S.

527213
BIBLIOTECA NAZIONALE NAPOLI

527 21

quadam cognatione cum aliis, ex laeſa in ſanam illabitur malum. Saepius partium vicinia damnum latius trahit. Saepiſſime vero ipſe morbus eſt ejus conditionis, ut vel per modum ſolutionis, vel corporis corruptionem, in alium deſinat. Exempla nonnulla ex multis, quae in promptu ſunt, producam.

Capitis & ventriculi conſenſus facit, ut hoc pituita gravato, illud vertigine laboret; & contra, ut, repleto aut laeſo cerebro, ventriculus aegritudine corripiatur. Pari cognatione jecinoris & inteſtinorum fit, ut, colicis doloribus haec torquentibus, icterus in illo mox oriatur; cum ex adverſo icterus interdum bilem flavam in alvum effundit, & tormina excitat. Uteri quoque cum multis partibus eſt conſortium, adeo ut Hippocrates *hunc eſſe omnium in mulieribus morborum cauſam* (1) dixerit. Hae autem partes praeſertim ſunt caput, pulmo, & ſtomachus; συμπαθείας vero inſtrumenta ſunt ſpiritus animales, qui animi maxime affectionibus commoti, vel a vulva male affecta corpus afficiunt, vel noxas corporis cum illa communicant.

Partium autem vicinia, quam alteram cau-

(1) *De morbis Mulierum L b.* 11.

cauſam morborum ſucceſſionis propoſui, in inflammationibus praecipue locum habet, humore in partem adjacentem translato. Ita pleuritis in peripneumoniam tranſit; difficultati urinae, quam στραγγουρίαν Graeci vocant, ileus ſupervenit; renum malae affectiones lumbos in conjunctionem trahunt, lumborumque dolores cum renibus communicantur.

Morborum denique, qui aliis ſuperveniunt, aut in alios mutantur, tertiam cauſam naturae ipſorum tribui; quae, cum ſit multiplex, multis etiam modis effectum ſortitur. Arthritis interdum in dolorem colicum tranſit, dolorque colicus in arthritidem. Varices doloribus articulorum ſupervenientes liberationem morbi promittunt. Apoplexiae ſuccedit paralyſis; & nervorum, nunc in toto corpore, nunc in aliqua tantum parte, reſolutio morbum ſolvit. Sin autem a membris jam reſolutis ad caput revertatur malum, mors plerumque pro medico eſt. Difficultas ſpirandi, quae diu moleſta fuit, hydropem in pectore pariter ac abdomine progignit. Hydrops inter cutem ne in aſcitem deſinat, magnopere timendum eſt. Melancholiae etiam, quae lon-

longo tempore duravit, non raro ſupervenit morbus comitialis, ſalutiſque ſpem omnem adimit.

Multa, quae huc faciunt, collegit Hippocrates; & ex illis divinam artem bonum aut malum eventum praeſagiendi ſapienter monſtravit. Ut finem igitur faciam, non ab re erit monere, etſi cauſae, quas dixi, ſingulae virtutem ſuam haud raro exerant; ut multae tamen ſimul, junctis viribus, morborum cum ſucceſſiones, tum mutationes efficiant, plerumque evenire.

CONCLUSIO.

DE VITÆ REGIMINE.

A Propoſito, ut opinor, nequaquam alienum erit, ſi illis, quae aegris facienda propoſui, nonnulla etiam, quae ſanis per omnes aetates conveniunt, concluſionis loco breviter adjungam. Etſi hunc ſane laborem ſapientiſſimi Celſi praecepta ſupervacuum fere reddidiſſe videantur (1): quae, diſcriminis, quod coelum diverſum, diverſaque hodie ac olim vitae

(1) *Lib.* 1. *cap.* 1. 2. & 3.

tae conſuetudo facit, habita ratione quiſquis ſervaverit; is profecto, ut verbis ipſius utar, *in ſecunda valetudine adverſae praeſidia non conſumet.*

Ita enim comparatum eſt corpus noſtrum, ut mutationes aliquas & aberrationes ſine magna injuria facile ferre poſſit; quod ni ita eſſet, detrimentum perpetuo fere levibus de cauſis fabrica noſtra caperet. Id commodum praeſtant mirae iſtae interiorum partium communicationes, quibus uni male affectae altera confeſtim opem fert. Ita repleto ultra modum corpore, per has aut illas vias ſponte naturae fiunt interdum exinanitiones. Et ob hanc cauſam morbi ab inanitione, quam a repletione, orti periculoſiores eſſe ſolent; quoniam demere, quam addere, materiam expeditius poſſumus. Idcirco etiam, quamvis temperantia omnibus ſit utilis; medici tamen antiqui auctores fuerunt, ut qui bene valeret, & ſuae ſpontis eſſet, genio nonnunquam indulgens tam cibum, quam potum, ſolito abundantius aſſumeret. Tutior autem eſt in potione, quam in eſca, intemperantia. Caeterum qui expletus eſt, facilius concoquet, ſi quid-

quid

quid aſſumpſit, potione aquae frigidae includat; cui etiam, praeſertim ſi condimenta cum cibis devorata fuerint, *ſuccum limoniorum*, vel *elixir vitrioli Mynſichti*, adjungere proderit. Tum pauliſper invigilet, deinde dormiat. Si quibus vero de cauſis futura eſt inedia, labor omnis vitari debet. Neque ex ſatietate fames, neque ex fame ſatietas idonea eſt. At neque ex nimio labore ſubitum otium, neque ex otio nimio labor ſubitus, ſine gravi erit noxa. Senſim igitur quaecunque mutationes faciendae ſunt.

Varium etiam habere oportet vitae genus; modo ruri eſſe, modo in urbe; navigare, venari, quieſcere interdum; ſed frequentius ſe exercere; ſiquidem ignavia corpus hebetat, labor firmat. At modus in his omnibus ſervandus eſt, neque multum fatigari convenit: frangit enim vires, & corpus ſolvit crebra & vehemens exercitatio; moderata vero ſemper cibum antecedere debet. Ex omnibus autem exercitationis generibus commodiſſima eſt equitatio; aut, ſi imbecillitas id non ſinit, vectio in curru, vel ſaltem in lectica: deinde arma, pila, curſus, ambulatio. Verum id incommodi

di fert ſenectus, ut corpori exercendo vires vix ſufficiant, cum tamen ſanitas id maxime requirit. Fricationes igitur in hac aetate ſuis manibus, ſi id fieri poteſt; ſin minus, opera ſervorum neceſſariae ſunt: quae verriculis ex ſetis confectis optime peraguntur.

Dulce curarum levamen, & virium reſtitutio, ſomnus eſt; qui, quod in vigilia laboribus diſperditur, quiete reparat, reficitque. At neque is immodicus juvat; ſenſus enim hebetat, & vitae officiis minus idoneos reddit. Tempus autem ſomno opportunum nox eſt, in qua tenebrae & ſilentia illum invitant & conciliant; diurnus minus recreat. Quod ſi plebem ſervare convenit; multo magis viros literarum ſtudioſos tenere oportet, quorum mens, aeque ac corpus, injuriis plus patet.

Pueris alimentum mollius & lenius, juvenibus valentius congruit. Senes de cibo demere, & potioni addere debent. Aliquid tamen conſuetudini dandum eſt, in frigidioribus praeſertim regionibus, qualis eſt noſtra; nam in his ut acrior ciborum appetentia, ita facilior eſt concoctio.

Con-

Concubitum, cum jam aetas & robur ſtimulant, neque nimis concupiſcendum, neque nimis pertimeſcendum eſſe, conſentiunt medici. Senem ſua monet frigiditas, ne pro voluptate ingratum laborem trahat, & fata ſua abrumpat. Turpiſſimum autem eſt & maxime noxium, vi imaginandi quemquam ſe ad venerem ficta perſona incendere. Illud denique omnes ſemper cogitare oportet, quod tum hanc, tum alias quaſcunque,

Voluptates commendat rarior uſus.

Ipſe denique, re bene perpenſa, ſaepenumero mecum ad hunc modum reputare ſoleo. Utcunque voluptates, opes, potentia, caeteraque, quae fortunae dicuntur bona, nimis inaequaliter hominibus diſtributa eſſe videantur; ſi tamen in univerſis rem ſpectemus, illorum, quae felicitatem faciunt, major deprehendetur aequalitas, quam vulgo exiſtimatur. Communibus vitae utilitatibus commodius ut plurimum fruuntur humilis ordinis homines, quam illuſtres, & qui primum locum obtinent. Victum ſalubrem ſuppeditat labor modicus, qui & cibi appetentiam & concoctionem juvat; hinc jucundus ſomnus feſſa membra re-

creat,

creat, neque curae edaces abrumpunt; laeta proles domum replet, ſuccreſcentibus paterno labori robuſtis filiis. Quantum autem hiſce cedunt cum aerumnis conjunctae plerorumque opulentorum inanes deliciae! Indiget illorum ſtomachus, ut veſci poſſint, ciborum condimentis, quae ſanguinem calefaciunt & corrumpunt, corpuſque morbis opportunum reddunt; diurna crapula nocturnam quietem interturbat; in poenam vitiorum nati, grande familiarum decus & columen, culpa parentum morbos in utero materno contrahunt, quibuſcum per totam vitam conflictati vix ad languidam ſenectutem perducuntur; anxietatibus quoque de honoribus & ſplendidis titulis conſequendis ſaepe diſcruciantur, ita ut oblectationem, quam ex praeſentibus bonis percipere poſſent, vana ſpe plura adipiſcendi non raro amittant. Horum igitur

Quis non optaret pauperrimus eſſe bonorum?

Quin & omnibus hiſce incommodis illud accedit, quod lautitiis onuſtum corpus animum quoque praegravat, & ad libidines incendit; cum ex adverſo tenuis humiliorum victus neque corporis vires op-

opprimat, neque vitiis alimenta ſuppeditet. Quare, niſi opes comitetur prudentia,

Vivitur exiguo melius.

Neque injuſta noverca, ſed omnino utilitatum provida & benefica mater, cenſenda eſt natura.

Inſumma igitur, ſapientis eſt in omni vita

Servare modum, finemque tenere,
Naturamque ſequi (1).

Quiſquis autem de natura humana recte judicium tulerit, eam ita conſtitutam eſſe inveniet, ut, quemadmodum alii aliis ratione & ingenio longe praeſtamus, & tamen omnibus, quod dolendum, pravum quidpiam eſt ingenitum; ſic & corpora ſaniſſima vitio aliquo inſigni raro non laborent; quod ut futuri interitus ſeminium nos brevis aevi memores faciat, monſtretque appoſite ad hanc rem olim dixiſſe Lucretium,

Vitaque mancupio nulli datur, omnibus uſu (2);

neque ἀπροσδιόνυσον fuiſſe effatum illud Hippocratis (3), Ὅλος ἄνθρωπος ἐκ γενετῆς νοῦσός ἐστι.

(1) *Lucan. Lib.* II. *verſ.* 381.
[2] *Lib.III. v.* 984. (3) *Epiſt. ad Damaget.*

F I N I S.

527213
BIBLIOTECA NAZIONALE

527 213